

ΝΕΟ ΕΠΙΘΕΦΡΗΣΗ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ : ΜΑΞΙΜ ΓΟΡΚΥΪ : 'Ο χαιρετισμός μου (στούς έργάτες και χωρικούς τής Σοβ. Ρωσίας).—ΚΩΣΤΑ ΒΑΡΝΑΛΗ : 'Ο 'Ιδεαλιστής, ήτοι ή παιδική άθωότητα, (σάτιρα). ΠΕΤΡΟΥ ΠΗΚΡΟΥ : Στήν Κατώγα, (Κιάρο Σκούρο).—Α. ΤΡΟΤΣΚΥ : 'Ο Φουτουρισμός και τó κοινωνικό του περιεχόμενο. ('Απόσπασμα από τó βιβλίο του : «Φιλολογία κ' 'Επανάσταση», Μετ. Κ. Μ.).—ΓΚΟΥΡΑ ΑΛΕΙΤΟΥΡΓΗΤΟΥ : 'Ο 'Επανάστατης (διήγημα).—ΠΑΝΑΪΤ ΙΣΤΡΑΤΙ : 'Ο Καπτάν Μαυρομάτης ('Ανεκδοτες αυτοβιογραφικές σελίδες. Μετάφρ. 'Αντρέα Ζεβγά.). ΣΜΙΘΤ : 'Η κουλτούρα τών μαζών στην Ε. Σ. Σ. Δ.—Ν. ΜΠΟΥΧΑΡΙΝ : Τά προβλήματα τού 'Ιστορικού Μεταραιοισμού. (Μετάφρ. Π. Γ. Σκυτάλη).—ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. — ΚΡΙΤΙΚΑ * ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ : Α. Ζ. : 'Ελεγεία και Σάτιρες» τού Κ. Γ. Καρωτάκη. Θ. Ν. Τ. : «Μπολσεβικισμός, 'Φασισμός και Δημοκρατία» τού Νίττι.—ΕΠΙΛΟΓΟΙ.—Βιβλιογρ. Δελτίο, *Άλληλογραφία.

ΑΡ. 3

ΠΑΝΑΪΤ ΙΣΤΡΑΤΙ : "Ο ΚΑΠΤΑΝ ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ,"
(ΑΝΕΚΔΟΤΕΣ ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ)

ΜΑΡΤΗΣ 1928
ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΩΤΗ

ΤΟ ΦΥΛΛΟ ΔΡ. 5

ΑΘΗΝΑ

“ΝΕΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ,”

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ, ΚΡΙΤΙΚΗΣ & ΤΕΧΝΗΣ

Γράμματα, έμβάσματα κι ό,τι άφορά τó περιοδικό, στη δ/ση: Ταχυδ. Κιβώτιο 255. Αθήνα.

Συνδρομές: Έξωτερ. χρονιάτικη Δρ. 50.—Έξάμ. 25. Έξωτερ. Σελ. 6. Άμερ. δ. 2.

“REVUE NOUVELLE,”

MENSUELLE, CRITIQUE & LITTÉRAIRE

Tout ce qui concerne la redaction doit être adressé à “NEA EPITHÉORISSI,” Boite P. 255, Athènes.

Διαφημίσεις: Η σελίδα Δρ. 600. Μισή και τέταρτο ανάλογως. Ό στίχος Δρ. 5.

SOMMAIRE DES NUMEROS PRÉCÉDENTS :

№ 1. — A. LOUNATCHARSKY: Introduction à l' Histoire des Religions. La Religion Grecque. Trad. Ch. Vatis. — JEAN ANGYLOS: Les Prisonniers. (poème). — ANDRÉAS ZEVGAS: Panait Istrati. (Sa vie et son œuvre). — K. M.: Quelques notes sur le Romantisme. — PETROS PICROS: La portée sociale et politique du Centenaire de Ugo Foscolo. — BORIS PILNIAK: La mort de vieux Archipov. (Extrait de «L' Année nue», Trad. Th. N. T.). — LA CRITIQUE DES LIVRES: «Les Deux Routes» de C. Paroritis. par J. Cordatos. «Salvatores Dei» de N. Cazantzakis. «Esclaves assiégés» de C. Varnalis, par Th. N. Tsaveas. — Une Lettre de Romain ROLLAND à Caméneva. — Bibliographie des Livres étrangers. — Ceux qui s' en vont: Herman GORTER. — Épilogues, Mémento Bibliographique, etc.

№ 2. — M. GUINSBourg: L' architecture contemporaine en Russie. — PETROS PICROS: «La portée politique et sociale du Centenaire de Ugo Foscolo». (II). — ALEXIS NEVAS: «Le chanson des chômeurs». — NICOLAS NICOLAÏDES: «Si les fils qui répandent la lumière...» — TH. SCOURLIS: «La main», (poème). — D. GORBOV: La Littérature Russe Contemporaine. — JULES SINGULIERUS: «L' Art Proletarienne», (poème). — PANAIT ISTRATI: La Taverne de Kir Leonida. (Pages autobiographiques inédites. Trad. Andréas Zevgas. — LA CRITIQUE DES LIVRES: «Toumpki...» de P. Picros. «La vie passée» de P. Tangopoulos, par Andréas Zevgas. — Ceux qui s' en vont: Thomas Hardy, Vicente Blasco Ibanez. — Épilogues, Mémento bibliographique, etc.

№ 3. — MAXIM GORKII: «Mon Salut» (aux ouvriers et paysans de la Russie Sovietique). — COSTAS VARNALIS: «L' Idéaliste ou l' Innocence enfantine». (satire). — PETROS PICROS: «Dans la Caverne». — LEON TROTSKY: Le Futurisme. (Extrait de son livre: «Littérature et Révolution»). — GOURAS ALITOURGITOS: «Le Révolutionnaire». — PANAIT ISTRATI: «Capitaine Mavrommatis». (Pages autobiographiques inédites. Trad. Andréas Zevgas). — SMIDT: La culture des masses à l' U.R.S.S. — N. BOUKHARINE: «Quelques notes sur les problèmes du Matérialisme Historique». (Trad. P. G. Skytalis). — BIBLIOGRAPHIE Des Livres étrangers, par W. — LA CRITIQUE DES LIVRES: «Élégies et Satires» de C. Caryotakis par A. Z. «Bolchévisme, Fascisme et Démocratie» de Nitti, par Th. N. T. — ÉPILOGUES, Mémento Bibliographique, etc.

ΣΤΟ ΕΦΥΛΛΟ

— Πληροφορούμε όσους μάς ζητάνε τó α' φύλλο τής «Νέας Έπιθεώρησης» ότι μάς έχει όλότεια έξαντληθεί. Πολλά σύντομα θά κάνουμε ανατύπωση γιατι θά τó χρειασιόμαστε κι έμεις στη συμπλήρωση τού τόμου. Στους συνδρομητές θά έπαναλαμβάνουμε τά ίδια. Άς περιμένουν ακόμη 1-2 μήνες και θά συμπληρωθούν τή σειρά τους.

— Η πληθώρα τής ύλης και στο φύλλο αυτό μάς ανάγκασε ν' άρρίψουμε για τó τέταρτο μερικά άπ' τά περιεχόμενα που είχαμε προαναγγείλει για τó τρίτο. Στ' άλλο φύλλο δημοσιεύουμε και άρθρο άφιερωμένο στην εξέταση τών όρων τής ζωής, από κάθε τής άποψη, τών Έλλήνων άποικων στη Σοβ. Ρωσία. Συνιστούμε τó άρθρο ός έξαιρετικά ένδιαφέρον.

— Μάς άγγέλεται ή έκδοση μεγάλης έβδομαδια-

σίας Διεθνούς Έπιθεώρησης υπό τή διεύθυνση τού Έρρίκου Μαρμπός. Η Έπιθεώρηση αυτή που θά εκδίδεται στο Παρίσι, θά προσπαθήσει νά συγκεντρώσει γύρω της όλους τούς άριστους συγγραφείς όλου τού κόσμου. Θαχει δε σκοπό τήν πάλη κατά τής αντίδρασης που μεγαλώνει σ' όλα τά επίπεδα τής ζωής, σ' όλες τής χώρες, τήν προσέγγιση και αναδέλφωση τών διανοουμένων και τών μεγάλων λαϊκών μαζών καθώς και τή μελέτη και προπαγάνδα τής προλεταριακής τέχνης. Στο έρχόμενο φύλλο θά δώσουμε κι' άλλες λεπτομέρειες για τó πρόγραμμα και τή διαρρύθμιση τής μεγάλης αυτής Έπιθεώρησης.

— Στις 5 τού Δεκέβρη πέθανε ό Ρώσος συγγραφέας Φ. Σόλογκονιτ από μακρά άρρώστεια.

— Έπίσης στις 25 τού Δεκέβρη πέθανε ό διάσημος σοφός και Άκαδημαϊκός Μπεκτερέφ από παρалуσία τής καρδιάς. Στο έρχόμενο φύλλο γράφουμε σχετικά.

ΝΕΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ, ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

— ΜΑΡΤΗΣ 1928 — Αρ. 3

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΡΑΜΜΑΤΑ, ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ ΚΑΠ.: ΤΑΧ. ΚΙΒ. 255. —

ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΤΗΣ ΥΛΗΣ: ΑΝΤΡΕΑΣ ΖΕΒΓΑΣ

MAXIM GORKII

Ο ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΜΟΥ

Η όρδη τών έχθρών τής Σοβιετικής Ρωσίας δεν παραμελεί καμά ευκαιρία για νά συκοφαντήσει τó άνοικοδομητικό έργο τού Ρωσικού λαού και τής πρωτοπορείας του. Στην έκστρατεία τής αυτής δέ διατάζει νά πλαστογραφήσει γνώμες και πεποιθήσεις, ακόμη και ύπογραφές... Έτσι δε φείστηκε ούτε τού όνόματος τού Μάξιμου Γόρκυ. Άκόμη κι' ό άστικός μας τύπος που βαδίζει στ' άχνάρια τού ξένου αντίδραστικού τύπου, δέ δίστασε τόν τελευταίο καιρό, νά μάς παρατάξει άρθρα στα όποια ό Ρώσος έπαναστάτης συγγραφέας έμφανιζόταν, ούτε λίγο, ούτε πολύ, ός άπροκάλυπτος διάχτης τού προλεταριακού καθεστώτος τής χώρας του. Ό ύπέροχος αυτός χαιρετισμός του πρós τόν Ρώσων έργάτη που δημοσιεύουμε αυτόσαιο, είναι, θαρρούμε, άκριτα εύλογτος ός άπάντηση σ' όλες τής ταπεινές συκοφαντίες τών έχθρών τής Χώρας τού προλεταριάτου.

M. Zevgas

Δέκα χρόνια πέρασαν και ή Σοβιετική Ρωσία ύπόγειο άκομα και πότερο στεριώνεται και πύο πολύ άγαναχτούν για τή ζωική τής Ικανότητα όλου οί έχθροί τής. Δυναμώνει και δημιουργεί στα Σοβιέτ μία πραγματική βάση για τή άνοικοδόμηση τής νέας ζωής. Κ' έννοώσάν τέτοια βάση τήν άπολύτρωση τής θέλησης τού άνθρώπου για τή ζωή, δηλαδή τής θέλησης για τή δημιουργία, άφου ζωή σημαίνει δημιουργία. Η ελεύθερη ανθρώπινη ένεργεια βεβηλώνεται παντού, μά και παραβιάζεται με τήν παράλογη και κωνική έκμετάλλεψη. Γιατι είναι γαρωστό πύο πώς τó καπιταλιστικό σύστημα

έξαφάνισε τή χαρά στη δημιουργία κι' έκαμε τήν εργασία για τήν κατάρα κι' όχι για τήν ελεύθερη εκδήλωση τής δημιουργικής δύναμης τού άνθρώπου.

Στά Σοβιέτ μου φαίνεται πώς άρχίζουν οί άνθρωποι νά εργάζονται με τήν επίγνωση ότι μόνον ή εργασία όδηγεί στον πραγματικό κι' άληθινό δρόμο τής ευτερείας και τού πολιτισμού. Ό Ρώσος εργάτης δεν άποχτά πύο εργαζόμενος τήν ελεύθερη τροφή τού ζητιάνου όπως σέ περασμένες έποχές. Άποχτά ένα κράτος. Αισθάνεται, σικά, ότι γίνεται κύριος όλης τής χώρας κι' όδηγός τής άγροτιάς στο δρόμο τής ευτερείας. Μαθαίνει νά ξαίρει πώς όλος ό κόσμος άνηκει στον εργαζόμενο, ότι ή επιστήμη τού προσφέρει τόν κόσμο ός πρώτην ύλη για νά δημιουργήσει ό,τι τού είναι όφελιμο και μαθαίνει έπίσης ότι ή επιστήμη ύπερνικά τις φυσικές δυνάμεις για νά καταστήσει τή δύσκολη εργασία τού άν-

θρώπου πύο εύκολη. Σέ λίγο πρέπει νά ξαίρει ότι ή εργασία δεν δημιουργεί μονάχα ύλικό μέ αξία, αλλά και άσυγκρίτως ύπερτερα αγαθά: τήν επίγνωση τής δύναμης τού άνθρώπινου λογικού, τού προορισμού του δηλαδή νά υποτάξει με τή λογική θέληση κάθε αντίσταση και νά ύπερνικά όλα τά εμπόδια.

Ὁ Ρώσος ἐργάτης μαθαίνει, σύμφωνα με τις ἐντολές τοῦ ἀρχηγοῦ του Λένιν, νὰ διευθύνει μ' ἐπιτυχία τὸ κράτος. Κι' αὐτὸ εἶναι γεγονός πιά, τὴ σημασία τοῦ ὁποίου δὲ μπορούμε νὰ παραγνωρίσουμε.

Ὡς τεράστιο ἐπίσης κέρδος τῆς Σοβιετικῆς ἐξουσίας πρέπει ν' ἀναγνωριστῆ ἡ δημιουργία ἐνὸς λαμπροῦ Τύπου ποῦ σωστὰ κ' ἀληθινὰ περιγράφει τὴ ζωὴ τοῦ Ρωσικοῦ λαοῦ καὶ τὴ ζωὴ τῶν ἄλλων λαῶν καὶ ξεσκεπάζει ἀλύπητα τὸ ψέμμα καὶ τὴν αἰσχρότητα αὐτῆς τῆς ζωῆς.

Ὁ Ρωσικὸς λαὸς ζεῖ σήμερα κάτω ἀπὸ τὴ διαρκῆ ἐπίδραση τῶν ἐλευθέρων κ' ἀληθινῶν λόγων τῆς Ἀλήθειας. Οἱ ἄλλοι ὅμως λαοὶ τοῦ κόσμου ζοῦν κάτω ἀπὸ τὴ συγχερῆ ζεσιπωσιὰ τῶν ἀγαλινωτῶν πόθων τῆς κυρίαρχης τάξης, ποὺ με τὸν ἐκφυλισμὸ τῆς ἔφτασε πιά στὴν παραφροσύνῃ καὶ ποὺ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἡ ἀδάμαστη θέληση τῶν καταπιεζομένων γιὰ τὴ λευτεριά μεγαλώνει. Ὁ Σοβιετικὸς Τύπος ξαίρει νὰ λέει καὶ νὰ διδάσκει αὐτὰ τὰ πράγματα κ' αὐτὰ πρέπει νὰ τὰ ξαίρει ὁ καθένας μας.

Ὅταν κανένας εἶναι 60 χρονῶν, νοιώθει κατὰ τὸ παραχορτασμένο στὰ ἀρνητικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ βρίσκεται στὴν ἀνάγκη νὰ ἐξετάσει ἰς θετικὰς πλευρὰς. Ἡ ἀνάγκη αὐτὴ γάρτε ἄλλο παρὰ ἀποτέλεσμα κούρασης εἶναι. Προκύπτει ἀπὸ τὸ ὅτι καταλαβαίνει κανένας πόση δύναμη χρειάστηκε ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος τῆς Ρωσίας γιὰ νὰ καταδαμάσει μεσα τοῦ τὸν παλιὸν ἄνθρωπο, κληρονομία ἐνὸς παρελθόντος αἰῶνος. Τὸ καπιταλιστικὸ σύστημα εἶναι γνωστὸ πὺς πονθενὰ καὶ καθόλου δὲν εἶναι σὲ θέση ν' ἀνατρέψει καλὸς ἀνθρώπους. Κατὰ συνέπεια, νομίζει κανένας πὺς κάτω ἀπ' τοὺς σημερινοὺς ὅρους ποὺ βρίσκεται ὁ Ρώσος, ὁ ὁποῖος εἶναι ἤδη 35-40 χρόνων, εἶναι ἀρχετὰ μεγάλος, ἀν' ὅχι ἀνίκανος, γιὰ τὴ δημιουργία τῆς νέας ζωῆς. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ τὸν θαυμάζει κανεὶς, μ' ὅλες τὶς ἀδυναμίες ποὺ διατήρησε, γιὰτὶ σήμερα, σὲ μιὰ διαφορετικὴ κατάσταση, γίνεται καλύτερος καὶ διαρκῶς τελειοποιεῖται. Καὶ δὲ λέω βέβαια πὺς τὸ κακὸ μπορεῖ νὰ διορθωθεῖ ἀμέσως, οὔτε πὺς πρέπει νὰ ἐνδίδουμε σὲ κάθε ἀπαιτήση ποὺ δὲ μπορεῖ νὰ ἐκπληρωθεῖ. Κατὰ τὴ γνώμη μου ὁ ἄνθρωπος γὰ τὸν ὁποῖο μιλοῦ εἶναι καλὸς τέτοιος ὅπως εἶναι.

Τὸν Δημιουργὸ τῆς τωρινῆς Ρούσικης ζωῆς γνωρίζω ἀπὸ παιδι ἀκόμα. Ἦταν ἓνα δαυμένο παιδί τῆς τρομερῆς Ρούσικης ζωῆς, γιὰτὶ γυρνοῦσε ἀπὸ τὴν ἐπαναστατικὴ παρανομία σὲ φυλακὰς, στὴν ἐξορία, στὰ κάτεργα, ἐπειδὴ καθοδηγοῦσε μιὰδυνατὴ ἐπανάσταση, ποὺ τάραξε τὸν κόσμο καὶ ποὺ θὰ τὸν τάραξει ἀκόμα ὡς τὸ τέλος τῆς. Ἐπειτα, τρία χρόνια ἀλόκληρα, καθοδηγοῦσε ἓνα γιγανθόφορο ἐμφύλιο πό-

λεμο καὶ βρισκόταν ὕστερα ἀπ' τὸν τελειωμὸ του, στὸ πὺς δύσκολο πρόβλημα: στὴν οικονομικὴ ἀνόρθωση τῆς Ρωσίας—ἓνα πρόβλημα γιὰ τὸ ὁποῖο τόσο λίγο ἔταν προετοιμασμένος, ὅσο προετοιμασμένος ἔταν γιὰ τὸν πόλεμο με τοὺς ἔμπειρους στρατηγούς.

Δὲν εἶχε καθόλου καιρὸ νὰ καλλιεργήσει στὴν ψυχὴ του τὴ εὐγενῆ ἐκείνα ἰδανικά, γιὰ τὰ ὁποῖα οἱ Ρώσοι διανοοῦμενοι τόσο περηφανεύονταν καὶ περηφανεύονται ἀκόμα καὶ ποὺ γι' αὐτὸ ἴσως βρέθηκαν τόσο εὐκόλα στὸ στρατόπεδο τῶν ἐχθρῶν, ἀποδείχνοντας ἔτσι ὅτι τὰ «εὐγενῆ αὐτὰ ἰδανικά» ὅπως ὁ σοσιαλισμὸς, ὁ ἀνθρωπισμὸς κλπ. μόνο σὲ λέξεις ὑπάρχουν.

Χωρὶς δημοφιλῆ λόγια καὶ χωρὶς τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἓνας ξεχωριστὸς, τίμιος δημιουργὸς αὐτοῦ τοῦ κόσμου, ἀπόρριψε ὅλα τὰ ψέμματα καὶ τράβηξε γενναῖα τὸ μοναδικὸ δρόμο τῆς λευτερίας. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, εἶναι ἓνας ἄνθρωπος ποὺ ὅμοιο του δὲν ξανάειδε ὁ κόσμος, κ' αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ὥρισε τὰ τεράστια προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἡ μάζα σὰν κ' αὐτὸν ἔπρεπε νὰ λύσει. Τὰ προβλήματα αὐτὰ τὰ ἔλυσε με ξεχωριστὴν ἐπιτυχία. Τὸ τέλος του εἶναι μιὰ ἀναμφισβήτητὴ ἀπόδειξη γιὰ τὸν πλοῦτο τῆς δημιουργικῆς του δυνάμεις καὶ τὶς ἐντολές του πρὸς τὴ μάζα.

Θάπρεπε νὰ πιστεῖ κανένας πὺς ἄξιζε ἀπόλυτα τὸν θάνασμά καὶ τὴν ἐχτίμηση ὅλων ἐκείνων ποὺ συχαίνονται τὴν ἀγία καὶ τὴν σύγχυση τῆς ζωῆς καὶ ἰδιαιτεία πὺς δάξισε τὴν ἐχτίμηση τῶν πρώων «Προστατῶν τοῦ Λαοῦ» οἱ ὁποῖοι τόσο εὐχάριστα καὶ με τόσο γοῦστο μοιρολογιοῦσαν τὸν πόνο τοῦ «ἀδεροφῦ».

Οἱ πρώων «Προστατῆς τοῦ λαοῦ» ἔκαμαν τὸν δημιουργὸ τῆς νέας ζωῆς ἀντικείμενο πάνω στὸ ὁποῖο ἔρχονταν ἀκούραστα κάθε ταπεινὴ αἰσχρολογία καὶ συκοφαντία. Τὸ μαροῦτι γι' αὐτὴ τὴν ἀκαρπῆ παχνιδιάρικη δουλειὰ, ἔδωκε σ' αὐτοὺς ὁ Σοβιετικὸς τύπος, ὁ ὁποῖος περιέγραψε κ' ἀποκάλυψε ἄσπλαχνα τὰ παλιὰ μικρόβια τῆς ἀρρώστειας τῶν συνεργατῶν του. Ὁ Σοβιετικὸς τύπος περιγράφει καθημερινὰ τὶς βρωμιές καὶ τὶς προστυχιές των. Κι' αὐτὸ εἶναι μιὰ σπουδαία κ' ἀναγκαία δουλειὰ. Οἱ βρωμιές αὐτὲς εἶναι ἡ νόστιμη τροφὴ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ κατάντησαν ἡδὴ περιττοὶ γιὰ τὴ ζωὴ. Οἱ Δημοσιογράφοι τῶν ἐμγκρέδων ξεχνοῦν τὶς βρωμιές καὶ τὰ σάλια των με χαίρεκάκια, ἀναμασσοῦν φιλήθονα, σὰ δαμονισμένοι, τὰ ἴδια καὶ ξαναδείχνουν ἔτσι ποιοὶ εἶναι. Εἶναι οἱ ἄνθρωποι ποὺ γιὰ νὰ ζοῦν πρέπει νὰ βλέπουν τὴ ζωὴ βρώμικη, γιὰτὶ μόνο στὴ βρωμὰ βλέπουν τοὺς ἑαυτοὺς, των παστρικούς. Στὶς μέρες τῆς ἀντίδρασης μοιρομύριζαν ἓνα στιχάκι: «ὅσο βαθύτερη εἶναι ἡ νύχτα τόσο λαμπρότερα τ' ἀστέρια»· πρῶμμα ποὺ τοὺς ἔκαμε γὰ

νοιώσουν, κάτω ἀπ' τὰ ἀστέρια, οἱ ἴδιοι ποιοὶ εἶναι.

Δὲν εἶναι δικίη μου δουλειὰ νὰ μιλήσω γιὰ ὅ,τι ἄλλο καλύτερα θὰ ποῦν—γιὰ τὴ μεγάλη δηλ. ἐργασία, ποὺ στὰ δέκα τελευταῖα χρόνια ἔχει γίνει.

Χαρά μου καὶ περηφάνεια μου εἶναι ὁ νέος Ρώσος ἄνθρωπος, ὁ δημιουργὸς τοῦ νέου κράτους. Σ' αὐτὸν τὸ μικρὸ, ἀλλὰ μεγάλον ἄνθρωπο ποὺ βρίσκεται σ' ὅλες τὶς γωνιές τῆς χώρας, στὰ ἐργοστάσια, στὰ χωριά, χωμένους σὲς στέπες καὶ στὰ δάση τῆς Σιβηρίας, στὰ βουνὰ τοῦ Καυκάσου καὶ στὰ νότια μέρη, σ' αὐτὸν τὸ δημιουργὸ τοῦ νέου κράτους, ὁ ὁποῖος ἀπλὰ ξαίρει νὰ κάνει τὴ φαινομενικὰ μικρὴ δουλειὰ του, ἡ ὁποῖα ὅμως ἔχει τεράστια ἱστορικὴ σημασία, σ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο στέλνω τὸν πὺς εὐλικρινῆ μου χαρετισμὸ!

Σύντροφε! Μάθε καὶ πιστεῦε, ὅτι εἶσαι ὁ ἀναγκαῖος ἄνθρωπος γιὰ τὸν κόσμο! Μὲ τὴν μικρὴ σου ἐργασία ἀρχίσεις πραγματικὰ νὰ χτίσεις ἓνα νέο κόσμο.

Μάθε καὶ δίδασκε!

Σοῦ σφίγγω θερμὰ τὸ χέρι, Σύντροφε!

ΜΑΞΙΜ ΓΟΡΚΥ!

Ο ΙΔΕΑΛΙΣΤΗΣ ΗΤΟΙ Η ΠΑΙΔΙΚΗ ΑΘΩΟΤΗΤΑ

Ὅλοι ξαίρουν τὸ Χαλβούζο μεθυσμένο χωρὶς οὔζο, Πάντα θυμωμένους, πάντα κατσουφὸς καὶ βιαστικὸς, στραβογλέπει ἀπὸ τὴ μπάντα, μέγας στύλος ἀστικός.

Μοναχὸς παραμιλάει. Οὐρανέ, ποῖος τὸν φυλάει ἓνα-δυὸ σάλια νὰ δώσει καὶ τὸν πάτο σου νὰ βρεῖ,— δίχως ὅμως νὰ κρωῖσει κ' ἔχει κράση λίγο ἀβροῆ.

Ἄχ! δὲ βρίσκεται κολαῖ στὰ βαθύτερα πελάη νὰ βουτήξει, γιὰ νὰ μάθει, (δίχως ὅμως νὰ βραχεῖ!) πόσα βάθη, πόσα πλάτη ἔχει ἡ Θάλασσα - Ψυχῆ.

Ἄπ' ἀλάργα κάνει χάσι τοὺς πολέμους νὰ διαβάζει. Καὶ μεγάλο στοὺς μεγάλους ἦρωα τὸ θαμάς! ὦ ναι! σὰ διδάσκει ὅλους τοὺς ἄλλους τὴ θυσία στὸν καφενέ.

Πέρ' ἀπ' τὰ πεζὰ χυδαῖα κυνηγώντας τὴν Ἰδέα σ' ὄνειρό του τὴνε πιάνει ἀπ' τὰ κῶλα τὰ ἱερά, μὰ στὸν ὕπνο τὴνε χάνει— φροῦ! κ' ἀπ' τὴν ἀρχή, Κερά.

Στὰ βουνὰ τῆς Θεσσαλίας, στὰ νερά τῆς Στυμφαλίας με λαγωνικά καὶ δίχτυα καὶ με σωθικά ζεστά, μεσημέρια, μεσανύχτια τὴ ζητᾶει πίσου - μπροστά.

Κ' ἡ Ἀρτέμιδα, ποὺ δόξα δίνει σ' ὅσους ἔχουν λόξα, μιὰν ἡμέρα (διίμενα, γλῶκα στὰ μελλίγνια του χυτῆ!) τοῦ τὴ φέρνει σὰν κατσικά φῶς καὶ μάλαμα στρωτῆ.

Τὴν ἀρπάχνει ἀπὸ τὰ γένια με συντήρηση κ' ἐβγένεια,— εἶν' ὁ νοῦς του στὰ μεγάλα, στὰ ψηλά καὶ στὰ μεστά, στῆς ἀθανασίας τὸ γάλα, μὰ τὰ μάτια του κλειστά.

Τὴν ἀρμέγει κ' ὅσο ἀρμέγει τόσο σκάξει, τόσο κλαίγει: «Τ' ἔχ' ἡ ὀργά καὶ δὲ βγαίνει μὴδὲ μιὰ σταλιά ὀργῆ; Πάτε, κόποι μου, χαμένοι. Δὲν καταλαβαῖνο γοῦ!»!

Κ' ἓνας σομπανᾶκος πέρα παρατόντας τὴ φλογέρα: «Ἄσε, μάρμπα μου, τὰ γάρμπα σκύψε, ἀπὸ κοντὰ νὰ δεῖς: ἡ κατσικά σου εἶναι, μάρμπα, ἓνας τράγος ἀναιδῆς».

ΚΩΣΤΑΣ ΒΑΡΝΑΛΗΣ

ΣΤΗΝ ΚΑΤΩΓΑ

ΚΙΑΡΟ ΣΚΟΥΡΟ

Σά νάνα εκείν' ή ώρα: αλήθεια, σου λέω!
Φρέσκες κορτσιστηκες φωνές, ένα τραλλό
και πεταχτό τραγούδι: βιολοντσέλλο, πιάνο,
και κάτι άλλο μαζί—νδ σου πώ, δεν ξαίρω.

Κι' άκούω γέλοια ξέγνοιαστα, χαρές: έτσι,
όπως γελούν,—ξαίρεις; όπως γελούν και χαι-
ρούνται τὰ νειάτα—μόνο τὰ νειάτα.

Πού και πού κανένα κλάξον, κάποια πόρτα
π' άνοίγει βιαστικά: βουή, εύθυμα καλωσόρι-
σες, φιλιά. Και πάλι γέλοια—όλο γέλοια.

Θά είν' έδώ δίπλα, ίσως κι' άπέναντι.—κά-
που κοντά.

'Εκείνο π' άκούω και πού νοιώθω, είναι πώς,
μιά σπαθαμή πύο πέρα, και χαιρέτα ή ζωή: ή ζωή
πού είναι χαρά—και νειάτα.

Μά λέω κιόλας, λέω με τὸ νοῦ μου: ζωή μι-
σή, πού δε μπορεί να είναι ή σωστή.—Ζωή μο-
νάχα για τούς λίγους.

Ό θάνατός μας, βλέπεις, είναι ζωή τους, ή
πίκρα μας χαρά τους: νά! τί λέω—Πού πάει
σέ τέτοιες ώρες τὸ μυαλό!

Γιατί... γιατί έδώ μέσα είναι τὸ κρύο κ' ή
νύχτα: ή σκληρή ή νύχτα κ' ή μοναξιά—είν' ό
χειμώνας.

**

Τὴν ξαίρω κι' άπ' άλλη φορά, τὴ βαθουλή
χομένη στα κατάβαθα τῆς γῆς, τὴ γούβα, τὴν
ύγρη όπως όλα τὰ μνημούρια: ή κατάγω με τὸ
σιδερόπλεχο παραθύρο.

Όυτε μιὰ κουβέτα, οὔτε τίποτα. Χάμω τρύ-
πες, ποντίκια πού μπαινοβγαίνουν και μούχλα
στά ντουβάρια. Όυτε νά ξαπλώσει κανείς, οὔτε
νά ξεποστάσει. Όποιος ξαπλώσει δεν ξεναση-
κώνεται—όπως σ' όλα τὰ μνημούρια.

'Απ' έδώ, καθώς θά ξαίρεις, πάνε στην άνα-
κριση, στο Τμήμα Μεταγωγών, ύστερα. 'Απ'
έδώ πάνε στη φυλακή, στην έξορία: στη στέ-
ρηση, πές εσύ, στην πείνα... Μπορεί νά πās
κι' άκόμη πύο μακρυνά—όλ' άπ' έδώ...

**

'Ακούω τις χοντρές τις μπρόκες, βαρειές άρ-
βύλες πάνω στο τσιμέντο—ρυθμικά, ισόχρονα,
μπρός στο πλεχτό παράθυρο.

— Δέ μου λές; σκοπέ!

— 'Απαγορεύεται!

— Από πού έρχονται αυτές οί φωνές;

— Γι' αυτό σκοτίστηκες;

— Σωστά: γι' αυτό σκοτίστηκα;

— ... Είναι ή «Χριστιανική 'Αδελφότης των
Νεανίδων». Δίνει χορό άπόψε.

'Α! ναι;

— 'Όχι. Τίποτ' άλλο;

Τίποτα.

Όυτ' ένα ταγάρο. Και πάλι ρυθμικά, ισό-
χρονα...

'Η «Χριστιανική 'Αδελφότης...

... Κορίτσια, κουκλίτσες,
Κουκλίτσες τὸ Chantant...

Μά σαν τραγιά άντίθεση κάποιο άλλο τρα-
γούδι στον τοίχο, με τὸ κάρβουνο:

Θυέλλες, άνεμοι γύρω μας πνέουν
Τέννα τὸ σκότους, έμάς κινηγόν'...

**

'Ενας βρώμικος, λιγδιάρικος γλόμπος, χύνει
ταιγκούνικα τὸ τοιμπλιάρικο φως του. Και βόλ-
τες, όλο βόλτες: «αίμοβοριστικες», όπως τις
λέμε στη φυλακή. Φαντάσου δυὸ άνθρωπος
νά βολτετζάρουνε μέσα στη νύχτα. Ό ένας
γιατί φυλάει τὸ δεύτερο, ό δεύτερος γιατί τὸν
φυλάει ό άλλος. Τί καλά πού θά κοιμόντανε ό
καθένας τους στο κρεβάτι του, με παστροκά,
παστροκούτσικα σεντόνια: τί καλά!... αν ή
ζωή, εἴταν ζωή για όλους, όπως τέτοια θά ει-
ναι, τέτοια θά τὴν κάνουμε νά είναι, εμεῖς πού
δεν κοιμόμαστε άπόψε, πού δεν κοιμηθήκαμε
χτές, πού δε θά κοιμηθοῦμε αύριο. 'Αλήθεια.

Νά, μιὰ σκέψη: αν μ' έρχοινε τώρα δά, ή
κούραση, ή εξάντληση, αν με σώριαζε κουβάρι
χάμω, στις βρώμικες τις τρύπες, στα ποντίκια,
στη μούχλα! 'Αν με τσακούσε ό λήθαργος:
ποφήμη—νά μην άνοιξω πιά τὰ μάτια μου παρα
μόναχα...

Παρα μόνάχα; ... Πότε;

Ντροπή μου! Κι' άς είμαι κι' όλομόναχος!
Ντροπή στη βρωμερή, στη γλυτζάρικη, σαν τὸ
σχουλήρι, σκέψη.

'Από ψυχρόρητο άνθρώπου αναθρεμένου
μέσα στην κοινωνία τῆς ψευτιάς, γυρνῶ, τινά-
ζουμαι! Μὴν άκουσες και σὺ; μὴν τῶνοιω-
σες... αυτό τὸ σχουλήρι πού άγγιξε για μιὰ
στιγμὴ τὸ μυαλό μου;

Εἶμ' όλομόναχος.

Σά νά είναι τάχα πύο μικρὴ ή ντροπή μου,
όταν δεν βλέπουν άλλοι.

Φαντάσου για μιὰ στιγμὴ νά τὸλεγαν όλοι
αυτό, νά τὸ παθαίναμε όλοι μας: αυτό τὸ ίδιο.
'Όλοι όσοι πέρασαν άπ' έδώ πριν από μένα,
όσοι βρίσκονται εκεί πού θά βρίσκουμαι σε
λίγο. 'Αν είχε τέτοιους σύμμαχους ό 'Εχθρός,
τί τού χραιζούνται καλύτεροι;

... Περνάτε τὸν καιρό σας
Μέ τραγούδια!

'Α! ναι, ή «Χριστιανική»...

'Ενὸς εμεῖς:

.. σ' ύστερη μάχη μπλεζόμαστε τώρα
κι' άγνωρες τύχες έμάς καρτερούν.

Μά ένα ρολόι—πολλές φορές. 'Αραγες με-
σάνυχτα; Νά πέρασε κ' ή ώρα; Λές;...

**

Τζάμ: κουκούτσι, τίποτα. Βάλε πιά με τὸ
νοῦ σου κρύο: μά τί κρύο! Και νά ξυλιάζεις
όλος, κι' όλο νά φέρνεις βόλτες—ξαίρεις: αίμο-
βοριστικες. Φαίνεται θά κρυώνει κι' ό σκοπός.
Γιατί, τώρα, τὰ ισόχρονα βήματα γίνονται νευ-
ρικά κι' άκόμη πύο γοργά. Τέτοιο πεισματάρικο
κρύο. Κ' ύστερα, μονομιάς, στα ξαφνικά: οὔτε
βήματα πιά, οὔτε τίποτα.

— Ψτ! ψτ!...

Μπά, όχι! Μὴ φοβάσαι: κανείς. Μόνο, νά!
κάμποσην ώρα τώρα, αυτό τὸ δαγληρό ψτ! ψτ!...
κουδουνίζει στο μυαλό μου. Μυαλό π' άκούς:
ότι θέλεις μέσα—μά ότι θέλεις!

Όι μηχανές πού δουλεύουνε μονάχες στον
άέρα! έκει στα τυπογραφεία. Οί έργατες δίχως
δουλειά, με σταυρωμένα χέρια. Κι' ό άρχιεργά-
της πού θ' άγωνιά: ύλη! ύλη!...

Θάβγει, δε θάβγει, αύριο ή εφημερίδα...Κι'
αν έβγει: πώς;

Μυαλό π' άκούς: ότι βάλεις με τὸ νοῦ σου.
Και νά σου πὸ τὴν αλήθεια, όχι πὸς είμαστε
προτάρηδες. Μά, κάθε φορά... Φαίνεται σά νά-
ναι πρώτη φορά... Όμως ή κάθε μιὰ τους, έ-
χει και τὰ δικιά της, πού έτυχε νά μην τάχουν
οί άλλες. Αυτό τὸ ψτ! ψτ! νά πουμε. Τώρα
πού τὸ λέω, μου φαίνεται πὸς εἴτανε κι' άλλο-
τες τὸ ίδιο. Πόσα ψτ! ψτ!... μωροῖ νά είναι
στον κόσμο; 'Ε; λοιπόν, ναι. Γιατί, νά σου
πὸ και τὴν αλήθεια: οὔτε πρόφταξα καλά-καλά
νά δῶ. Μιὰ σπρωξιά και πάρεμ' άνάσκελα μέσα
σ' ένα έτοιμο άνοιχτό αυτοκίνητο. 'Ενα πύο
πάνο στο στήθος μου. Φαίνεται θάκαινα ν' αν-
πισταθῶ, γιατί τὸ νοιώθω. 'Όλο και βαραίνει.

— Σιγά, ντέ! Θά μου τσακίσεις τὰ παῖδια.

Πολύ πού τότε μέλλει γι' αυτό; Τὸ χαβῶ του.

— Τί έκανε λέει; Σύνταγμα; Δεν τὰ παρα-
τὰς αυτά τὰ κοροφέξαλα;

Αὐτὰ κοροφέξαλα!

Κ' ύστερα, ύστερα σά φτάσαμε—τὸ ψάξιμο
άπ' τὴν κορφή ὡς τὰ νύχτα: ή σωματιχὴ έρευνα.

— Τίποτ' άλλο;

— 'Όχι, τίποτ' άλλο!

Και θυμώνει. Πὸς, γιατί νά μη βρεῖ τίποτ'
άλλο; κάτι τὸ «ένοχοποιητικό» τελοσπάντων,
και τὸ «επιλήψιμο». 'Ε;

— Λεφτά; Αὐτὰ πού βλέπεις.

Μιά και τριαντηνέντε. Κι' άπορεῖ: 'Η πεν-
τάρα!... πού στο δαίμονα βρέθηκε μιὰ πεντάρα
τέτοιαν εποχή, στην τσέπη ενός «επικίνδυνου»;
Τί σημασία νάχει άραγες;

—Θά μου τὴν έδωσε κανείς για εικοσαράκι.

— Καλά λές.

'Αλήθεια! Είναι κι' αυτό.

**

Θυμάσαι πού σούλεγα καιμιά φορά: τί πάει
νά πεί άπομόνωση;...

Δεν έφραες άπό νωρίς; Τί τους νοιάζει αυ-
τούς! 'Εχεις συντρόφους πού σε περιμένουνε;
Γι' αυτό θά σκάσουν; Μπορεί νά μη βγει ή
εφημερίδα! Τόσο τὸ καλύτερο, θά πουνε. Τί
θά κάνει ή αδελφούλα σου, τὸ πρωῖ σά θ' άνοῖ-
ξει νά δεῖ άδειανὸ τὸ δωμάτιο σου;—'Ό, τι έ-
κανε κι' άλλες φορές: θά πάει μιὰ κουβέτα
και θάρθει στο Τμήμα. Μά τί θά κάνεις στην
άνάκριση;—Αὐτὸ νά δοῦμε. 'Όχι μόνο σολά-
τσο. Για στάσου, για νά βάλουμε κάποια τάξη
στις σκέψεις μας. Πρωτ' άπ' όλα, τί χροιά μας
πάσανε; Τίποτα. Τούτη τὴ φορά δε βρήκαν
τίποτα. Θά μου πεις: βρήκανε άραγες τις άλ-
λες; Μά τί θέλεις νά βροῦνε; 'Ενα σημειω-
ματάριο, κανένα προσωπικό σου γράμμα. 'Ε!
όλα αυτά... χραιζέται κι' άλλο για νά πάρεις
τόν κόσμο στο λαμό σου; 'Ε;

Πάει κι' αυτό.

'Ας δοῦμε τώρα την άνάκριση—τὴν άπολογία.
Μά, μιὰ στιγμὴ: Για ν' άπολογηθεῖ κανείς
πρέπει νά ξαίρει γιατί τὸν κατηγοροῦνε. Γιατί;
'Εσχάτη προδοσία, λές; Καλά, έσχάτη και τὰ
λοιπά! Μά ύστερα; Σέ τί άπάνω; Πὸς; Πού;
'Ό, τι θέλουνε. Στάσου νά δοῦμε.

Και κόβεις χιλιόμετρα μέσα σε δυὸ μέτρα
χῶρο.

**

Ξέχασα νά σου πὸ: τυχαίνει κάποτες νά σε
πηγαίνουν σε Τμήματα, όπου βρίσκεις ...παρέα
στην κατάγω—λογῆς-λογῆς ανθρώπους. Κατα-
λαβαίνεις εσύ. Ψέμματα;

Μέ τὸ πές πές, με τὸ σῆμο-κάτσε, περνά ή
ώρα: ή νύχτα. Και ξεμερῶνε κάποτες.

Μά δὸς θαρρεῖς και δε θά ξεμερῶσει ποτές.
Σούτυχε καιμιά φορά νά ξενυχτήσεις πεθαμένο
δικό σου άνθρωπο, άγαπημένο; Εἶδες πὸς
μοιάζει ή νύχτα χρόνος; 'Εδὼ π' άκούς, άλλο
τόσο. Τί λέω. Κιόλας; Λέχα, εκατὸ χρόνια... ὡς
πού νά δεῖς τὸ χάρμα: αλήθεια!

Μιά και δεν έχεις τίποτα καλύτερο, σεργιανῆς
τὰ ντουβάρια. Σωστὸ σεργιανῆ.

— Μὴ γελάς:

Ποῖς λίγο, ποῖς πολύ, οἱ πὸς πολλοί τους,
όλοι αυτοί πού πέρασαν άπ' έδώ, όλο και κάτι
άφησαν. 'Άλλος τ' όνομά του, 'Άλλος τὸ πὸς
έπεσε «άδικα». 'Άλλος κανένα τραγούδι, τίποτα
σίχους θεόκουτσους: τὸ καταδύναμη ό καθέ-

νας. "Υστερα, είναι κ' οι ζωγράφοι, σά νά λέμε: τώρα φαντάζεσαι εσύ τί είδους ζωγράφοι. "Ασελγες εικόνες: σωστά τέρατα, σπίτια, άνθρωποι, ποτάμια, θρινθες κ' άλλα. Κι' ό,τι άλλο θές ακόμα.

Πού και πού είναι και στίχοι από τραγούδια επαναστατικά.

Φυσικά: άπ' εδώ πέρασαν και σύντροφοί μου.

**

Φοβόσυνα σάν εισουνα παιδί; Παιδί, κανείς δεν είναι σήμερα: ούτε σύ, ούτε γώ. Μα για να νιώσεις:

Τό λοιπόν άκοις πατήματα έξω από την πόρτα. Κάποιο κλειδί πού ψάχνει.

Νά πάρει ο διάβολος!... Λές νάχεται ο λεγάμενος με κανένα βούρδουλα στο χέρι; Γιατί, όλα γίνονται. Λογαριασμό θά δώσει; Ποιός-ποιόνα;...

Αυτό λές, για την ώρα. Γιατί δεν ξαίρεις ακόμη πώς τη σύλληψη σου αυτή, πού έμοιαζε, και λίγο σάν άπαγωγή, την κρατούνε μυστική, ακόμη κ' άπ' τη Διεύθυνση τους. Δεν ξαίρεις, πώς άπανωτές φορές πού τηλεφωνήσανε, πού πηγαίνω καταποδιστοί οι συνάδελφοί σου νά ρωτήσουνε—τους ειπαν, τους βεβαίωσαν:

—"Όχι!... Ούτε τόν είδαμε, ούτε τόν ξαίρουμε!... "Όχι! δεν πιάσαμε κανένα.

Λέω, δεν τόν ξαίρεις αυτό, και τόσο τó καλύτερο πού δεν τόν ξαίρεις... Καταλαβαίνεις τώρα πόσο εύκολα, μπορεί και νά σέ ξεμπερδέψουνε σέ τέτοιες ώρες, έκει μέσα σ' άπόμειρο μνημοιρί—τά όργανα καλές της άσφραλείας και της τάξεως.

Κι' αν θές τη γνώμη μου: δεν φαντάζομαι νά είναι διόλου διασκεδαστική μιά τέτοια περιπέτεια. Μα διόλου—ξαίρεις!

"Ας είναι: Δεν ξαίρεις τίποτα. Και νά σου πώ την άλήθεια: πού καλά.

**

—Δέν κοιμάσαι;
—Εσύ δεν κοιμάσαι;
—Εγώ, βλέπεις, είμαι σκοπός: σέ φυλάω.
—"Α! ο σκοπός;... Γιατί, δεν έβλεπα παρά μονάχα τις αρβύλλες σου.
—Κόρα, έ;
—...
—...
—Δέ μου λές, σέ παρακαλώ, δέ μου ξηγάς—έτσι, για νά περάσει ή ώρα—τί ζητάτε, δηλαδή, έσεις οι άλλοι.

—Δέν με παρατάς, λέω γώ!... Δεν αφήνεις την Κλάρα;

—Μά καλά, βρέ άδερφέ... Γιατί προσβέλνεις; "Ανθρωποι δέν είμαστε και μεις; Στους στραπώτες, στους ναύτες, τά λέτε τί ζητάτε, τί γυρεύετε...
—Στους χαφιέδες όχι!
—Χαφιέδες... Χαφιέδες!... Θαρρείς και τόν θέλουμε, μόρε παιδί μου; Θαρρείς και είναι ζωή αυτή πού περνάμε και μεις; Ούτε σκύλοι νάμασαν. "Αν ήξαιρες πώς μές φέρονονται οι δικοί μας οι γαλονάδες!... "Αν ήξαιρες τ' άκούμε σά γυρνάμε μ' άδεια χέρια στην άναφορά...

—Γι' αυτό και σεις φτιάχνετε μυθιστορήματα;
—Τι νά κάνεις; Δέ μου λές τί νά κάνεις;... Στο χέρι μας είναι... έ; Είμαστε και μεις... Είμαστε και μεις έ;... τι νά κάνεις;
—Μιά λιγώτερο άτιμη δουλειά... Χαθήκανε οι τίμιες δουλειές νά βγάλεις τó ψωμί σου;

—...
—...
—Καλός ο λόγος σου... Πιό τίμα δουλειά... Μά τάλως, δέ θά βρεθούνε άλλοι; Κ' ύστερα θαρρείς...

**

Ρυθμικά, ισόχρονα, πάλε οι χοντρές αρβύλλες έξω άπ' τó πλεχτό παράθυρο.

"Ενα χουρού, μολυβι άνήλιασμα. Νά έν' ή μέρα; Η μέρα με τις σιδερένιες χειροπέδες;

"Όσο κ' αν σου φαίνεται σάν ψέματα, ήρθε κ' αυτή και πέρασε. "Όπως θάρθουνε κ' άλλες τέτοιες, και θά περάσουνε και κείνες.... Ίσαμε τη μεγάλη Αδύγη, Ίσαμε την κοσμοχαλασία πού δέν τήνε χωράει ο νόος.

Τι λές; τί;...
...Ίσως γιατί δέν άκοις εσύ, δέν άκουσες ακόμη τους συντρόφους μου, άπ' τó διπλανό τó θάλαμο. Αυτό τó τρελλά, τó πεταχτό και τ' άγέρωχο:

... "Όμως ψηλά τη σημαία κρατώντας
Πάντα περήφανα πάμε μπρός,
Πέφτοντας κάποι, μιά πάντα νικώντας...

Γιατί έχασα νά στο πω κ' αυτό: τώρα πιά έφυγ' άπ' τήν κατοίγια. Κ' είμαι—είμαστε φυλακή...

ΠΕΤΡΟΣ ΠΙΚΡΟΣ

LEON TROTSKY

Ο ΦΟΥΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΟΙΝΩΝ. ΤΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ
"ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ..."

...Ο φουτουρισμός είναι ευρωπαϊκό φαινόμενο. Τό ενδιαφέρον και ή σημασία του έγκειται σ' ότι δέν κλείστηκε μέσα σ'α στενά όρια της τέχνης, αλλά, εθώς άπ' την άρχη και ειδικότερα στην Ίταλία, συνεδέθηκε με την πολιτική ζωή και τά πολιτικά γεγονότα. Αυτό βέβαια είταν αντίθετο με τά διδάγματα της επίσημης ρωσικής σχολής. Ο φουτουρισμός άναπακάδ στην τέχνη την ιστορική έκείνη περίοδο πού άρχίζει από τó 1890 και σβώνει μετά τó μεγάλο πόλεμο. Η καπιταλιστική κοινωνία πέρασε δυό δεκάδες χρόνια άσύγκριτης οικονομικής εδαιμονίας πού γκρέμμισε τις παλιές αντίληψεις για τόν πλούτο και τή δύναμη και γέννησε νέους κανόνες, καινούργια κριτήρια για τόν δυνατό τó άδύνατο, σπράχνοντας έτσι τους λαούς εκ νέου κατορθώματα.

Ταυτόχρονα τó κοινωνικό κίνημα τρέφονταν επίσημα με τόν αυτοματισμό τού χτές. Η έννοια ή ειρήνη με τά διπλωματικά της μπιλάματα, ό ψευτοκοινοβουλευτισμός, ή έξωτερική και έσωτερική πολιτική πού βασίζονταν πάνω τόν σύστημα της άσφαλιστικής δεικιλιάς και της τροχοπέδης, πέραν άλύπητα την ποιήση σέ μιά εποχή τού ή άμόσφαιρα είταν γεμάτη ήλεκτρισμό και προμηνοσε μεγάλες έκρήξεις. Ο φουτουρισμός στάθηκε ό «προγέγελος» όλων αυτών στην Τέχνη. "Υπάρχονε φαινόμενα πού ή επανάληψη τους παρατηρείται όχι μόνο μιά φορά στην ιστορία. "Ενα τέτοιο φαινόμενο είναι ότι χώρες άπισθοδρομημένες, δίχως κανένα ειδικό βαθμό πνευματικού πολιτισμού, άνανακλούν στην Ίδολογία τους τις κατακτήσεις τόν προοδευμένων χωρών, πού έκαθάρα και με περισσότερη δύναμη. "Ετσι τó γερμανικό πνεύμα τού 18ου και 19ου αιώνα, άνανακλούσε τις οικονομικές κατακτήσεις της Άγγλιας και τις πολιτικές κατακτήσεις της Γαλλίας. Τό ίδιο και ό φουτουρισμός. Ούτε στην Γερμανία, μ' όντε και στην Άμερική βρήκε την πού λαμπρότερη έκδήλωσή του, αλλά στην Ίταλία και στη Ρωσία.

"Εχτός από την άρχιτεκτονική, ή τέχνη μόνο «έν τελευταία άναλύσει» βασίζεται στην τεχνική, δηλαδή μόνο στο σημείο πού ή τεχνική άποτελεί τή βάση τού όλου πνευματικού υπερκοινοδομημάτος. Η πρακτική έξάρτηση της τέχνης από την όλική τεχνική, και προπάντων της λογοτεχνίας, είναι άσημαντή. Ποιήματα άφιερωμένα στους αδρανοζύστες, σ'α πηδαλιουχούμενα και σ'α όπιοβρήγια, μπορούσε θναυμασιώτατα νά γραφτούνε σ'ε μιά άπόκεντρη γωνιά μιάς άπομακρυσμένης ρωσικής έπαρχίας, πάνω σ' ένα στρατσόχαρτο και μ' ένα μικρό υπόλειμμα μαλυβδοκόντουλου. Για νά κεντηθεί ή φαντασία της έπαρχίας αυτής είναι άρκετό οι αδρανοζύστες, τά πηδαλιουχούμενα και τά όπιοβρήγια νά βρίσκονται στην Άμερική. Ο άνθρωπίνος λόγος είναι τó πού έβκολομεταχείριστο άπ' όλα τά πράματα.

Ο φουτουρισμός έχοντας τις ρίζες του μέσα στην παραβλή της άστικής τέχνης, δέ μπορούσε νάχε διαφορετική προέλευση. Ο βίαιος αντιπολιτευτικός τού χαρακτήρας δέ βρίσκεται σέ καμιά αντίθεση μ' αυτό τήν. Οι διανοοόμενοι είναι τόν έπακρο έτερογενείς, ταυτόχρονα όμως κάθε άναγνωρισμένη σχολή τέχνης είναι και μιά καλοπληρωμένη σχολή. "Επικεφαλής βρίσκονται οι μανταρίνοι με τά πολλά μικρά τους

μαλλόνια. Κατά γενικό κανόνα οι μανταρίνοι αυτοί της τέχνης σπράχνονε τή μέθοδο τών σχολών τους Ίσαμε τή μεγαλύτερη πανουργία, μεταχειρίζονοι ταυτόχρονα κ' όλη τήν προμήθεια τών προμαχών τους. "Εσάρνα όμως μιά άντικειμενική μεταβολή π.χ. μιά πολιτική έξέγερση ή μιά κοινωνική άναστάτωση, μαζεύει από τās σημαίες όλους τους φιλολογικούς μπόεμ, τή νεολαία, τά ένηλικιωμένα πνεύματα, πού καταδικάζουνε τόν όσπιο και χυδαίο άστικό πολιτισμό και πού όνειρεύονται μερικά μαλλόνια και μάλιστα, αν είναι δυνατό, χρυσά.

"Όταν διάφοροι έρευνητές καθορίζουνε την κοινωνική φύση τού φουτουρισμού και άποδίδουν μιά άπορασιστική σημασία σ'α βίαιη του διαμαρτυρία ενάντια στην άστική ζωή και τέχνη, αυτοί, άπλούστατα, δέν ξαίρουν άρκετά καλά την ιστορία τών φιλολογικών τάσεων. Οι γάλλοι και οι γερμανοί ρομαντικοί μίλησαν πάντα τσουχερά για τήν άστική ήθική. Και καί παραπάνω: Έχχανε μακρὰ μαλλιά, φλερτάριζαν με τήν πράσινή άπόχρωση και μάλιστα σά για τήν πού μεγάλη ντροπή της μπουρζουαζίας, ό Θεόφιλος Γκατιέ φόρεσε ένα χτυπητό κόκκινο φόρεμα. Δεν υπάρχει άμφιβολία ότι ή πράσινή φουτουριστική μπλοζα είναι προτεξάδελφη τού κόκκινου αυτού φορέματος πού έμπνέει τόσο φόβο στις «μαμάδες» και στους «μαπαπάδες». Είναι όμως σ' όλους γνωστό πώς τίποτε τó καταλυμικό δέν έπακολούθησε τις παιδιστικές αυτές διαμαρτυρίες τόν μακριών μαλιών ή τού κόκκινου φορέματος τού ρομαντισμού κ' ή άστική κοινή ή φύμη παραδέχτηκε χωρίς φόβο τους κυρίως ρομαντικούς και τούς κατέταξε σ'α έροτολόγιο της.

Είναι πολύ άπλοικό ν' αντίτασσουμε τή δυναμικότητα τού Ιταλικού φουτουρισμού και τις συμπάθειές του πρὸς τήν επανάσταση σ'α «παραμύζοντα» χαρακτήρα της μπουρζουαζίας. Είναι όσως νά παρομοιάζεται ή μπουρζουαζία σά μιά ξεχνιασμένη γερική γάτα; "Όχι τó Ιμπεριαλιστικό κτήνος είναι θρασύ, εδέξατο κ' έχει νύχια! Μήπως ξεχάστηκε κιόλας τó μάθημα τού 1914; Στους πολέμους της ή μπουρζουαζία χρησιμοποίησε τά αισθήματα και τούς πόθους πού θά τροφοδοτούσανε τήν έξέγερση. Στη Γαλλία ό πόλεμος σερβίρονταν στις μάζες σάν τó τελικό συμπλήρωμα της Μεγάλης Έπανάστασης. Και μήπως οι άντίπαλες μπουρζουαζίες δέν προσπάθησαν νά υποθάλουν επαναστάσεις σ' άλλες χώρες; Στην Ίταλία έκείνοι πού ήθελαν νά πάρει μέρος ή χώρα τους σ'όν πόλεμο, είτανε οι «επαναστάτες», δηλαδή οι δημοκρατικοί, οι μασσόνοι, οι σοσιαλισμοβινιστές και οι φουτουριστές. Και σ'ό τέλος, ή μπόος ό Ιταλικός φασισμός δέν πήρε τήν έξουσία με «επαναστατικές» μεθόδους, σπράχνοντας στην έννοια δράση τις μάζες, τόν όχλο, τά έκατομύρια; Δεν είναι τυχαίο κ' όντε έγενε κατά παρέξηιση τó βούληγμα τού Ιταλικού φουτουρισμού σ'α ρασιτικό χείμαρρο. "Απεναντίας, βρίσκεται σέ πλήρη άρμονία με τó νόμο τού αίτιου και τού άποτελέσματος.

Ο ρωσικός φουτουρισμός γεννήθηκε σέ μιά κοινωνία πού πέρασε από τήν προπαρασκευαστική τάξη πολεμικών τόν καλύτερο Ρασοτίνω σ' έτοιμά ζώντας τήν Δημοκρατική Έπανάσταση τού Φλεβάρη τού 1917 (Μάρτη τού 1917, κατά τó ν. ή.). Τό γεγονός αυτό έδινε σ'όν φουτουρισμό μωσ πλεονεχτήματα. "Αρπάζε τó ρυθμό τού κινήματος, της δράσης, της έπίθεσης και της καταστροφής πού είταν ακόμη άκαθόριστος. Έχανε ένα άγριο άγώνα για νά έξασφαλίσει μιά θέση κάτω από τόν ήλιο με περισσότερη δύναμη, θύμβο κ' άπορασιστικότητα, από κάθε άλλη προγενέστερη σχολή πού συμφωνούσε με τις άκτιβιστικές τάσεις και τις άπόψεις του. Είναι άλήθεια ότι ό νεαρός φουτουριστής δέν πήγαινε σ'α έργοστάσια και στις φάμπρικες, θουρβούσε όμως

Ο ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΗΣ

Του Αντώνη Γαλιούρη.

Πάνω σ' άγρια και μονοκόμματα όρθολίθια, που κρέμονται κατάξερα στη θάλασσα, χτισμένο το φοβερό το κάστρο. Σε μία του άλλα σκοτεινή, συμμαζεμένοι οι κριτές σε μυστική διάσκεψη. Φάσα τους σ' ένα ξυλόλιο μπάνκο, στη μέση από σταυρωτές μ' έφ' όπλου λόχη, ο κατάδικος.

«Ο γέρο κριτής ρωτά τους μυστικούς. Και κείνοι καταθέτουν σάφονοι κι όμωγνωμοί: — Πώς ύστερα από τον άγριο χαλασμό που έσπειρε στο θέατρο ο κατάδικος, τότε πιάσανε βουτηγμένο στο αίμα, ξενόφερνο, με μία χαλασμένη δυναμίτιδα στα χέρια να λυσσά: «Χαμός στο δυνάστη!»»

«Ο βαραιογιγίτης λιθωμένος σε περήφανη στάση, με τα χέρια άκουμπισμένα στα γόνατα. Με τα μάγουλα ρουφηγμένα. Με τα χείλια σφιγμένα που δείχνανε πως είχε θέληση βουνό, κωτάει έξω το μοχλωμα π' άρχίζει να κατεβαίνει. — Τι έχεις ν' άποκριθείς; ρωτά του ο γέρο κριτής.

Στάσιμο.

— Δέ θέλει να μιλήσει! είπανε όλοι όμόφωνα.

— Θα δικαστείς άναπολόγητος! μουγκρίζει το βαραιογιγίτη ο κριτής.

Κι' όπως στεκότανε ο κατάδικος, άδιάφορος σ' ό,τι γινότανε γύρω του:

— «Α! το φειδί το κολοβό! βογγάει του κάποιος άπ' το συνέδριο.

— Χαμένη ψυχή! ζεστομάει κάποιος άλλος. — Αδύτη ν'αι ή μοίρα κάθε επαναστάτη! ξρ-φωνα άλλόφερνος ένας άλλος.

Κι' ο κατάδικος, με τα μάτια άγρια που τα φωτά απόκοσμο κάποιο φως έπροσηκώθη.

— Κ' ή μέρα έρχεται που θα πάρει το δικιο του καθέννας στη ζωή! ζετάφωσε κ' έκατσε.

— Κ' ή μέρα φτάνει που θα λάβει το δικιο της ή Πολιτεία άπ' τα σένα! άπολογάει του άγρια ο γέροντας.

— Για το χαμό του Κυβερνήτη της! έπρόστισε κάποιος άλλος.

Κι' ο βαραιογιγίτης:

— «Όλα στον κόσμο είναι άκολλη άδικία! άλυχτά τους.

— Η κόλαση σε ζέρασε, Κάν! χουγιάζει του κάποιος κριτής.

— Κ' ή ανθρωπότη που βασανίζεται και ποθαίνει σισπηλά άπολητά έγδικση! ρεκάζει ο επαναστάτης και σπκώνει τη γροθιά του.

— Το λαού να μολύνεις την ψυχή! ουρλιάζει του κάποιος άπ' το συνέδριο.

— Στόν πίσω ήλιο πάγανε να μίν άκω τα λόγια σου! άπολογάει του ο κατάδικος άγριεμένος.

— Ανάθεμά σε λούτρη! κάνει του ο κριτής.

— Σώπα, τι πληγιάζει μου τα στήθεια ο λόγος σου! μουγκρίζει του ο βαραιογιγίτης. Και τα μάτια του άνακυλίστηκαν άνήσυχα στις σουφρωμένες κόχες.

— Κατάρα!

Κατρακιάει ή φωνή στο φοβερό συνέδριο. Ο λόγος τους δέ βρισκε αντίλογο.

Κι' ο γέρο κριτής έπροσηκώθη. Και σταμάτησε τη διάσκεψη.

Οί κριτές άποτραβηχτήκανε σε άγκωνή παράμερη. Σοβαροί και τραχύθυμοι, μ' άποφασιστική τήν όψη, άλλόζουσε τις γνώμες τους μετρομένες.

— Η καταδίκη του βαρού!

— Κ' ή φούρκα ή βέρα!

— με μία είπανε φωνή.

Κ' ένας άπ' τους κριτές τους αντίλογησε. — Να τότε θάψουν ζωντανό, άχνάρι να μίν άφήσει!

— «Ο, τι είπαμε θα γίνει! αντίλογησάνε του.

Σε λίγο ξανάρχισε το κριτήρι.

«Ο γέροντας σκυφτός κι' άμείλητος μ' ένα βαρύ συγγεφιασμα χυμένο στη μορφή, τα πυκνά φρούδια του μαζεύει. Να διαβάσει πρέπει τώρα τη φοβερή άπόφαση. Κ' ή βουλή, κ' οι σταυρωτές κρεμασμένοι από τα χείλια του περιμένουσε.

«Απεριλόγητα διαλαλεί την άγρια καταδίκη. Και διαλεί τη σούαξη.

— Άλωνεϊστε τώρα δικαιο το κριμα σας!

Οί σταυρωτές φορέσανε στο θανατοινίτη τις σιδερένιες χερσίδες. Και τονε προστάζανε να τους άκολουθήσει. Ξεκίνησε ή συνοδεία. Βγήκε από τη σάλα. Κατέβηκε στα όργα όπόγεια. Χάθηκε σε διαδρόμους. Και σταμάτησε μπροστά στο κελλί του όπου τότε παρέλαβε ο δεμοφώλακας. Και τονε σφάληξε γερά μέσα.

Το ίδιο βράδυ έπικωρόθηκε ή άπόφαση.

«Ο κατάδικος σωριάστηκε στο χαμηλό κρεβάτι του. Έσφιξε τα χέρια του άνάμεσα στα γόνατα. Και στάθηκε έτσι για ώρα.

«Όζω ο άνεμος μουγκρίζει δαιμονισμένα. Κ' ή θάλασσα παραδέρνει μ' άκράτητη όρημ κι' άγρια μανία στα όρθολίθια και σκορπάει τον τρόπο και τη φρίκη σ' όλο το κάτεργο.

«Ονειρευότουσαν τα περασμένα χρόνια που τόσο γρήγορα είχανε πετάξει:

«Πατέρα δέ γνώρισα. Η μάνα μου ζενόπλενε για να μ' άναστήσει. Δέ μπόρεσε να κρατηθεί στον ίσιο δρόμο, όπου που πέθανε σάπια σε κάποιο νοσοκομείο. Ο δρόμος μ' αντίκρουσε παιδί. Γνώρισα της νύχτας την άγνόπνια. Μεγάλωσα στο κλάμα. Άλήθεια! Νυχτάνει γρήγορα άκόμα και στην ψυχή!

«Μπήκα σε μοναστήρι. Έβαλα φωτιά και τούκαφα! Τι με φαρμάκωσε βαθειά ή ψευτιά, με ξάφνισε ή δολοφονία, με τρούμαζε ή άμαρτία των άγιων άδελφών. Άκουσα τον ιδρώτα του έργατη, το άκρομαχικό του δουλεψή, τον ζεπεσοό της γυναίκας για το ζερό ψωμί και πόνεσα. Είδα την άδικια της Έξουσίας αντίκρουσα την άδικαφορία της Πολιτείας κ' έκαψα. Παναστάτησα:

— Σύντροφε, ό,τι σάς κ' βει την όρημ σας, συντρίμι κάτω από τη φτέρνα σας να γίνει.

— Είμαστε ή κατάρα ενάντια στο σημερινό πολιτισμό!

«Σε μένα έλαχε να ξεκάνω το δυνάστη. Με μία δυναμίτιδα τίνιξα το θέατρο στον άέρα. Και μαζί του το δυνάστη.

Ο ΚΑΠΤΑΝ ΜΑΥΡΟΜΑΤΗΣ

ΑΝΕΚΔΟΤΕΣ ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΤ ΙΣΤΡΑΤΙ. Β' ΜΕΡΟΣ (*)

Μετά τις πρώτες βδομάδες των θρήνων και της άγωνίας, πρόσεξα ότι κάποιος άνθρωπος — που στην άρχη είχα πάρει για πελάτη — έμπαινε στο μαγαζί, ότι που άνοιγε, και δέ μās άφινε παρά καλά μεσόνυχτα. Σ' όλο αυτό το άτελείωτο διάστημα των δεκαοχτώ ώρων, καθόταν άκίνητος σε μία καρέκλα, βαλμένη γ' αυτόν άπόμερα, σηκωνότανε κάποτε για να μαζέψει κανένα σερβίτιο που έμεινε στα τραπέζια, για να διπλώσει κανένα τραπεζομάνηλο, για να ψυξήσει τη φωτιά του τζακιού ή για να δώσει καμιά φροκαλιά δώδε, κείθε. «Οι αυτά τάνε πολν άργά, άφαιρεμένα, σά για πασατέμπο, κ' έτρεχε πάλι γρήγορα στην καρέκλα του, μόλις ένας τρομερός βήγας, από τον όποιο φανότανε να υποφέρει, τον άρπαχνε στις φιλοσοφνητικές αυτές ύπηρεσίες του.

Είταν ένας άνθρωπος άρεκτά ήλιωμένος

(*) Τό α' μέρος «Η Ταβέρνα του Κυρ Λεωνίδα», βλ. «Ν. Έπιθ.» άρ. 2, σελ. 49 και έπ.

Κ' ή Πολιτεία τον έπιτάφιο θρήνο κρούει μου!

Μέσα στην κοσμογλασιά αναδίνονται βάρους να πέφτουνε.

Κρεμάλα στένουνε. Έτριξε τα δόντια του με λύσσα. Έσφιξε τη γροθιά του μαυισμένου κατά τη θύρα:

— Παλιοτόμαρα!

μουγκρίσε.

Άχάραγα άκόμα και σιγανές κουβέντες άλλωζουσε στο διάδρομο οι φύλακες. Σε λίγο τραχειά πατήματα και χτύποι ντουφεκιών. Ο δεμοφώλακας ξεκλείδωσε τα βαρεία λουκέττα. Έσπερε τις σιδερένιες άμπάρες. Άνοιξε το σιδερόφραχτο άνοιγμα. Και κάλεσε το βαραιογιγίτη.

Γλύστρησε ο κατάδικος δέξω. Οι σταυρωτές του φορέσανε τις χερσίδες. Κ' ή θρηνητική συνοδεία ξεκίνησε. Άνέθηκε σκαλοπάτια. Σόρθηκε σε σκοτεινούς διαδρόμους. Διάβηκε αλές. Και βγήκε σε μιάν άπλα, που την είχανε ζωσει σειρές μ' έφόπλου λόχη.

Ο άξιωματικός στάθηκε φάσα στον επαναστάτη την καταδίκη νά του διαβάσει.

Κι' ο κατάδικος τότε πρόλαβε.

— Καρόν να τελειώσω!

— Καλά! του άποκρίθη ο άξιωματικός και διπλωσε το χαρτί.

χωρίς όστόσο να του φαίνεται, γιατί περιπόδωνε τον έαυτό του σχεδόν με κάποια φιλαρέσκεια. Παρ' όλα αυτά, ή κακομοιριά του χτυπούσε άμέσως στο μάτι: παλτό τριμμίνο, παπούτσια και πανταλόνι γεμάτα χοντρά μαλλιά, ένα κουρτελισμένο φουλάρι που έκρυβε την έλλειψη του γιακά. Μά το κασκέτο του, ένα όραίο κασκέτο ρομιού θαλασσινού, που το φόραγε με πολλή άξιοπρέπεια, σχεδόν με περηφάνεια, τον άποκαθιστούσε στην εμφάνισή του και τον έκανε επιβλητικό παρ' όλη την τσαλακωμένη του όψη. Γι' αυτό το κασκέτο είχε έξαιρετικές φροντίδες, το παρακάιδε με άγάπη και το άπόθετε σε μέρος άσφαλισμένο κάθε φορά που θα παστρεύαμε το μαγαζί. Το περήφανο αυτό κασκέτο, καθός και το μουστάκι και τα γένια, κούρτζα, όραία, καλοχτενισμένα, είταν ή παντοτεινή του άπασχόληση, το κέντρο της ζωής του. Τα ύπόλοιπα δέν τα πολυκντούσε και σάς ύποχωρούσε με τη στάση του να μη τους δίνετε ούτε σεις προσοχή. Κάτω από τα πυκνά και άπίθασα φρούδια του, ένα βλέμμα τρελλού στηλωνότανε διαρκώς στο κενό.

Δέν είχα ξαναδεί ποτέ μου τέτοιον άνθρωπο. Κι' ό,τι τον άφορούσε είτανε τόσο νέο για μένα που δέν τον άφρινα πιά από το μάτι μου.

Στην άρχη, κρινοντας από τις σχέσεις του με τ' άφρικτικό μου, συλλογίστηκα πως θα είτανε κανέννας άξιοσέβαστος συγγενής. Πραγματικά, ο Μπαρμπα Ζαννέτος, δέν παρλείπε ποτέσ κάθε πρωί, όταν έρχόταν, να πάει δλό-

Σόρθηκε ο κατάδικος στο στρίποδο. Και άνέβηκε στο σκαμνί.

«Ο Ξεκολόγος με το σταυρό στο χέρι κάτι του κουβεντιάζει. Και ο βαραιογιγίτης τον αντίκωβει:

— Δέ με παρατάς!

«Ο μπόγιας του πέρασε τη φούρκα.

— Είμαι ο διαλαλητής μιάς καινούργιας ζωής που με τους νόμους της θα χάρισει στην ανθρωπότητα τον «Ηλιο!

πρότασε και ζεστόμισε ο επαναστάτης. Τι ο μπόγιας του τράβηξε μ' όρημτα το σκαμνί.

Οί σκαρμιο τρίζανε. Το στρίποδο σείστηκε. Η φούρκα κόπηκε! Το κορμί σπαρτόφρε και σωριάστηκε μες το βαθύ του τάφο!

— Γιουριστε τη λάκκα! ουρλιάζει ο άξιωματικός.

Αιγύσανε στη γη οι άντρες τα κορμιά και δοθήκανε όρημητικοί κι' άκράτητοι το λάκκο να γιομίσουνε. Μιλιά δέν άλλαζανε. Και τα πρόσωπά τους ήτανε χλωμά. Κι' ο ιδρώτας που έβρεχε το μέτωπό τους έβγανε κρύος.

— Είμαι ή κατάρα στο σημερινό πολιτισμό, μουγκρίζει βραχνά ο βαραιογιγίτης.

«Η γη κατάπει τα λόγια του.

— Οί τάφοι τρέμουνε!

— Προδοβάνε την Άνάσταση!

ΓΚΟΥΡΑΣ ΑΛΕΙΟΥΡΓΗΤΟΣ

ισα σ'αυτόνα και με μιὰ υποχρεωτική φιλοφρόνηση γὰ τοῦ σφίξει τὸ χερί λέγοντάς του «καλήμέρα σὸν πληθυντικό».

— Καλήμέρα σας, (*) Καπτὰν Μαυρομάτη!

Κι' ἀμέσως, καθισμένοι ἀντικρουστά με τὸ ταγέρο στὸ γὰ χερί και με τὸν τοῦρικο καφέ στ' ἄλλο, ἄρχιζαν ἕνα ζωηρὸ κουβεντολόι, πού διαρκοῦσε ὀλάκερη ὥρα. Ἀπὸ τὴν κουβέντα τοὺς δὲν καταλάβαινα γού. Ὅταν τὸν ἔβλεπα νὰ κορώνει σὰν κανένα παληκάρι, ἔλεγα με τὸν ἑαυτὸ μου:

«Ἐίτανε καπετανέος карабиού... Και λέγεται Μαυρομάτης... Τι ἔκανε λοιπὸν γὰ νὰ πέσει τόσο χαμηλά, ὁ φουκαράς;»

Μὰ σὲ λίγο παρατήρησα πὼς ἡ ταβέρνα τοῦ Κύρ Λεωνίδα γιόμιζε ἀποκλειστικά ἀπὸ «καπετανίους μακροτάξειδους»: Καπτὰν Βαλοσαμῆς, Καπτὰν Παπᾶς, Καπτὰν Σμυρνιώτης, παντοῦ και πάντα καπετανέοι. Σπάνια δὺο πελάτες ἔδιναν τὸ χερί χωρίς νὰ προσαγορευτοῦνε «καπετανίους». Παραξενυόμουνα πὺ ἔβλεπα τόσους «ἄξιωματικούς» στὸ καπιλό τοῦ Κύρ Λεωνίδα κ' ἔβανα πείσμα ν' ἀνακολύψω κ' ἀπλοῖς ναῦτες, μὰ τοῦ κάκου.

Ἀργότερα κατάλαβα πὼς γὰ νάχεις δικαίωμα στὸν τίτλο τοῦ «καπετανίου» στὸ Καραϊκὸ τῆς Μπραϊλας, δὲν εἶτανε διόλου ἀπαραίτητο νὰ κουμαντάρεις κανένα караби οὔτε κανένα ρυμουλκὸ, οὔτε κανένα καικι, γὰ μασούνα, ἀρκεῖ μονάχα νὰ βασιλεύεις σὲ μιὰ ψαροβακούλα κάθε ρομῶς πὺ ζεῖ στὸ νερὸ εἶναι και καπετανίος!

Οἱ καπετανίοι αὐτοί, καυχησιάρηδες, κατεργαροί, τοῦ διαβόλου κάλτσα, ἀναγωνίζονταν ἀναμεταξύ τους. Οἱ ἀληθινοὶ κουμανταδόροι карабиών μᾶς ἐπισκέπτονταν σ' ἀραιὰ διαστήματα, εἶτανε λιγομίλητοι και χωρίς πολλὲς χειρονομίες. Γὰ νὰ διασκεδάσουνε με τὴν ἡσυχία τους, κλείνονταν στὸ πσιωμάγαζο πὺ εἶτανε γὰ τοὺς στενοὺς και διαλεχτοὺς πελάτες. Κι' ὅταν τὸ σκυλολόι τὸν ἄλλων ψαροκαπετανέων τοὺς ἀνακάλυπτε και τοὺς φοροκονότανε με διάφορες ἐρωτήσεις «τοῦ ἐπαγγέλματος», ἕνα εἰρωνικὸ χαμόγελο πλανιότανε στὸ ἡλιοκαρμένο πρόσωπό τους κ' ἕνα βλέμμα χοροειδεντικά ὑποχρεωτικὸ ἀκινητοῦσε στὸ «συνάδεφο» πὺ ξεφουρόνιζε ἐνθουσιαστικὲς σαγλαμάρες.

Πολὺ προτοῦ μάθω τὴ γλώσσα τους και νὰ καταλαβαίνω τί ἔλεγαν, κατόρθωσα νὰ τοὺς ξεχωρίζω μόνο ἀπὸ τὸν τρόπο πὺ συμπεριφέρονταν ἀναμεταξύ τους.

Οἱ «αἰθνητικὸι» καπετανίοι στενοχωριότανε και ν' ἀκοῦνε τοὺς «βαρκατζήδες» νὰ τοὺς φω-

νάζουνε «καπετανίοι» δὺ και «καπετανίοι» ἐκεῖ, και δὲν περμιότανε παρὰ τὴν εὐκαιρία γὰ νὰ τοὺς ξεφορτωθοῦνε.

Τὸ ἐναντίο ὅμως δὲν εἶδα ποτὲς νὰ εἰρωνεύονταν τὸν Καπτὰν Μαυρομάτη, ὅσο κ' ἂν φαινόταν ἀνεξήγητο αὐτὸ στὰ μάτια μου. Τοῦσφιγγαν τὸ χερί με οἰκειότητα, τότε φώναζαν «καπιτάνιο» με ὀλη τὴν εἰλικρινειὰ τους και τότε κελνοῦσαν στὸ τραπέζι τους. Τις στιγμὲς αὐτὲς ἄξιζε γὰ νὰ ἰδεῖς τὸ γέρο. Μιὰ φορὰ και βρισκόταν κλεισμένοι στὸ πσιωμάγαζο, ὁ Μαυρομάτης μιλοῦσε δυνατὰ, ἴσος πρὸς ἴσο, ὕστερα, ἀπότομα, ὄρθονότανε σὰν κανένας δικαστής, ἀστραφε και βρόντας, βλαστημοῦσε χειρονομώντας, ὀλοπόφηνος ἀπὸ τὸ θυμὸ, μὰ ὀλα τελειώναν μ' ἕνα βῆμα πὺ τὸν ἔπνιγε, και ἀνοίγοντας τὴν πόρτα μ' ὀρημί, ἔτρωχε νὰ βρεῖ τὴν καρέκλα τοῦ λαχανιασμένου, κατακοιμένου. Δὲν καταλάβαινα τὴν αἰτία. Τὰ μαῦρα του μάτια πετοῦσανε φωτιά και φλόγα. Τὸ γένι του ἔτρωχε. Κι' ἀκριβῶς, πάνω σὲ τέτοιες στιγμὲς —σὰν ἐκδίκηση γὰ τὴ δική τους ταπεινώση— ἔτρωχε ἡ τσοῦμα τὸν βαρκαίρηδον πὺ δὲν εἶχαν ἰδεῖ ποτὲ τοὺς θάλασσα και τὸν πειράζανε σκληρά:

— Πάλι; Τι εἶναι μωρέ; Αὐτοὶ οἱ καικι καπετανίοι. Σοῦ πνίξανε τὸ βαπόρι;

Μ' ὀλο πὺ ὁ Μαυρομάτης εἶχε καντητήσει ζητιάνος, εἶταν ἀνώτερός τους και αὐτὸ τοὺς στενοχωροῦσε. Γὰ μὲνα αὐτὴ ἡ γαῖδουριά με πειράζε, μ' αὐτὸς δὲν τοὺς ἔδινε προσοχή. Με τὸ κεφάλι ἀνάμεσα στὰ χεῖρα του, ἔβηκε ὅσο πὺ τὸν περνοῦσε ἡ κρίση, ὕστερα σηκώνονταν ἀξιοπερτής, διόρθωνε τὸ κασκέτο του, χτένιζε μουστάκι και γένια, και ἄρχιζε νὰ διασκελλίξει τὸ μαγαζι, με τὰ χεῖρα πιστάγκωνα, τὴ μούση ψηλά, σὰν ἕνας καπετανίος στὸ κάσαρο τοῦ карабиού του.

Ὁ ἀρχιμάγερσ πὺ σέρβιζε τὰ φαγὰ πὺ αὐτὸς τοῦδειχνε με τὸ δάχτυλο, κ' ὁ ταμίας, τὸ μπουκάλι τοῦ κρασιού. Ὁ Μαυρομάτης ἔτρωγε κ' ἔπινε στὴ γωνιά του, ὀλομόναχος σὰν κανένας φτώχὸς συγγενής. Εἶτανε ἴσος ταπεινωτικὸ, μὰ ὄχι γι' αὐτόνα. Ἐντελῶς ἀφαιρεμένος κυτοῦσε ὅσο στὸ δρόμο, στὸ κενό, σὰ νὰ βρισκότανε σὲ ἄνοιχτά.

Δὲν τὸν εἶδα ποτὲς μου νὰ βγάλει μιὰ δεκάρα ἀπὸ τὴν τσέπη του οὔτε και νὰ βάλει.

Δὲν καταλάβαινα τίποτε.

***

Ἐνα μῆνα ἀπάνω-κάτω, ἀπότου μπήκα, ἄρχισα νὰ βλέπω καθαρὰ τὰ πράματα. Ὁ «Χοντροχωριάτης» μισοῦσε θανατικά τὸ φτωχὸ τὸ Μαυρομάτη και μᾶς ἐρεθίζε ἐναντίον του. Ἐλεγε δηλαδή πὺ ὁ «καπετανίος» εἶτανε τὸ «μάτι τοῦ ἀφεντικοῦ» και πὺς αὐτὸς τὸν τάιζε γὰ νὰ μᾶς σπιουνηράει.

— Νὰ σπιουνηράει ἐ μὲ νὰ; συλλογιζόμουνα. Και τί θάλεγε τάχα γὰ λογαριασμό μου; Πὺς πλένο τὰ πιάτα; Πὺς τρέχω στὸ ὑπόγειο; Πὺς πέφτω ἀπὸ τὴν κούραση και τίς τρώω ἀδιάκοπα;

Ἦθελε, αὐτὸς ὁ ἄναντρος, νὰ τοῦ κάνει τὴ ζωὴ ἀβίωτη και νὰ τὸνε διώξει, ὄχι αὐτὸς προσοπικά, ἀλλὰ με τὸ δικὸ μᾶτι.

Δὲν πῆρα ὅμως μέρος στὴ συνομιλία. Ἐξάλλου καμιά φίλια δὲ με συνέδεε με τὸν ταμία οὔτε με τοὺς δὺο «συνάδεφοι». Εἶτανε κ' οἱ τρεῖς ζυμωμένοι ἀπὸ τὴν ἴδια γυδαία ἀνθρώπινη πάστα, κατασκοπεύονταν ἀναμεταξύ τους γὰ νὰ προσφέρουν ἐκδοίλευση στὸ δυνατότερο και κατασκοπεύανε και μὲνα.

Τὸ δικὸ μου λάθος, τὸ τρωτὸ σημεῖο μου, εἶταν ὄτι διάβαζα στὰ κρυφὰ κ' ἔφτιαχνα φίσεις(*) γεμισμένες με λέξεις ἑλληνικὲς (ἀκριβῶς τὸ ἴδιο σύστημα πὺ χρησιμοποιήσα μετὰ εἴκοσι χρόνια στὴν Ἑλβετία, μαθαίνοντας τὰ γαλλικά).

Στὰ ἡμερα δειλιὰ, θταν δὲν εἶχα οὔτε τραπέζια, οὔτε πατώματα νὰ σφουγγαρίσω, τὴν ὥρα πὺ ὁ μᾶγες βομβίζον και τὸ κρασί κοτλάζει στὰ βαρέλια, ὅταν ὁ «Χοντροχωριάτης» τῶστριβε γὰ τὴν «ἀγαπητικά» του κ' οἱ συντροφοί μου τῆς δυστηγίας σαφριζόνταν νὰ παραγεμίσουνε με πιπὲρι τὴν ταμπακέρα τοῦ κοιμισμένου καπετανίου, παραγιόμιζα κ' ἔγῳ τὸ κρανίο μου με ντουζίνες ἀπὸ λέξεις ἑλληνικὲς και με εὐχάριστα νέα πὺ ἔφταναν ἴσμε τὴ φυλακή μου διὰ μέσου τῆς καθημερινῆς ἐφημερίδας πὺ πρώτη φορὰ ἔπιανα στὰ χεῖρα μου. Ἐκανα τὴ γνωριμία μου με μιὰ γλώσσα πὺ με τραβοῦσε σὰ μαγνήση, τὴ γλώσσα τοῦ πατέρα μου κ' ἀνακάλυπτα ἕνα κόσμο χάρη σὲ ἕνα μοναδικὸ φύλλο χαρτιού, διπλωμένου στὰ δὺο, πὺ τᾶξαιρε ὀλα μὺ μάθαινε πὺς ἡ χώρα μου κυβερνοῦταν ἀπὸ ὑπουργούς πὺς ὑπάρχουνε και βουλευτὲς πὺ ἔφτιαχναν νόμους και μάλλον ἀναμεταξύ τους ὀπως οἱ βαρκατζήδες πὺς κάποιος Φιλίπεσο εἶχε σκοτώσει με σπαθὶ τὸν ἀντιπάλου του Λαχοβάρη πὺς οἱ Ἕλληνες πολεμοῦσαν με τοὺς Τούρκους, οἱ Μπόρς με τοὺς Ἑγγλέτους και οἱ Ἰσπανοὶ με τοὺς Ἀμερικανούς πὺς ὑπῆρχε και μιὰ ὑπόθεση «Ντερεῦφους» και πὺς στὴν ὑπόθεση αὐτὴ κάποιος μυητοσιογράφος πὺ ὀνομαζότανε Ζολᾶ εἶχε σηκώσει τὴ Γαλλία στὸ ποδάρι.

Μάθαινα πὺς σ' ὀλη τὴ γῆ οἱ ἄνθρωποι σκοτώνονταν ἀναμεταξύ τους ἢ αὐτοκτονοῦσαν ἀπὸ μίσηδες ἢ ἀπὸ πάθη. Και μάθαινα προπάντων ὄτι δὲν ἤξερα τὴ γλώσσα μου. Ὑπήρχανε ἕνα σοφὸ λέξεις πὺ ἀγνοοῦσα ὀλοκληρωτικά, γὰτι δὲν τίς εἶχα ἀκούσει ποτὲ μου νὰ τίς μιλάνε μῆτε τίς εἶχα ἰδεῖ στὰ βιβλία τοῦ σκολειοῦ μου.

(*) fiches.

Ἡ ἀποκάλυψη αὐτὴ μ' ἀπέλιπε πὺς γίνετα νὰ μὴ μπορῶ νὰ καταλάβω ἕνα ρομαντικὸ κείμενο; Τί νὰ κάνω; Ποῖον νὰ ρωτήσω;

Φώναξα συχνὰ τὸ Μαυρομάτη γὰ νὰ μὺ ἔξηγησει κουσά-στραβὰ τίς ρομῆικὲς λέξεις πὺ ἄφαζε τ' ἀφτί μου, ἀλλὰ γὰ νὰ τὸν παρακαλέσω νὰ μὺ μάθει τὴ μητρική μου γλώσσα, μὺ φαινότανε ντροπῆ αὐτὸς εἶτανε ξένος, ἐνῶ ἐγὼ, ντόπιος, και... ἄρτι ἀποφοιτήσας τοῦ σκολειοῦ.

Και δὲ βρισκότανε κανεὶς κοντὰ μου γὰ νὰ τοῦ κάνω μιὰ τέτοια ἐρώτηση. Ρομιοὶ εἶτε Ρουμῶνοι εἶτανε οἱ πελάτες τοῦ Κύρ Λεωνίδα, φαινότονταν στὰ μάτια μου σὰν ἕνας κόσμος χωρίς καρδιά, ἀπληστος στὸ γλέντι κ' ἀδιάφορος στὰ βάσανα μου. Ὁ κόσμος αὐτὸς εἶταν ἐχθρὸς μου. Εἶμουν εὐτυχῆς ὅταν δὲν ἐχότανε και θὰ τὸν ἔστελνα εὐχαρίστως σ' ὀλους μαζί τοὺς διαβόλους, γιατί σπάνιο ἦσαν ἐκεῖνοι πὺ δίνανε προσοχή σ' ἕνα φτωχὸ παιδάκι πὺ στεκόταν ὄρθῳ ἀπὸ τὴν αἰγὴ ἴσμε τὰ μεσάνυχτα.

Μονάχος, διαρκῶς κοντὰ μου, ὁ Καπτὰν Μαυρομάτης μ' ὀνογε συχνὰ ν' ἀναστενάζω. Ἐπειδὴ εἶχα πάντα σεβασμὸ σ' αὐτόνα, ἐνδιαφέρθηκε γὰ μὲνα:

— Τσακίζεις τὰ ποδάρια σου, μωρὲ Πα-ναγάκη! Ἄχ! καῦμένη ψυχὴ μου! Ἴλ μόντο ἔστε οὔνα βαρβαρία!

Πολὺ λίγα εἶναι τὰ αἰσθήματα πὺ ἀνακονοῦνε τόσο παθεῖα τὴν ψυχὴ μᾶς ὄσο ἡ συμπαθεῖα. Τὰ θαλασσοδαρμένα βάσανα πὺ μάντενα πὺς παιδεύαν τὴν καρδιά τοῦ γέρο караβονήρη, ζυπνήσανε μέσα μου τὴ συμπόνα και ἐπιβίβηλανε τὴ σιωπή στὰ δικὰ μου ἀναστενάγματα.

Ἡ ζωὴ τοῦ πιατὰ με τὰ σκοιμένα χεῖρα, τοῦ παιδιού τῆς χροῦμπας με τὰ καρουλιασμένα γόνατα ἢ ἀβάσταχτη ζωὴ τοῦ γκαρσονιού τῆς ταβέρνας πὺ εἶν' ὑποχρεωμένο νὰ ἔχτελεῖ ὀλα τὰ θελήματα και πὺ ἀποταμεῖται κάθε εἶδος ἀγριάδα, αὐτὴ ἡ κατάκλειστη ζωὴ ἄρχισε νὰ μὺ γίνεται ὑποφερτὴ. Ἐστρωσα τὰ μάτια μου και τοὺς παλμούς τῆς καρδίας μου πρὸς ἐκεῖνο πὺ ὀλο τὸ σκυλολόι τότε φώναζε «στύλο τῆς ταβέρνας» και «μάτι τ' ἀφεντικοῦ».

Κ' ἐνῶ οἱ σύντροφοί μου στὴ μίσηρία, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ ταμία, τοῦ καιγαν τὰ χεῖρα με τὴν ἀναμμένη χάρτινη ταινία, ἢ τὸν ἔκαναν νὰ «περξάροι» πιπὲρι ἀντὶς καντῶ, ἢ τοῦ χύνανε νερὸ στὶς τσέπες ἢ τὸν πασαλείφανε με τὴν περιφρημ «τοῦχόσκινη» πὺ φέρνει τὴ φαγούρα, ἐγὼ, ὁ πὺ ἀδύνατος ἀπ' ὀλους, ἀναλάβαινα ἀνοιχτὰ τὴν ἱεραόπισση τοῦ νικημένου βασανισμένου, τὸν προειδοποιούσα γὰ ὀλες τίς φάρες πὺ σαφριζόνταν νὰ τοῦ παίξουν, μάλιστα με τ' ἄλλα γκαρσόνια και τίς ἔτρωα ἀπὸ τὸν «Χοντροχωριάτη». Ἐτσι σχηματίσαμε δὺο ἀντίπαλα και ἀνίσια στρατόπεδα. Ὁ ταμίας εἶτανε

(*) Τὰ ἀραιὰ, εἶναι και στὸ κείμενο ἑλληνικά. (Σ.π.μ.)

λιγότερο αυστηρός με τους κόλακες του, αλλά σε μένα μου υποσχέθηκε πως θάκανε ό,τι θά του περνούσε από το χέρι του για να με ξεκουμπίσει από την πόρτα. Ρουμάνοι «καθαροί-μοι» κ' οι τρεις τους, με φώναζαν «Κατσαούνη» (Ρωμιοί με κακή σημασία στη λέξη). Κι' αντίς γ' αναπαύουμε τα κόκκαλά μας, όταν μέναμε μόνοι, οι συνάδερφοί μου τώρα είταν έτοιμοι για μάχη. Κάποτες μάλιστα χτυπιόμασταν άγρια.

Μά ή μάχη είναι μια ένδειξη ζωότητας, όταν βρίζεις σ' αυτήν ευχαρίστηση. Ν' αγωνίζεσαι για μια ιδέα, ν' αγωνίζεσαι για ένα αίτημα, για ένα πάθος, ή για μια τρέλλα—μά να πιστεύεις σε κάτι και ν' αγωνίζεσαι, νά ή ζωή. «Όποιος» δέ νοιάθει την άνάγκη ενός άγωνα, δέ ζει, αλλά φυτόζωει.

Στην άρχή, κ' εγώ ό ίδιος φυτόζωουσα. Για μερικές βδομάδες, αποθαρομημένος από τό άδειο πού ή άποστέρηση της έλευθερίας μου είχε δημιουργήσει στην καρδιά μου, είμουν άποχαυωμένος και σκεφτόμουνά με έξαφανιστώ κ' εγώ μέσα στην όρδη των σκουπιδιών των τραίνων, να ζήσω έλευτερά με τό κοπάδι των παιδιών πού ζούσανε χωρίς θεό και χωρίς σπίτι. Μά τις στιγμές πού ήθελα να πραγματοποιήσω τό σχέδιο μου αυτό, εμφανίζονταν ή άγια μορφή της μητεροβλαστού μου πού θά πέθαινε από τη θλίψη της βλέποντάς με να ξεπτόρω στην καταβόθρα της ζωής του άλητόπαιδου. Και παρατούσα τό σχέδιο μου.

Αδτή ή άνακατοσούρα άν έξακολουθούσε, άσφαλώς θά μ' έσπρωχνε σε καμιά πράξη άπελπισμένη.

Μά να πού μια ήφμερίδα πού πάει παντού, πέφτει και στά δικά μου χέρια και μου διηγείται πράματα πού ούτε καν τ' φανταζόμουν. Η δίψα μου για γνώσεις πίνει τις ειδήσεις άπληστα. Οί νεολογισμοί με φέρνουνε σε μεγάλη άμνησά. Ταυτόχρονα, τά πρώτα ψίχουλα της ρομείζης κουβέντας βομβίζονε καθαρά σ' άφτιά μου. Τά καταγράφω άμέσως στό χαρτί. Η έπιθυμία μου να συνδέσω φράσεις, με κάνει να κυτάζω για κάμποση ώρα τά γουμάτα όρίζοντες μάτια του Καπταν Μυρομμάτη, του στύλου του κατηγοριο.

Τότες διακρίνω, πώς ό «στύλος» δέν είναι παρά ένα ανθρώπινο κουρέλι, χτυπημένο από τόν άνθρωπο πού μισούσα παρά όλο τόν κόσμο: τόν ταμία. Με κυριεύει ή έξέγερση. Ο Μυρομμάτης, ήρμος και εισηγικός, ύπόφερε σιωπηλά τις επιθέσεις άλων των κανάγηδων. Για τί να τόν μισούσε άραγε, ό Χοντροχωριάτης; Τί να είτανε ή κατασκοπεία του γέρου; Όλος ό κόσμος ήξαιρε πώς ό ταμίας διατηρούσε, κάτου άπ' τά μάτια του Κύρ Λεωνίδα, μια μαιτρέσσα πού τήνε λέγανε «ψωμοδοτή» και πού

κοντά της τόν έβλεπαν όλες τις έλευθερες ώρες του.

Μπας και γίνονταν μετρεψοδουλιές μ' αυτή την γυναίκα;

Βάλληκα να τόν κατασκοπεύω και τότε τσάκωσα, τη νύχτα, να κουβαλά στο σπίτι της παλιά κρασιά και άκριβά λικέρ, ψητά, κοτόπουλα, αυγά κλπ.

Τώρα τόν κράταγα! "Ηθελε να με ξεκουμπίσει από τό μαγαζί. Έγώ όμως τώρα ήθελα να μείνω. Αημόνησα όλα τά βασανά μου. Ένα πεδίο ευχαρίστησης δράσης άνοιγότανε μπρός μου. Έπιθυμία για εκδίκηση, δίψα για διάβαση, ευκαιρία να μάθω μια ξένη γλώσσα, άνάγκη ν' αγαπήσω έναν άνθρωπο πού δυστυχημένο από μένα.

Ξύπνησα σαν από ένα βραχά. Η ζωή άρχισε ναίε με έννοια. Κι' από τη μια μέρα στην άλλη, ή ζωή της ταβέρας άλλαξε.

***

— Καπταν Μυρομμάτη, τί θά πει «εσώτερος»; τότε ρώτηξα έν' άπόγιομα, δείχνοντάς του την ήφμερίδα.

— Ούτ' εγώ δέν ξαίρω, μωρέ. Μά ύπόχει ένα βιβλίο πού ξαίρει «τούττα λά λίγκουα ρουμάνια»!

Τι νάν' αυτό τό βιβλίο πού κλείνει «όλη τη ρουμάνικη γλώσσα», συλλογίζόμουνά τις άκόλουθες μέρες, όταν, για μεγάλη μου έκκληση, ό κατετάτος φάνηκε ένα πρσί μ' αυτό, κάτου από τη μασχάλη του και μου τββαλε μέσα στά χέρια μου:

— Ορίστε, Παναγιώτακη. Σού τό κáνω όρωφ' αυτό ξαίρει περισσότερο άπ' όσα κ' ό δάσκαλος ό πιδό σπονδαγμένος! Πáιρνω τό βιβλίο και διαβάσω: Dictionar Universal al Limbei Romane, de Lazar Seineanu (αυτού του Σεινεάνου πού μαζί με τόν Τίτιν και τόν Δρ. Γκάστεν, στάθηκε ένας από τούς τρεις έβραίους καθηγητές στους όποιους ή Ρουμανία χρωστáει τις βάσεις της φιλολογίας της' κ' οι τρεις τους—άθελά τους έκπατριση—οί τρεις αυτοί σοφοί έξακολουθούν' άκόμη και σήμερα,—ό πρώτος στό Παρίσι, ό δεύτερος στό Βερολίνο κ' ό τρίτος στό Λονδίνο—να άνερευθούν τό ύσμε την έποχή τους άγνωστο και άνεχτίμητο έδαφος της ένθνικής φολκλορικής μας άνθησης και να τό άποκαλύπτουν στην παγκόσμια έπιστήμη).

Δέν κατάλαβα άμέσως τί θέλανε να πούνε οί λέξεις «Γενικό Λεξικό» μ' έξεφυλλίζοντάς το στην τύχη, έννοιωσα τά μάγουλά μου να κοκινίζουν από ευχαρίστηση' όροι έπιστημονικοί και νεολογισμοί πού είχα συναντήσει στις ήφμερίδες και τούς όποιους ξεπερνούσα καταλυπημένος πού δέν τούς καταλάβαινα, τούς έβλεπα έδώ ήγγημένους. Μόλις μερικές ήφμερίδες

μου έγιναν καταληπτες, άμέσως επί τόπου γκρεμίσανε τούς φράχτες της μάθησης μου και μου φέρανε άνακούφιση στό μυαλό και χαρά στην καρδιά.

Είμασταν μόνοι. Ο Καπτανός με κύταζε με τό πρόσωπο όλόγελο. "Αφου από ευτυχία, πήρα τό δεξί του χέρι και τού τό φίλησα με νύκλι ευγνωμοσύνη, ύστερα έτρεξα στό κρεβάτι μου κ' έκρυφα τόν τόμο κάτω από τό προσκεφάλι μου πού βρισκότανε καλά κρυμμένο μέσα σ' ένα σωρό από στρωσίδια.

Άπό δώ κ' έμπρός ή άγια «βίβλος» της νεανικής μου ηλικίας—τό βιβλίο πού δέν άφισα πιά από τά χέρια μου για δέκα όλάκερα χρόνια κ' έσωσα άπ' όλες τις καταστροφές—θά μ' άκολουθούσε πιά σ' όλους τούς ματωμένους δρόμους μου, και θά μου γινότανε συχνά ή μόνη πηγή πνευματικής ευτυχίας σε μια ζωή παιδιού βασανισμένου. Πόσες φορές τουρτουρίζοντας στό κρεβάτι μου, όταν διάβαζα κάνα άνάγνωσμα, δέν άψηφούσα τό κρύο να σηκωθώ να ζητήσω τό λεξικό μου εκεί πού τό παραμελούσα. Δέ μπορούσα πιά ν' άφισω να μου περάσει ούτε μια λέξη άγνωστή!

Στην ταβέρα του Κύρ Λεωνίδα καμιά κούραση, καμιά θηριωδία, καμιά μαύρη σκέψη, τίποτε δέν έπρεπε να νικήσει την άπόφασή μου να δουλέψω και να υποφέρω τη ζωή. Ένας καρραβοτασιακισμένος μου είχε βάλει μέσα στά χέρια μου ένα θησαυρό: κάθε σελίδα του ξκλείνε κ' ένα κόσμο από γνώσεις' κάθε λέξη μ' άνοιγε όρίζοντες πού ούτε κανε τούς ύποψιαζόμουνά. Κ' ύστερα αυτή ή θαυμάσια άνακάληψη πού είχα κάνει όλομόναχος στην άλφαβητική κατάταξη των λέξεων, ώστε να μπορώ να πέφτω άκριβώς στη λέξη πού ήθελα χωρίς μάταιες άναζητήσεις! Συχνά, στην άναζήτηση μίας λέξης, οί έκκληξίες πού μου φανέρωνε ή «βίβλος» μου είτανε πιδ δυνατός από την άνάγκη να βρω την ίδια τη λέξη και τότες άποξηγνόμουνά πλήρη, και τόν εαυτό μου ξεχνούσα, και τη λέξη, και τό διαβασμά μου, και την ταβέρα να τις βρωμίες της, και τόν καιρό πού μου μετριόταν με τό σταγονόμετρο—κ' έπεφτα σε μια παθητική ένασχόληση να φυλλομετρώ τις σελίδες, να περνώ από τη μια επίσημη στην άλλη, από τη μια φιλοσοφία στην άλλη, από ένα ιστορικό γεγονός πού μισόξαιρα σ' ένα άλλο πού άγνωστός έντελώς, από μια βιογραφία πού μου προξενούσε θαυμασμό σε μάν' άλλη πού μου έφερε δάκρυο, κ' άδιάκοπα να καταφεύγω στις παραπομπές πού μ' έστειλε τό κείμενο από την άρχή του τόμου στό τέλος του κ' από τό μέσο της σελίδας στις άκρες. Κλέβοντας από τις ώρες του ύπνου μου, ένω οί σύντροφοί μου ροχαλιζανε στό κρεβάτι τους, παραγιάμιζα τό μυαλό μου με γοητευτικές φράσεις, στό φως ενός κεριού άναμμένου κάτω

από μια άνοιχτή διμπρέλλα πού σιέπαζα άκόμη και με τά έσώρονα μου για περισσότερο άσφάλεια. Έκει, άποροφημένος όλότελα, με τη μύτη μπρός στη μικρή φλόγα πού κάπνιζε άδιάκοπα, μετάλλαξα κόσμους σε κάθε λεπτό, ως την ώρα πού ή πόρτα άνοιξε σε σίφουνας κ' ό Χοντροχωριάτης' πήδηξε άπάνω μου με φοβερές μπουιές, καταστρέφοντας όλη τη φρόνιμη έγκατάστασή μου και ξαναγυρίζοντάς με πίσω στη γή.

— Πουτάνα ή μάνα πού σε γέννησε! Κοιμήσου, ... τό Θεό σου, κοιμήσου γιατί αύριο θά δουλέψεις!

Ότε ή νύχτα δέ μου άνήκε!

Μά χαμπιάρι εγώ! Οί γροθιές δέ με τρομάζανε πιά. Δέν είχα παρά μια φροντίδα: να κρύψω γρήγορα τη «βίβλο» μου! Κοιμόμουνά με τό κεφάλι άκουμημένο στό λεξικό μου, όπως μια φορά στά χρόνια της μάχης μου. Και την έπαύρη, ξανάρχισα στομυώνοντας τό παραθύρο όσο μπορούσα καλύτερα.

Αυτή ή χαρά χωρίς όρια είχε άμέσως μια φυσική συνέπεια: Πάχαινα! Οί μυώνες μου είχανε γίνει σαν πέτρα, τά μάγουλά μου σκούσανε από τό αίμα. Έτρογα κ' έπινα γερά. Πιάτα, σερβίτια, τσουνάλια, τραπέζια, πατώματα, πόρτες, παραθύρα, έγιναν πιά σπόρτ' είτανε παιγνίδι. Οί μικροί μου αντίπαλοι πού εγώ δέ μισούσα δόλοιο, δέ μπορούσανε πιά να μου ύπερτερήσουνε στον καθαγά, ούτε στις γροθιές. Μια μέρα μάλιστα πού ό Χοντροχωριάτης μ' έκανε να πέσω με μια τρικλοποδιά, τού έδωκα μια κατάστηθα με τό φαράσι μου κρατούσα κ' έτρεξα να παραπονεθώ στον Κύρ Λεωνίδα πού μου βεήκε δίκιο. Έτσι άρχισα ν' άνοιγω δρόμο και να κάνω τόπο...

Έξάλλου κ' ή μάνα μου βλέποντάς με δυνατό κ' εύθυμο, είταν ευτυχισμένη. Έρχότανε κάθε Σαβατόβραδο για να μου φέρει παστρικά άπορόνοχα κ' έμενε, με την άδεια του άφεντικου, καμιά ώρα κουβεντιάζοντας μαζί μου. Κάποτες άνακάλυπτε κανένα σημάδι στο πρόσωπό μου από τά χαστούκια του ταμιά ή φτωχιά μου μάνα τρώμαζε σά να είτανε δυνατό αυτό να μου έφερονε τό θάνατο.

— Πούδ σε χτύπησε έτσι; Μπας και σε χτυπούν έδώ πέρα;

— Μά όχι! μαμά! Κουτούλισα στό ύπόγειο, κατεβαίνοντας μια μέρα χωρίς κερύ.

Και φώναζε για μάτρωα τόν Καπταν Μυρομμάτη για τόν όποιο της είχα μιλήσει μ' ένθουσιασμό. Η Μάνα μου, ύστερ' άπ' όχτώ χρόνων συζυγική ζωή με τόν πατέρα μου, είτανε σε θέση να μιλάει πολύ καλά τά ρομείκια και τελευταία δέν παράλειπε ποτές να καννά και τόν καπετάνο στις κουβέντες μας, να τόν ευχαριστήσει για τη συμπάθεια πού μου άφιέρονε και να μιλήσει άρεκτά μαζί του.

Παράξενο πράμα: κουνβενιάζοντας με τη μάνα μου, ο Μαυρομιάτης κόφανε όπως κι όταν μιλούσε με τους καπετανούς! Ήλιε κανείς πώς έβριζε κανένα. Έπιθυμώντας πολύ να το μάθω, άνακατευόμωνα στην κουνβέντα τους.

— Τι έχει ο καπετάνιος μαμά; Με ποιον τά βαζει; Γιατί;

— Έ, μικρό μου!... Είναι και μερικά πράματα που είναι μόνο για τους μεγάλους. Μιζέριες των ανθρώπων! Μου διηγείται τί εΐτανε πρώτα, για το σπίτι του, τη γυναίκα του, το καράβι του. Και, καθώς φαίνεται, είναι οι φίλοι του που τον κατάνησαν από χάλια που έχει...

— Ναί με ωρέ παιδάκι! φώναζε τότες με τα μάτια γιομάτα μύσος. Δέν είμωνα πάντα ένας φειδιάρης όπως σήμερα; Είκοσι χρόνια είμωνα καπτανίος στα βαπόρια μου! Κ' οι φίλοι μου πήρανε και γυναίκα και βαπόρια και μ' άφισαν με το πουκάμισο! Άχ! οι άφιλότε μοι! οι πεξεβεγκηδες! Χρημα, με ωρέ, χρήμα!

Κι ότως πάντα σηκωνότανε χλωμός, τρέμοντας και σεργιάνιζε σ' όλο το δωμάτιο, ως τη στιγμή που ό άγριος βήχας του τονκόβε τις κρήσες του θυμού του και τον κάφωρε στην καρέκλα του. Ή μητέρα μου έφευγε τότες κουνώντας το κεφάλι της. Ό φευγός της μ' άφισε πάντα μελαχολικό, ίδιος ύστερ' από τις παραφορές αυτές, όταν ό Μαυρομιάτης μ' άνοιγε έτσι μια πτυχή από το μυστηριώδες παρελθόν του. Ξανάρχιζε πάλι τους κόπους μου και τις άπαγορευμένες ένασχολήσεις μου. Ξανάβρισκε τη θέση του στην καρέκλα και το γολγοθά των άγωνιστων βασάνων του.

Κ' οι μήνες περνούσαν... Τα Χριστούγεννα μου χάρισαν μια μέρα έλευθερίας—με σπίτι ζεστικό και μαλακό, με φαγιά κωμωμένα από τη μητέρα μου και χάρδια σ' άποχεριά—μια μέρα σύντομη όπως ή φωτεινή πτώση ενός πεφάστερου στις νύχτες του καλοκαιριού.

Στον «καπτανίο» ό χειμώνας έφερε μεγάλη βάσανα όπως τα ιεροζεταστικά μαρτύρια: τα βέρα πνιχτική, ερημικά κλεισμένη για τον άνεμο και γιομάτη χασομέρηδες που τον πειράζανε με τη σειρά, χρησιμοποιώντας όλα τα παλιά μέσα μ' ένα νεοτερισμό του δαιμόνιου του Χοντροχωριάτη: εΐτανε το τρομερό μαρτύριο του κόκκινου πιπεριού που έκαigan στο φούρο και που ό άσφυκτικός καπνός του μάζε κομπιές όλους έξω στο χιονόνερο και τις σπόρες. Οι μπρεμπάντες έβησαν κι αυτοί κοροϊδεύοντας. Μά ό καιμένος ό Μαυρομιάτης έφτυνε τα πλεμονιά του.

Αυτή τη νέα βρωμιά του ό ταμίας θα μου την πλήρωνε άκριβά, μά ή ώρα μου ακόμα δέν έχει φτάσει.

***

Θά φαινότανε πράμα άπίστευτο πώς ένας

ύπηρετής—έστω και ταμίας παντοδύναμος—μά όστόσο ύπηρετής που τσακώθηκε από μάζ στα πράσα και που τον ύποπτευότανε όλακρη ή συνοικία και το ίδιο τ' άφεντικό άκόμη, μπορούσε να τρομοκρατεί τόσο εύκολα μερικά κακόμοιρα παιδάκια κ' έναν άρροστο γέρο, χωρίς κανένα από τα θύματα του να έχει το κουράγιο να τον καταδώσει. Κι όστόσο έτσι συμβαίνει συνήθως: μά «καθεστηκυία άρχή» φαίνεται περιβλημένη άπεριόριστη έξουσία στα μάτια των άδυνάτων που της ύποτάσσονται και την άνεχονται. Αυτόθ βρίζεται ή έξηγήση της άκατανόητης ύπομονής των λαών μπρός στα κωυρηγμάτα των καταπιεστών τους: καμιά ύποθετική ήθική άξία των τελευταίων δέν τους βοηθεί για να κυβερνούν τον κόσμο αλλά μόνο ή άναντρία των καταπιεζομένων.

Στην ταβέρνα του Κύρ Λεωνίδα ή κατάσταση εΐταν ή ίδια. Ό πραγματικός μας κύριος εΐταν ό ταμίας, σωστό ζωντόβολο του είδους των δεκατόνων εκείνων που στην στρατιά πεθάνονε στο ξύλο τους ίδιους τους άνδρες των μόλις δύνει δυό μάλλινα γαλόνια ραμένα στο χιτώνι τους.

Εκείνη την εποχή, ό Κύρ Λεωνίδας είχε ιδούσει, λίγα βήματα από την ταβέρνα, ένα εργοστάσιο λεμονάδων και άεριοχων ποτών. Σ' όλη τη συνοικία είχαν έπιστρατευθεί οι μαστόροι και οι χτίστες για να έπισκευάζουνε διαρκώς τα άκίνητα που έπεφταν από τις καθημερινές εκρήξεις. Κ' οι δυό έπιχειρήσεις πήγαιναν άσχημα: στη φάρμακα κι ό μηχανές δούλευαν έλαττωματικά, πληρώνοντας τους εργάτες και προξενώντας ζημιές. Στις μηχανές, άνθρωποι χωρίς καμιά ειδικότητα, χωρίς κανένα έπιστάτη, κακοπληρωνόμενοι, χαλνούσανε την άλλη μέρα ό,τι έχτιζαν την περασμένη. Ό Κύρ Λεωνίδας κι ό Μπάριμα Ζαννέτος, άτελειπόμενοι, πηγαυνοέρχονταν διαρκώς άνάμεσα στους δυό παναμάδες. Πανηγύρι για τον «Χοντροχωριάτη» που θροναζότανε στην ταβέρνα σάν πασάς. Έκλεβε χονδρικό, διατηρούσε ματρέςσα και μαρτυρούσε τους άδύνατους για να εκδικηθεί τη χιλόχρονη σκληριά που είχε μέσα στο αίμα του, περιμένοντας τη μέρα που θα στοργγύλευε το άπόθεμα για ν' άνοίξει κι αυτός ένα κρασοποικειό όραιοτερο άπ' εκείνο που «είχε ύπηρετήσει με πίστη κι άφοσίωση για τόσα χρόνια!...»

Μά να... Συμβαίνει πολλές φορές τη στιγμή που θα πεις με τον έαυτό σου: νά το! νά μην τόχεις διόλου! Αυτό άκριβώς συνέβη, άθελά μας, και σε κείνον που έκανε τη ζωή τραχεία σ' ένα γέρο άσθηματικό και σε μερικά άθώα παιδιά.

Ό καπετάνιος γνώριζε το Δημήτρη τον ταμία, από τη μέρα που ό πατέρας του κρατώντας τον «άπ' το χέρι» τον είχε φέρει στο Μάριμα Ζαννέτο, δώδεκα χρόνια πριν. Τόν ειδηε όταν

ήθε, μιζιάρη, κακομούτσουνο και συμμαζεμένο, κουνελάρη και με σάνταλα στα πόδια, που έπερε να τον πιάσει κανείς άπ' το πηγούνι και να τ' άναποδογυρίσει το κεφάλι για να κατορθώσει να ιδει το χρώμα των ματιών του που μαρκώς εΐτανε χαμηλωμένα στη γής. Κ' εΐταν αυτός ό ίδιος, ό Καπταν Μαυρομιάτης που τότε θέριμανε με την προστασία του, τον έμαθε πώς να κρατάει το πηγούνι, τον ύπερόπισε από άλλους «Χοντροχωριάτες» και τοΐμαθε τα ρομείκια που και σήμερα άκόμη τα μιλούσε «σα μά... σπανιόλα άγγελάδα».

Από την εποχή εκείνη, ό αιώνας αυτός «Νίνου Πατουριά» του παγκόσμιου άρριψμού, άκολούθησε έννοιχωτικά το δρόμο που χάραξε κατά τρόπο όριστικό και άθάνατο για το πρωτότυπο του, πριν ένα αιώνα, ό μεγάλος ρομάνος συγγραφέας Νικολάι Φιλήμων: έβλινψε το χέρι που δε μπορούσε να δαγκώσει και κατόρθωσε να γίνει άπαραίτητος: ύστερα πετώντας από πάνω του κάθε δειλία, σήκωσε το κεφάλι για να κυτάξει τον κόσμο με τα φειδίσα μάτια του και βάλθηκε να σαραζοτρώει όλους εκείνους που θέωρούσε εμπόδια στο δρόμο του για τον πλούτο. Από ενεργής ό Καπταν Μαυρομιάτης έγινε γ' αυτόν «το μάτι που άφεντικό» και τα παιδιά που ύποπτευόταν πως σκοπεύανε να μείνουνε για πάντα στην ταβέρνα, να μάθουνε τα ρομείκια και να τον άντικαταστήσουν, θεοοφούνταν ως αντίπαλοι που έπρεπε να παραμερίσει προτού ριζώσουν: κανείς δε μπόρεσε να μείνει στού Κύρ Λεωνίδα παραπάνω από ένα χρόνο.

Έτσι, ό Μπάριμα Ζαννέτος και κατόπιν ό γιός του, άναγκάστηκαν, θέλοντας και μη διατηρήσουνε το μόνο ύπηρετή «που θέριμαρε» τους πελάτες, τα ποτά, τις συνήθειες του σπιτιού και τα ρομείκια που εΐταν άπολύτως άπαραίτητα για τη συνοικία.

Μαζί μου ή βασιλεία του «Χοντροχωριάτη» θα κλονιζότανε συθέμελα.

Έξη μήνες μετά τη μίστωση μου, χάρη στην καλοσύνη του «καπετάνιου» και στην κλήση μου για τις ζέγες γλώσσες, ήξαμε τα ρομείκια πο-λύ καλύτερα από τον τυράνο μου, πράμα που τότε σκυλίασε κυριολεκτικά! Άμέσως εκέοδισα τις συμπάθειες όλων των σοβαρών πελατών, που με κουνβενιάζαν μόνο ρομείκια και άπατήσανε από τ' άφεντικό να τους σερίβρο πονάχα έγω. Ό Κύρ Λεωνίδας συγκατένεψε με την καρδιά του, με σήκωσε από τα πιατικά και με πέρασε στο ρεστοράν. Άπό δω και πέρα, αντί κωυρηγή ποτάσσα και σμικμένα χέρια!

Άντι, έν μέρι και σύ, άσπλαγχνι χροούμα με τα όδόντα σου σκαλοπάτια.

Καθαροντυμένος με μια άσπρη ποδιά, σάν το λινό, καλοχτενισμένος, έπρεπε ν' άποκρινόμια με στεντόρεια φωνή:

— Ά με σως! Έρχεται! όρίστε Κύριε! σ' όλους τους ρωμιούς πελάτες μας που φώναζαν δυνατά χτυπώντας τα τραπέζια και τα πιάτα τους.

Έπρεπε προ πάντων ν' άποδείξω ότι είμωνα σβέλος: μου χρειάζονταν να έχω μνήμη, φρόνηση, έπιδεξιότητα, σβελτόσύνη και πρόβλεψη. Έβαλα όλα μου τα δυνατά και κατορθώσα να εύχριστώ όλο τον κόσμο, έχτος βέβαια το «Χοντροχωριάτη» που δέν ήθελε να πιστέψει τα μάτια του.

Η νέα μου θέση έκανε εύτυχημένο τον Καπταν Μαυρομιάτη σά νάμωνα παιδι δικό του, και ή μάνα μου έχυσε δάκρυα χαράς.

Μά αυτό δέν εΐταν όλο. Λένε πώς μια σφοδρά δέν έχεται ποτέ της μόνη. Πιστεύω πως αν ό θα συμβαίνει και με την εύτυχία γιατί αλιώς ή ζωή θα εΐταν άδύνατη.

Μια νέα θηριωδία του Χοντροχωριάτη ήθελε ν' αλλάξει αυτό καλύτερο τη θέση μου και να την κάνει σχεδόν ιδεώδη. Τσάκωσε τους δυό συντρόφους μου να πίνουνε λιγάκι μικρό κι. ό άπάνθρωπος ταμίας τους έδειρε μέχρις αίματος. Οι φουκαράδες μόλις ξέφυγαν από τα χέρια του έφυγαν για πάντα και περιμένοντας όσπουτο έρθουν και έξοικειωθούν οι άντικαταστάτες τους, άναγκάστηκα να πάρω άπάνω μου ένα μέρος από τη δουλειά που είχαν άφισει οι φυγάδες. Μου έπεσε φυσικά και καλή και άσχημη.

Τότες γνώρισα—μαζί με την κούραση του ύπογειου και του βαρειού καλαθιού με τα ψώνια που μου λίνυζε τους ώμους, όταν γύριζα από την αγορά—γνώρισα την εύτυχία να βγαίνω «στην πόλη», να ξαναζώ το «έξω» μου και κυρίως τη χαρά του να σεργανίζω στο Καράκιό που δεσπόζει το Λούναβη και που πεθυμούσα τόσο να ιδώ όπως ό κατεργάρης ποθεί την έλευθερία του.

Άπ' τον Όχτώβρη ως τον Άπρίλη, σ' έξη δλάκρους μήνες κλείσιμο, δέν είχα ξανάιδει τον αγαπημένο μου Λούναβη παρά μια φορά, τα Χριστούγεννα. Κ' έγω, που αγαπούσα τόσο, το χειμώνα, να πηγαίνω για να ξαλαφρώω τη νοσταλγία μου στην άτελευτατη λευκή ειαόρα που πέφτουμε από την παγωνιά ή λυσομανούσε σ' ένα τιτάειο άγώνα με τους παγωμένους όγκους!

Για να μπορέσω να βαστάξω μια τέτοια βαρυσισιά, εΐν' εύκολο να καταλάβετε τί άποχημύση εύρισκα στη φίλια του «καπετάνιου» και στη μαγεύτρα «βίβλο» του.

***

Τώρα, μονομιάς, ξυπνούσα «λεύτερος»: λευτεριά άκριβοπληρωμένη, μ' άλλο τόσο ήδονική. Το προί, άνάμεσα ενιά και δέκα, έπρεπε να

διατρέξω όλη τη γειτονιά με τη λίστα της ημέρας και να πάρω τις παραγγελίες των συνδρομητών ύστερα, μεταξύ έντεκα και δώδεκα, να τους μοιράζω τα παραγγελλόμενα φαγητά. Τό βράδυ ή ίδια δουλειά. Τέσσερις ώρες τη μέρα σεργιάνι, τέσσερις ώρες μεθύσι, για τὰ μάτια μου, για τ' άφτιά μου, για τις αισθήσεις μου. Άκακίες που λιγύζαν από τὸ λαμπερό φῶς των τῶν ἀνθῶν τους; δέντρα που ἀνατριχίαζαν με τις συναυλίες τῶν φτερωτῶν ξένων τους, δρόμοι που σαρώνονταν ἀπὸ τὸν ἄνεμο, πὸν δροσίζονταν ἀπὸ τὴ βροχή, γιομάτοι σκυλιὰ και πονηρὲς γατούλες; παράθυρα δάλονοιχτα στὸν ἥλιο και στολισμένα με γλάστρες ἀπὸ εὐωδερὰ λουλούδια; κουβεντούλες με τις ἐρωτοχτυπημένες γυναikoύλες που μισόγδυμες τραγουδούσανε ἢ στρίγγιζαν με τὰ μουρουδέλια τους. Μὰ εἴτανε προπάντων ὁ Δούναβης που παρουσιάζονταν στὰ μάτια μου τέτοιος ὅπως ποτές δὲν τὸν εἶχα γνωρίσει—ὁ αἰώνιος Δούναβης που εἶδε νὰ μεγαλώνουν τόσες γενιὲς παιδιῶν!..

Κ' ἐπειδὴ αὐτὴ τὴν ἀσολία τὴν εἶχα κρατήσει ἴσαμε τὸ τέλος τῆς ὑπηρεσίας μου στὴν Ταβέρνα τοῦ Κύρ Λεωνίδα, ὁ Καπτάν Μαυρομμάτης με συνώδεσε συχνὰ στις παθητικὲς περιπλανήσεις μου και μοῦ μιλοῦσε στὴ γλώσσα του για πολλὰ πράματα και για τὴν πρωτοτεριγὴ ζωὴ του. Τ' ἀναφέρω κ' ἐγὼ ἔτσι ὅπως ἐρχονται στὴ μνήμη μου κ' ὅπως τὰ συγκράτησε ἢ καρδιά μου:

» Γεννήθηκα ἀπάνω στὸ νερό και δὲν φαντάστηκα ποτές μου πὸς θὰ μπορούσα νὰ ζήσω και νὰ πεθάνω ἀλλοῦ παρὰ στὸ νερό ἐπάνω!

» Ὁ πατέρας μου εἶχε τὸ καρῶνι του στὸ Αἶγαίο, κ' εἶχε τὴν οικογένειά του μαζί του; μαζί γνωρίζαμε τὴ γαλήνη και τις ἐγνοιες τῆς θαλασσινῆς ζωῆς.

» Μετὰ τὸ θάνατο τῶν γονιῶν μου, ἔγινα ὁ μόνος κύριος τῆς καραβέλλας, ὅστερ' ἀπὸ ἓνα σωρὸ ἀδικίες και κατεργαριῆς πὸν εἶχα τὴν καρδιά νὰ κάνω εἰς βάρος τοῦ ἀδερφοῦ μου και τῆς ἀδερφῆς μου, πολὺ μικρότερο μου στὴν ἡλικία. Ἐ! Ποιὸς ξαίρει! Ἴσως σήμερα νὰ ξεπληρώσω! Ἄν, στις στεγνὲς μου μέρες, με βοῦζοντε και με βασανίζοντε—ἂν μοῦ καινε τὰ χέρια και τὴ μύτη, ἂν μοῦ χύνουνε νερό στις τσέπες και με πνίγουντε με τὸν καπνὸ τῶν πιπεριῶν—εἶναι γιατί πρέπει νὰ ξεγαράσω τις ἀδικίες μου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης!

» Εἶναι γι' αὐτὸ πὸν ὅπως λέει κ' ὁ Ρουμῆνος: «καταπίνω και σωπαίνω». Θὰ μπορούσα οποιαδήποτε ὥρα ἤθελα, νὰ στείλω στὴ φυλακὴ τὸν ταμία γιατί ἔκλεψε και κλέβει ὄχι μόνο ποτιὰ και ποτόπουλα, ἀλλὰ χιλιάδες φράγκα! Κι ὅσοσο βουβαίνομαι. Γιατί νὰ τὸν καταδώσω; Ποιὸς δὲν κλέβει; Ἐγὼ, δὲν ἔκλεψα; Ὁ Ζαννέτος, δὲν ἔκλεψε; Ὁλος ὁ κόσμος κλέβει, ὅλοι ὅσοι μπορούνε! Μὲ τὰ δυὸ του χέρια μο-

ναχά, κανεῖς δὲ μπορεῖ νὰ φτιάξει ἓνα καρῶνι οὔτε φάμπρικα ἀεριοῦσαν ποτῶν—κανεῖς!

» Μὰ τί θὰ κέρδιζα ἂν ἔκανα αὐτὴ τὴν ἐξουδένωση στὸς πλοῦσιους φίλους μου; Για τὴν Λεωνίδα θάμνησα ὁ ἴδιος ὁ ψευδαίτης ὁ Μαυρομμάτης! Ἐχασε πὸς ἂν ζῆντησε μιά μέρα κληρονόμος μιάς στρουγγυλοῦταικης περιουσίας αὐτὸ τὸ χρυστὰ, κατὰ μέγα μέρος, σὲ μένα. Ἐγὼ ἔβγαλα τὸν πατέρα του ἀπὸ τὴ σκληρὰ κ' ἐγὼ τοῦδωκα λεφτὰ για ν' ἀνοίξει μαγαζὶ στὴ Μπραῖλα ὅπου ἐρχόμουνα με τὴν καραβέλλα μου κ' ἔβλεπα πὸς εἶχε «ψομί για μάσημα». Ἀληθινὲς περιουσίες ἀφίσαμε ἐγὼ κ' οἱ φίλοι μου στὴν ταβέρνα τοῦ Ζαννέτου! Ἄχ! οἱ φίλοι! Ἡ φιλία! Δὲν τοὺς καταριέμαι, μὰ για πὸς ἀ ἐγκλήματα δὲν εἶμαστε ἴκανοὶ ὄντας ὥστοσο φίλοι, και ἐκθειάζοντες τὴ φιλία

» Εἶμουνα νέος... Φιλόδοξος... Θέλησα ν' ἐποχτήσω βατόρι. Φτάνει πιά ἢ καραβέλλα! Στὸ διάλο μου πᾶνι! Καπετανίος σὲ βατόρι. Στὸ βατόρι μου. Νὰ σκίζω τις θάλασσες ἀπ' τὴν Ἀνατολὴ στὸ Γιβραλτάρ και στὸν Ὁκεανό.

» Ἐνας μαγκέρης ἀπὸ τὸν Περαία, παιδικὸς φίλος, μοῦ δάνεισε τὰ λεφτὰ που μοῦλειπε ὅστερ' ἀπὸ τὸ πούλημα τῆς καραβέλλας—μὰ με τώρα «πλοίαρχος τοῦ ἰδιόχτητου βατοριῶ μου!»

» Τότες μοῦφυγε τὸ μυαλό! Ὁ ὄρρηφα πᾶν ἢ γῆς εἶταν ὄλη δικιά μου! Ὁργια, καρβαβιταλίκια και μεγαλοπιάματα που μ' ἀνέβασαν στὰ σύννεφα και μ' ἔκαναν νὰ ξεχάσω πὸς εἶχα και χρέος νὰ ξεπληρώσω.

— «Μπράβο, Μαυρομμάτη!»

— «Ζήτω, Μαυρομμάτη!»

— «Ὁὐρρά, Μαυρομμάτη!»

» Νὰ σὲ χέσω, Μαυρομμάτη!

» Εἶχα για γυναῖκα μιά σπανιόλα που δὲ ἤθελε ν' ἀνέβει στὸ βατόρι, ὅπως ἢ μάνα μου στὴν καραβέλλα, και ἔμαθα τὸ γιατί: τῆς ἐρχονταν βολικώτερο ν' ἀνεβαίνει στὸ κρεβάτι του μαγκέρη, τοῦ φίλου μου! Ἐκεῖ δὲ φοβόταν τὴ φουσκοθαλασσιά! Ἄχ! Δὲν πρέπει ποτε σου νάχεις φίλο τραπεζίτη!

» Πιαστήκαμε ἄγρια και ξετριχιάσαμε τὰ ὠραῖα γένια μας... Ἐνεχυρίασα τὸ βατόρι, τὸ ξόφλησα τὸ χρέος μου και ξαναπῆρα τὴ γυναῖκα μου. Ὁἶκανα καλύτερα νὰ τὸν τῆν ἄφωνα και νὰ μὴ τὸν πλέρωνα, γιατί θὰ τὴν ἔχανα και ὅστερῶτερα, κ' αὐτὴναι και τὸ βατόρι μαζί...

» Ἡ γυναῖκα, μορὲ Παναγιῆ, εἶναι σὰν τὸ ἥλιο: δὲν πρέπει νὰ τῆς ξομαρῶζεις πολὺ, οὔτε και νὰ τὴν πολυσιμῶνε. Μιά για πάντα εἶναι δυνατὸ νάχεις συγχρότως γυναῖκα και καρῶνι: τὸνα ἀπ' τὰ δυὸ θὰ σοῦ φροντίζω τὸ δίχως ἄλλο!

Ἐξη φορὲς ὑποχρεώθηκα νὰ φορτωθῶ τὴν ἄγγαρεῖα τους στις πλάτες μου.

Τὸ κρασομαγέριζο αὐτὸ δὲν εἴτανε κρασομαγέριζο, μὰ γένενα. Λεγεῶνες ἀπὸ λαίμαργους φαγάδες με στομάχια βόα. Ἐκατόμβη ἀπὸ πουλερικά. Μπαρμποῦνια στὴ σχάρα με τις ἑκατοστὲς. Βαρὲλι τῶν διακόσιων δεκάλιτρων που ἄδειαζε στὴ μέρ' ἀπάνω.

Μεσάνυχτα, στὴ μιά και στις δυὸ ἀκόμη, τὸ πρωί, πήγαινα νὰ ρίξω τὸ ἀποκαριμένο μου κορμὶ στὸ κρεββάτι, χωρίς πιά και νὰ ξετινῶμαι.

Ἐστερα ἦρε τὸ φθινόπωρο με τὰ νέα του κρασιά και τὰ τυγαριστὰ του. Περήφανος, κωχισαίρης, φλύαρος, ὁ Μπάρμπα Ζαννέτος, τριάντα φορὲς τὴ μέρα, ἔδινε στοὺς παλιούς του φίλους νὰ γευτοῦνε τὰ ἀφρισμένα νέκταρ του.

— Γκαρσόν! Ἐξέλτενε καλά δυὸ ποτήρια, τριῖνε τα με μιά μηλόφουδα και τρέχα νὰ τὰ γεμίσεις ἀπὸ τὸ νούμερο 7.

Τσογκρίζοντας τὰ ποτήρια και κουνουρίζοντας τις γλώσσες τους, ὁ γέρος πρόσμνε, στραβοκωτάζοντας, τὴν ἐτυμηγορία τοῦ «ἐμπειρογνώμονα» που ἔπαιρνε πὸςες κ' ἔκανε τὸ δύσκολο.

— Γκαρσόν! Φέρε γογγορα σ' ἓνα πηροῦνι μιά μουκιά χταπόδι! Ἴσως ὁ κύριος εἶναι νησικός.

Ἐἴτανε φθινόπωρο. Ἐμπαινα στὸ δεύτερο μου χρονο ὑπηρεσίας. Νέες συμφωνίες για παζάρεμα μεταξὺ τὸ ἀρεντικοῦ και τῆς μητέρας μου, που δὲν παζάρνε καθόλου:

— Εἶστε εὐχαριστημένος ἀπὸ λόγου του, Κύρ Λεωνίδα;

— Ναι, ναι, κυρὰ Ζωίτσα, ὁ Παναγιώτης εἶναι παιδι δικό μας! Τὸν κάνουμε βοηθὸ τοῦ ταμία.

Αὐτὸ σήμαινε πὸς εἶχα τὸ δικαίωμα ν' ἀγγίζω τὴν κάσα, εἶτε για νὰ δίνω ρέστα, εἶτε για ν' ἀλλάζω, στὴν ἀπουσία τοῦ ταμία. Και μονομιάς μοῦ διπλασίασανε τὸ μιστὸ: διακόσια φράγκα τὸ χρονο, (*) μαζί με τὰ σχετικὰ, φοροσιά, παποῦσια, καπέλο, μιά μέρα λύτερη τοῦ Πάσχα κ' ἄλλη μιά τὰ Χριστούγεννα.

Τέλος νὰ κ' ὁ δεύτερος χειμῶνας. Λιγώτερο δρόμο. Περισσότερη ἀνάπαψη. Χαρὲς και δράματα.

Ὁ «Χοντροχωριάτης» αὐτὴ τὴ φορὰ μόνο που δὲ με ξεσῶζε. Δὲν περνοῦσε μέρα χωρίς με μὸς κατεβῶνα, ἓνα χαστούνα.

— Ἐνας ἀπὸ τοὺς δυὸ μας θὰ φύγει ἀπὸ

(*) Ἀπὸ παραδρομὴ, στὸ σχετικὸ μέρος τῆς «Ταβέρνας τοῦ Κύρ Λεωνίδα» («Ν. Ἐπιθ.» ἀρ. 2, σελ. 54, β' στήλη, στ. 29) σημειώθηκε: ἑκατὸ φράγκα τὸ μῆνα ἀντὶ: τὸ χρονο. (Σ.τ.μ.)

» Ὑστερ' ἀπὸ τὸ διπλό μου νανάγιο, ὅταν ἀπόμεινα χωρίς καμιά εἰλικρινὴ στογγὴ και χωρίς τὴ φουρτουνασιμένη μου Μαύρη Θάλασσα, συλλογίστηκα τὸ Ζαννέτο που εἶχα κάνει πλοῦσιο. Ἦρθα στὴ Μπραῖλα. Εἶχα ἀκόμη λίγα λεφτὰ, και τοῦ πρότεινα νὰ συνεταιριστοῦμε σὰ φίλοι. Μοῦ ἀποκρίθηκε πὸς: «δυὸ σπαθιά δὲ χωρᾶνε σ' ἓνα θηράκι», μὰ, μοῦ εἶπε: «σὰν θές, μπορεῖς νὰ ζήσεις κοντὰ μου».

» Ἐκλεισα τὰ μάτια κ' ἔζησα κοντὰ του.

» Στὴν ἀρχὴ ἔλιπιζα ἀκόμη στὸ μέλλον κ' εἶχα ἐμπιστοσύνη στοὺς φίλους μου. Παίρναμε μαζί τὰ γεύματὰ μας και κάποτες μάλιστα τὸ στρώσαμε. Οἱ συνάδερφοι μου, οἱ καπετανεῖοι καραβιῶν, μ' ἐχτιμούσανε και μοῦ ὑπόσχονταν τὴ Μαύρη Θάλασσα και τὸν Ἄθω!

» Περάσανε μέρες και χρονοῖ! Ὁ ἓνας μετὰ τὸν ἄλλον ἐξαφανίστηκαν οἱ καλοὶ μου φίλοι που θὰ μπορούσαν ἀκόμη νὰ με σώσουν. Στὸ διάστημα αὐτὸ, ὁ Ζαννέτος γινότατε παντοδύναμος. Ἐγὼ ἀδυνατίζα κ' ἔπεσα ἀρρωστος. Ὑστερα, σὰν ἔδοξα ὄλες μου τις οἰκονομίες, μοῦ εἶταν ἀδύνατο πιά νὰ πληρώσω κ' ἐγὼ με τὴ σιερὰ μου κανένα καλὸ γλεντάκι και βλέπεις: ὅταν στὴ φιλία ὁ ἓνας μονάχα πληρώνει, ἢ ἐχτιμηση πᾶει καλά της... μαζί πᾶει κ' ἢ φιλία. Σ' αὐτὸ τὸν κανόνα λίγοι ἄνθρωποι ἀποτελοῦν ἐξαιρέση.

» Σὲ λίγο ἔγινα κωρελῆς και λιγδιάρης. Ὑστερα, τίποτε πιά δὲν ἀπόμεινε ἀπὸ τὸν περήφανο Μαυρομμάτη. Ἀκόμη κ' αὐτὸ τὸν τίτλο μου τοῦ καπετάνιου μοῦ τὸν ἔχουν ἀρνηθεῖ κ' ἔγινε τὸ μπεῖνι τῆς εὐθυμης νεολαίας τοῦ καπηλειοῦ. Ὁ Καπτάν Μαυρομμάτης δὲν εἴτανε πιά παρὰ μιά παλιὰ ἱστορία.

» Ἀκολουθώντας τὸ γενικὸ παράδειγμα, ὁ ταμίας μου σερβίριζε ξησιμένο κρασί κ' ἔβρανε τ' ἀνήξερα παιδάκια νὰ με περιγελάνε κ' ὅστερα νὰ με βασανίζον.

» Δὲν παραπονήθηκα σὲ κανένα οὔτε θύμωσα. Εἶπα με τὸν ἑαυτὸ μου:

» — Ἄντε, Καπτάν Μαυρομμάτη: Καλὸ ταξίδι. Ἄντιο μα ὑ ὄρα μ' αἰ τὰ!

***

Καλοκαῖρι με κνικὰ καύματα. Κῆπος με λουλουδένια δασουλία. Κούραση τοῦ ἀλόγου που τραβᾷ τὸ λεωφορεῖο. Ματωμένοι ἰδρωτες. Μὲ τὸ πονκᾶμισσο μουσκέμα στὸν ἴδρω, κατέβηνα στὴν παγερὴ χροῦμπα για νὰ λιαντοποιήσω τὴν ἐπιθυμία τῶν πελατῶν που δὲν εἶχανε καρδιά και για νὰ προετοιμάσω τὸ ἔδαφος στὴ φθιση που μᾶς περιέμενε στὰ εἴκοσι μας.

Και πάντα βλαστήμιες και ξυλιές. Ἐξη γκαρσῶνα παρελάσανε σὲ λιγώτερο ἀπὸ ἔξη μῆνες.

δω! Και νάσαι βέβαιος πώς αὐτὸς θὲ νάσαι σὺ! μὴ φώναζε.

Γιὰ νὰ μὲ κάνει ἔξω φρενῶν, μιὰ πού ἤξαιρε τὴν ἀφοσίωσή μου γιὰ τὸ Μαυρομάτι, διπλοῦσε τὴν βρωμίες του καὶ πρὸ πάντων τὴν ἀσφύξια τῶν πιπεριῶν ὥστε ὁ φουκαρῶς, ἔξαντλημένος ἀπὸ τὸ ἀσθμα του, περνοῦσε πολλὰς φορὲς δόλοκληρα λεπτὰ βήχοντας ἔξω στὴν παγωνιά, ὥσπου ν' ἀεριστεῖ ὀλότρελα τὸ μαγαζί.

Τ' ἀφεντικά δὲν ἀγνοοῦσαν τίποτε καὶ πολλὰς φορὲς ἔπασαν πάνω στὴν ὥρα, μὰ ἀπασχολημένοι μὲ τὴς μεγαλοεπιχειρήσεις τους, τὸ περνοῦσαν μὲ μιὰ ἐλαφρὴ παρατήρηση. Ἄλλωστε τί τοὺς ἐγνοιαζε; Ὁ ταμίας εἶτανε τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὀμεγα. Αὐτὸς κομάνταρε τὸ μαγαζί πὺ αὐτοὶ σκεδὸν ὀλότρελα ἀγνοοῦσαν.

Εἶμιονα τόσο ἀπελπισμένοι πὺ ἂν δὲν ἔτρεφα γιὰ τὸν Μαυρομάτι τὸ πάθος ἐκεῖνο τῆς φιλίας, πραγματικά θὰ παρατοῦσα τὴ θέσή μου ὅπως θὰ τὸ πεθμοῦσε ὁ βασιανιστὴς μας.

Ἡ μοῖρα ὅμως ἀποφάσισε ἄλοιως. Θέλησε νὰ προηγηθεῖ τοῦ φευγοῦ αὐτοῦ μιὰ νίκη καὶ ν' ἀκολουθήσει μιὰ ἴττα—ὅπως συνέβη πάντα στὴς ἀδιάκοπες μου ἀναχωρήσεις καὶ ἀφίξεις στὸν ἀπέραντο αὐτὸ κόσμου.

Μιὰ μέρα τοῦ Δεκέβρη, παρ' ὅλες τὴς συνειθισμένες μου προφυλάξεις μὲ τσάκωσε ὁ Χοντροχωριάτης μὲ τὸ λεξικό στὸ χέρι. Αὐτὸ ἴσως δὲ θὰ σήμαινε τίποτε ἂν εἶχα νὰ κάνω μὲ κανένα ἄντρα, μὰ μιὰ πὺ ὁ ἔχθρος μου δὲ ζητοῦσε παρὰ ἓνα πρόσχημα γιὰ νὰ μὲ προκαλέσει, ἄφταζε τὸ πρῶτο πὺ τοῦλαχε.

—Τί εἶν' αὐτὸ τὸ μεγάλο ὀλοκαίνουριο «βιβλίον»; οὐρλιασε ἀρπάζοντάς μου τὸ πολύτιμο σύγγραμμα. Πῶς τὸ πήρες; Κλέβεις τὴν κάσσα! κλέφτη!

Καὶ χωρὶς πολλὰ μὴ κατέβασε μιὰ τέτοια μπουλιά στὴ μύτη, πὺ κυλίστηκα χάμου, ὅλος αἷματα.

Ἐκεῖνη τὴ στιγμή νάσου καὶ τὸν Κύρ Λεωνίδα. Ὁρμησε σὲ βοήθεια μου καὶ φώναξε ὀργισμένα:

—Τί ἔκανες Δημήτρη; Γρελάθηκες;

—Ἐκλεψε τὴν κάσα, Κύρ Λεωνίδα! ἀποκρίθηκε τὸ γνήσιος. Κυτάχτε: ἀγόρασε «αὐτὸ τὸ μεγάλο μυθιστόρημα»!

Καταπίνοντας τὸ αἷμα μου γουλιές-γουλιές δὲ μπόρεσα ἀμέσως τίποτε ν' ἀποκριθῶ κύταχα τὸν ἓνα, τὸν ἄλλο, καὶ κυρίως τὸν Καπτὰν Μαυρομάτι πὺ σηκώθηκε, δόλοχλωμος, τρέμοντας, γιὰ ν' ἀπαντήσει στὴ θέσή μου. Μὰ ἓνας τρομερὸς βήχας τὸν ἔριξε πάλι στὴν κρέπλα του.

Τ' ἀφεντικὸ παραμέρισε τὸ λεξικό πὺ τοῦ ἔτεινε ὁ ταμίας καὶ μὲ βοήθησε νὰ πλύνω τὰ μούτρα μου. Σ' αὐτὸ τὸ ἀναμεταξὺ ὁ ἄλλος ἐπαλεμάμβανε ἀδιάκοπα:

—Κλέβει, ναί!... Τὸ μυρίστηκα ἐγὼ, ἀπὸ καρὸ, πὺς ἔκλεβε.

—Ἐσὺ κλέβεις! μπόρεσα τέλος νὰ τοῦ φωνάξω μ' ὄλα μου τὰ δυνατά. Σ' εἶδα ἐγὼ νὰ κουβαλᾷς μὲ τ' ἀμαξάκι στὴς «ψωμαδοῦς» μπουτίλιες κρασί «σφραγισμένο».

Μπορστὰ σ' αὐτὴ τὴ βεβαίωση πὺ εἶταν εὐκόλου νὰ ἔξακριβωθεῖ, ὁ Κύρ Λεωνίδα ἀνατρίχασε σὰν ἀπὸ δάγκωμα δχιᾶς.

Εἶτανε γιὰτὶ δὲν εἶχαν ἄλλες μπουτίλιες κρασί «σφραγισμένο» παρὰ ἓνα στοκ ἀπὸ χίλιες ἀπάνω-κάτω λίτρες πὺ δὲν τὸ πούλουσανε διόλου. Τὸ κρασί αὐτὸ, παλιό, τριάντα χρονῶ, τὸ λέγανε «γιατρικὸ» γιὰ τὴς δυναμωτικὲς του ιδιότητες, καὶ δὲν ἔξοδειανε παρὰ σὲ περίπτωση ἀρρώστειας στὴν οἰκογένεια, ἢ τὸ κερνοῦσαν δωρεὰν σὲ σπάνιους φίλους, πάντα σὰν γιατρικὸ.

—Θὰ ἰδοῦμε ἂν λείπει φέματα, εἶπε τ' ἀφεντικὸ, μ' ἂν τίχει καὶ δὲ λείπει, νὰ μὴ ξεκουμπιστεῖς ἀκόμη καὶ ἂν ἔκλεψε τὴν κάσα. Οἱ μπουτίλιες εἶναι μετροημένες. Καὶ τὸ κρασί αὐτὸ μὴ νὰ ἀκροβατῆτε καὶ ἀπὸ ὄσβαρο χροσάφι.

—Ὅλες οἱ μπουτίλιες εἶναι στὴ θέσή τους, γούλλισε ὁ φταίχτης.

—Ναί, εἶπα, «εἶναι στὴ θέσή τους», μὰ καμὰ πενηνταριά τῆς τελευταίας ἀράδας, εἶναι ἀδειανὲς καὶ γυρισμένες μὲ τὸ λαμὸ κατὰ τὸν τοῖχο! Σ' εἶδα μὲ τὰ μάτια μου ὅταν τὴς ἀδειάζεις.

Ὁ Καπτὰν Μαυρομάτης πῆρε μέρος τότε κατανικώντας μιὰ καταφάνεση ἀηδία εἶπε:

—Ἄπ' αὐτὴ τὴν ἱστορία τοῦ «γιατρικοῦ», ἐγὼ, δὲν ἤξαιρα τίποτε, μὰ ξαίρω πὺς ὁ Δημήτρης ἔχει δέκα χιλιάδες φράγκα στὴ μπάγκα. Δὲ μαρρῶ νὰ τάχει οἰκονομήσει ἀπὸ τὸ γλίχρο μιστό του! Ὅσο γιὰ τὸ λεξικό αὐτοῦ τοῦ παιδιοῦ, ἐγὼ τοῦ τὸ χάρισα, τὸν περασμένο χρόνο.

***

Τὸ μυστήριον ἐξηκνήσθη καὶ βρέθηκε ἀκριβέστατο. Ὁ «Χοντροχωριάτης» τὴ γλύτωσε μόνο μὲ τὴν ἀπόλυση γιὰτὶ τ' ἀφεντικά, ὄντας «ρομμοί», ξένοι, προτιμήσανε νὰ κλείσουνε τὰ μάτια.

Ἐταῖ ἔγινα ὁ προϊστάμενος ὑπάλληλος στὴν κάσα, στὴν ταβέρνα καὶ στὴς μζέριες τῆς.

Ἡ μάνα μου βρισκότανε «στὸν ἔβδομο οὐρανό». Οἱ γειτόνισές τῆς δὲν ἀπόκαμαν νὰ μὲ παινοῦνε!

—Ὁ θεὸς νὰ σοῦ τὸ φυλάει! Χαρὰ στὸ παιδί!

***

Ναί: Χαρὰ στὸ παιδί! Ὁ Θεὸς νὰ σοῦ τὸ φυλάει!

Μονάχα νὰ: τὸ παιδί αὐτὸ εἶχε ὑποφέρει τὸ κάθε τι καὶ εἶχε πολὺ ζῆλο στὴ δουλειά του, ὅτι

μὲ τὸ σκοπὸ νὰ γίνεῖ καὶ αὐτὸ μὲ τὴ σειρά του, ἓνας «Χοντροχωριάτης» ἀλλὰ χάρι σὲ κάποιον μυστικὸ ἐλατήριο πὺ κυβερνοῦσε θαυμάσια τὸν πολύπλοκο μηχανισμό του.

Μιὰ μέρα τοῦ μαῦρου χειμῶνα, λίγο ὕστερα ἀπὸ τὸ «εὐτυχὲς γεγονός», τὸ θαυμαστὸ αὐτὸ ἐλατήριο στάνει σὲ χίλια κομμάτια: Ὁ Καπτὰν Μαυρομάτης, πέθανε μιὰ νύχτα. Στὴν τρώγλη του, σὲ κορρὸλοξοβέβατο τοῦ καὶ ὀλομόναχος μακρὸν ἀπὸ τὴν ταραγμένη του θάλασσα, μακρὰ ἀπὸ τὸ φιλικὸ χέρι τοῦ μικροῦ του Παναγάκη! Μακρὰ ἀπὸ κάθε φιλικὸ χέρι πὺ θὰ μπορούσε νὰ σφιξεῖ τὸ δικὸ του, τὴν τελευταία στιγμή, καὶ νὰ τοῦ πεί μὲ τὴ ζέστα τοῦ αἱματός του:

—«Φύε... Ἀδερφέ... Νὰ ξαίρεις πὺς σ' ἀγάπησα, σ' ὀλη σου τὴ ζωὴ, σ' ἀγάπησα»!...

Τὴ μέρα τῆς ταφῆς ἐκεῖνον στὸν ὀποῖο χροσάγα τὴ «βίβλο» τῆς νεότητός μου, βγήκα νὰ κάνω τὸν προῖνὸ γῦρο μου στὸς συνδρομητές. Στὴν ἐπιστροφῆ μου, περνώντας ἀπὸ τὸ στενό, βλέπω τὸ Δούναβη! Παγωμένος ἀπὸ τὸ Δεκέβρη, εἶχε σπάσει τὴ νύχτα τὸ σκληρὸ καπάκι του, αὐτὸς ὁ ἀδυσώπητος ἐπαναστάτης! Τόχε κάνει θροῦβαλα. Καὶ τώρα—βαρυφορτωμένος, κερανοβόλος, ἀκαταμάχητος—κουβαλοῦσε τὸ σωρὸ τῶν λευκῶν φρετέρων.

Ναί, φρετέρων! Τ' ἀνακονοῦσε, τᾶστινε ὄρθια, τὰ ξαναπλάγιαζε πάλι, τ' ἀνατάραζε ἀπ' ὀλοῦθε, τᾶλοῦσε στὰ κύματά του καὶ τὰ φροτωνότανε στὴν πλάτη του, τὰ πήγαινε μακρὰ, πρὸς τὸ Γαλάτσι, στὴ Σουλίνα, στὴ θάλασσα, στὴ Μαύρη Θάλασσα τοῦ Καπτὰν Μαυρομάτη!

Ἐμεινα ἐκεῖ, πετρωμένος, μὲ τὸ κενὸ κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μου, μὲ τὸ κενὸ στὴν καρδιά μου καὶ κυτοῦσα, κυτοῦσα τὸ πλεούμενο κοιμητηρίου...

Νάμεινα γιὰ πάρα πολλὴ ὥρα; Νὰ πέρασε μιὰ ὥρα; δυό; Νάχε γίνεῖ μεσομέρι;

Δὲν ξαίρω τίποτε, ἀκόμη καὶ σήμερα. Ἐμαθα μόνο πὺς ὁ τρελλὸς ὁ Μπάριμπα Τζανέττος μὲ γύρεψε παντοῦ, καί...

Καὶ βλέποντάς με ἐκεῖ, στὴν ἄκρη τοῦ φαραγγιοῦ, σίμωσε ἀλαφρὰ καὶ μὲ σκόντησε στὸ κενό. Ἐταῖ, μὲ λύσσα, μ' ὄλο πὺς ἤμιονα καὶ ταμίας.

Μὲ τὴ σκουντιά του ἔκλεισα τὰ μάτια χωρὶς διόλου νὰ φωνάξω, χωρὶς τίποτε νὰ ξαίρω, καὶ κῆλησα σὰν ἓνα κούτσουρο στὴν κατοφεριά πὺ εἶτανε σκεπασμένη ἀπὸ χοντὸ στρώμα χιονοῦ. Κύλησα ἴσως κάτω, στὸ λιμάνι. Ἐκεῖ στάθηκα στὰ πόδια μου καὶ σήκωσα τὸ κεφάλι νὰ νὰ ἰδῶ τὸν ὀλομάχο πούδ μου εἶχε κάνει αὐτὸ τὸ ταξίδι.

Εἶταν ὁ Μπάριμπα Τζανέττος. Ἀπὸ ψηλά, κερνομωώντας σὰν χιματζίης, οὐρλιαζε:

—Ἄ, κερτᾶ! Ἐταῖ λοιπὸν ἔ; Ἀφίνεις τὸ μαγαζί καὶ μὴ χαζεύεις στὸ Δούναβη. Κ' ἐγὼ σὲ γυρεύω ἀπὸ μιὰ ὥρα τώρα! Ἀνέβα, γλήγορα, πὺ ὀλομά! Ἐχομε κόσμου, πολὺ κόσμου!

Τὸν ἄκουγα. Στὸ τέλος βγάζοντας τὴν ποδιά, τὴν ἔκανα κουβάρη καὶ τὴν πέταξα ὅσο πὺ ψηλὰ μπορούσα, στὴ μούρη του, καὶ τοῦ φώναξα:

—Μπορεῖ νάχεις «πολὺ κόσμου» στὸ παλιομάγαζο σου, μὰ δὲν ἔχεις πὰ τὸν Καπτὰν Μαυρομάτη μου! Νά, πάρε τὴν ποδιά σου καὶ μείνε μὲ τὸν κόσμου μου! Ἐγὼ πὺ νὰ βρῶ τὸ δικὸ μου!

Λίγες ὄρες ἀργότερα, ἀνεβαίνοντας γιὰ νὰ πάω στὸ σπίτι καὶ περνώντας ἀπ' τὴ Λεωφόρο Ἰππικοῦ, βλέπω νὰ ξεφυτρώνει ἀπὸ μπρῶς μου ἓ νεκροφόρος πὺ ἔπαινε τὸ φίλο μου πρὸς τὸ βασιλεῖο ὅπου δὲν ἔπαρχουε μῆτε μαγακέρηδες, μῆτε σπανόλες, μῆτε «Χοντροχωριάτες» καὶ ὅτε καὶ καλοὶ φίλοι...

Δέκα ἄνθρωποι ἀπάνω κάτω, τὴν ἀκολουθοῦσαν, βαρυστασιμένα.

Ἄντιο μαῦρα μάτια!

Ἄντιο, παιδικὰ μου χρόνια!

Μετάφρ. ANTREA ZEBGA

Η ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΤΩΝ Μ.Α.Ζ.ΩΝ
ΣΤΗΝ Ε.Σ.Σ.Δ. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑ-
ΘΗΓΗΤΗ ΣΜΙΟΤ. (ΜΕΛΟΥΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ
ΤΟΥ ΛΑΤΚΟΥ ΕΠΗΤΡΟΠΟΥ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ).

[Παρόμοια ἄρθρα, πληροφοριακὸ ἢ στατιστικὸ χαρακτήρα, ἢ «Νέα Ἐπιθεώρηση» θὰ δημοσιεύει συχνά, γιὰτὶ εἶναι πάντα ἐνδιαφέρουσα ἢ παρακολούθησι τῆς μεγάλης προσπάθειας πὺ γίνεται γιὰ τὴν ἀνύψωση τῶν λαϊκῶν μαζῶν σ' ἓνα ἀνώτερο μορφωτικὸ καὶ καλλιτεχνικὸ ἐπίπεδο, στὴ χώρα πὺ ἀγωνίζεται νὰ οἰκοδομησεῖ τὸ Σοσιαλισμὸ. Παρέχουν ἀκόμη τὴν εὐκαιρία γιὰ μιὰ σύγκριση τοῦ τί γίνεται σχετικὰ σ' ἄλλα καπιταλιστικὰ κράτη μὲ τὴν τεράστια πρόοδο τῆς κουλτούρας τῶν μαζῶν στὴ Σοβ. Ρωσία. Στὸ ἐρχόμενο φύλλο μας θὰ δημοσιεύουμε ἓνα ἄρθρο τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Φέρομαν γιὰ τὴν ὀργάνωση τῆς ἐπιστήμης στὴν Ε. Σ. Σ. Δ].

Ἡ Ἐπανάσταση ἀρῆκε ἐλεύθερη τὴν ὀρμη τῶν μαζῶν πρὸς μιὰ καλύτερη πνευματικὴ ζωὴ. Εἰδήσι μετὰ τὴν ἐπανάσταση, οἱ Ἀνώτερες Σχολές ἀναγκάστηκαν ν' ἀνοίξουν τὴς πόρτες τους σ' ὄλους ὄσους ἤθελαν νὰ σπουδᾶσουν. Ἀπὸ 125.000 φοιτητές τῆς προπολεμικῆς ἐποχῆς

έφθασαν στο 1927 σε 160.000, δηλ. αδιάφηχαν κατά 25 ο).— Έκείνο όμως που είναι περισσότερο χαρακτηριστικό δεν είναι τόσο ο αριθμός, όσο η κοινωνική σύνθεση των φοιτητών, που είναι, ως επί το πλείστον, παιδιά εργατών και χωριών.

Το 1920, με την πρωτοβουλία των εργατών της Μόσχας ιδρύθηκε η πρώτη εργατική σχολή (Ραπφάκ) δηλ. ένα είδος προκαταρκτικής σχολής στο Πανεπιστήμιο, προοριζόμενης για τους ενήλικους εργάτες. 'Επί 3—4 χρόνια στη σχολή αυτή, οι εργάτες ακολουθούν μαθήματα μέσης εκπαίδευσης και κατόπιν εισάγονται σ' ανώτερες σχολές. Σήμερα τέτοιες εργατικές σχολές λειτουργούν σ' όλη την Ε.Σ.Σ.Α. Το 1927 φοιτούσαν σ' αυτές 45.702 μαθητές. Ένα μεγάλο μέρος από τους ήδη φοιτητές έχουν τελειώσει τα Ραπφάκ.— Στο 1926-27 περισσότεροι από τα 50 ο) των φοιτητών στα Πανεπιστήμια και σ' Ανώτερες σχολές ήταν εργάτες ή παιδιά εργατών.

Οι καθηγητές όμοφωνα τολίζουν ότι οι τελειοφοίτοι των Έργατικών Σχολών (Ραπφάκ) είναι τόσο καλά καταρτισμένοι όσο και οι των άλλων σχολών. Σ' όλους τους μαθητές των Ραπφάκ καθώς και σε 60.000 φοιτητές των ανώτερων σχολών, το Κράτος παραχωρεί δωρεάν κατοικία και ένα μέτρο χρηματικό επίδομα, που ωστόσο είναι αρκετά ικανοποιητικό.

Δεν είναι μόνο τα πιά ικανά και δραστήρια στρώματα της εργατιάς και αγροτιάς που γεμίζουν τις ανώτερες σχολές, μα και τα υπόλοιπα στρώματα όχι με λιγώτερη ενεργητικότητα χρησιμοποιούν τους άλλους δρόμους που τους οδηγούν στη μόρφωση.

Η εξέλιξη του αναλφάβητισμού ετέθη σάν βασικό πρόβλημα. Ένα δίχτυ σχολών για τον αγώνα κατά της αγραματοσύνης εκάλυψε τη χώρα από το 1920. Και τώρα που η εργασία αυτή πλησιάζει στο τέρας της, στο σχολεία αυτά φοιτούν πάνω από 1.500.000 ενήλικων.

Στόν αγώνα ενάντια στην αγραματοσύνη συμμετέχουν όχι μονάχα η Κυβέρνηση μα και διάφορες κοινωνικές οργανώσεις, π.χ. ο Σύλλογος «Κάτω η αγραματοσύνη» που έχει σήμερα 1.200.000 μέλη, μεταξύ δέ των μελών αυτού υπάσχον και πολλοί άλλοτε αγράμματοι που τώρα με το μεγαλύτερο ζήλο παραγανδίζουν στο χωριό τους την καταπολέμηση της αγραματοσύνης κ' ενισχύουν εμπραχτα και υλικά τον αγώνα αυτό.

Πολύ γρήγορα αυξάνει ο αριθμός των συνδρομητών των εφημερίδων. Οι αγροτικές εφημερίδες έχουν 1.491.000 συνδρομητές οι δέ εργατικές 1.371.000. Έχτος όμως τούτου η εντατική εργασία που γίνεται στις λέσχες των εργοστασίων και των χωριών, η οποία είναι συνδεμένη στενά με τη πολιτική μόρφωση των

μαζών, εδημιούργησε ένα καινούργιο είδος εφημερίδας που είναι η εκδήλωση του τοπικού δημοτικού πνεύματος. Κάθε εργοστάσιο, πολλές φορές και κάθε του τμήμα, κάθε χωριό, έχει ταχική εφημερίδα του τοίχου, χειρόγραφη, γραμμένη από τους ίδιους τους εργάτες και αγρότες.

Επίσης μεγάλη σημασία δίνεται στους εργάτες κ' αγρότες ανταποκριτές, πού πάντων στοις ανταποκριτές των μεγάλων εφημερίδων όπως της «Πράβδας». Στην ανάπτυξη του κινήματος τούτου μεγάλο ρόλο έπαιξε η αδελφή του Λένιν Μαρία Ουϊλιάνοφ.— Άνταποκριτές γίνεται κάθε εργάτης ή αγρότης που μπορεί να στέλνει στην εφημερίδα του ύλη (ανταποκρίσεις). Ο αριθμός των ταχικών ανταποκριτών φθάνει σήμερα σε 300.000. Το κίνημα των εργατο-αγροτών ανταποκριτών κ' οι εφημερίδες του τοίχου, είναι ένα ισχυρότατο όπλο της κοινής γνώμης.

Άν σ' όλα αυτά προσθέσουμε και την μεγάλη παραγωγή βιβλίων, η οποία στο 1925 μονάχα στη Ρωσική Σοβ. Σοσιαλιστική Όμοσπονδιακή Δημοκρατία έφθασε σε 242.036.000 έναντι 117.837.000 που εκδόθηκαν το 1913, καθώς και την αύξηση των βιβλιοθηκών και των αγροτικών αναγνωστηρίων που φθάσανε στον αριθμό των 22.000 στο 1927, θά δούμε πόσο γρήγορα μεγαλώνει η κουλτούρα των μαζών παρ' όλα τα εμπόδια και την έλλειψη των απαιτούμενων μέσων.

Η κουλτούρα των μαζών δεν περιορίζεται μονάχα στην καταπολέμηση του αναλφάβητισμού. Μέσα στις μάζες αναπτύσσεται το ενδιαφέρον για ύψηλότερα επίπεδα του πολιτισμού. Τα λίγα Μουσεία που υπήρχαν πριν από την επανάσταση, πλουτίστηκαν με αντικείμενα τέχνης τα οποία είναι σπαρμένα στα μέγαλα και στις επαύλεις των ευγενών. Ένα μεγάλο μέρος των αντικειμένων αυτών διετέθη για τα εθνικιστικά Μουσεία που ιδρύθηκαν και ιδρύονται και τώρα άκόμα. Έτσι η τέχνη έγινε προσιτή στις μάζες, και για πρώτη φορά έγινε δυνατό να μελετηθούν όλα τα αξιοσημείωτα αυτά επιστημονικά.

Σήμερα τα Μουσεία κ' αυτές άκόμα οι Πινακοθήκες του «Ερμιτάζ» είναι γεμάτες από καινούργιους επισκέπτες—εργάτες, χωρικούς έκδρομείς, έθουρθος στρατιώτες κ.λ.π.—επίδιοι δέ επιτημονες δίνουν σ' αυτούς όλες τις απαιτούμενες εξηγήσεις.

Το 1926-27 μονάχα άπ' τα Μουσεία του Λένινγραντ, πέρασαν 1.000.000 περίπου επισκέπτες.

Ν. ΜΠΟΥΧΑΡΙΝ: ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΜΑΤΕΡΙΑΛΙΣΜΟΥ

(ΒΙΑΣΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ)

Στο βιβλίο μου ή «Θεωρία του ιστορικού ματεριαλισμού» προσπάθησα να επαναλάβω όχι μονάχα εκείνο που είτανε ειπωμένο κ' από πριν, μα, από τη μεριά, να δώσω μερικούς άλλους όρισμούς **αυτού του ίδιου**, κ' άπ' την έλλη, να **λεπτόνω και να αναπτύξω** τη θεωρία του ιστορικού ματεριαλισμού, να **σπρώξω** πιο μπρος το δούλεμα των προβλημάτων του. Όπως είναι γνωστό, ο Ένγκελς, λίγο καιρό πριν πεθάνει, έλεγε πως στον κλάδο του ιστορικού ματεριαλισμού έχουν γίνει άκόμη μονάχα τα άπρωτα βήματα. Θα φαντάζονταν κανένας πως το άπρωτο καθήκον των μαθητών των μεγάλων δασκάλων, είναι το δούλεμα των προβλημάτων της θεωρίας. Μα είναι πια τόση ή δύναμη του κονσερβατισμού (*) της σκέψης της ανθρώπινης που πολλοί δεν είναι οργανικά σε θέση να καταλάβουν αυτό το καθήκον (**).

Στο μεταξύ το βάσιμο κ' ή λύση τέτοιων προβλημάτων θεωρείται σάν το **ζήτημα της ημέρας**. Η φιλοσοφία των άντιπαλον αναπτύχθηκε σε τεραστίο βαθμό. Η άντιπίθεση από το μέρος μας είναι άναγκαία, και μ' αυτό πάνω σε **μάν ολοένα άνυψώνοννη βάση των δικών μας θεωρητικών θέσεων**. Σε αυτές έδώ τις βιαστικές παρατηρήσεις θά προσπαθήσω να σαφαραρήσω την αιτιολογία έκεινων των «καινοτομιών» που είναι στο βιβλίο μου, των καινοτομιών, που έλεγε—από το τονίζω—βαδίζουμε στη προαιμή «της πιο ορθόδοξης ματεριαλιστικής κ' επανταστατικής άντιλήψης του Μάρξ» (***)

1) **Το μηχανικό και το οργανικό**. Ός τον τελευταίο καιρό, ανάμεσα μας, οι έννοιες αυτές άν-

(*) Ο Πλεχάνοφ, στον πρόλόγο του πάνω στην «Κριτική των κριτικών μας» γράφει: «Τά έρθα των κ. κ. σομμεχτιβιστών (δοκουμενιστών) και των νεοδρόνων (λαϊκών)... με πείσανε στ' ότι αυτοί, μαθαίνοντας άπόξω τους δικούς μας (ειδικούς) όρους, δεν καταλάβανε τις έννοιες... για να πείσω έπίσης σ' αυτό και τους άναγνώστες, άποφάσισα να εκθέσω τη θεωρία μας μ' άλλα λόγια. Βγήκε έκεινο που περιμένα. Ένας από τους πιο δυνατός άντιπαλούς μας, ηη κοιώθοντας τ' γίνεται, άρσις να φωνάζει πως έγω άπαρήθηκα τον «κοινωνικό ματεριαλισμό»... Πού την πάθαε ή άντιπαλοί, δέ λυπήθηκε έννοιεται, μα να ποιδ είτανε το λοιπό. Δέ με καταλάβανε και μερικοί ομοιόθετες—αυτοί, όπως φαίνεται, μάθανε έπίσης τά λόγια μου...» (1, α', σελ. 6). Δυστυχώς το σόι των όμοιόθετων που μαθαίνων άπόξω μονάχα τά λόγια δεν έξαφανίστηκε άκόμη ούτε στη Σοβιετική Ρωσία... Μα γι' αυτό σ' άλλο μέρος.

(**) Κονσερβατισμός—Συντηρητισμός. Λέγεται ή άποψη, ή άντίληψη που έχουν όρισμένα πρόσωπα πάνω στην πολιτική, στην τέχνη, στη φιλοσοφία, στην κοινωνική ζωή κτλ. άποψη που στηρίζεται πάνω στην άνάγκη της διατήρησης του υπάρχοντος καθεστώτος πραγμάτων, και την αντίδραση σε κάθε καινούργια—προοδευτική μεταβολή (Σ. τ. μ.).

(***) Ν. Μπουχαρίν : «Η θεωρία του ιστορικού ματεριαλισμού». Πρόβλος.

παραθέτονταν ή μιά στην άλλη. Στόν κλάδο των κοινωνικών έπιστημών, έμεις, οι μαρξιστές, διαμαρτυρόμασταν ενάντια στη «μηχανική έξήγηση». προτιμώντας να μιλάμε για «οργανικές» σχέσεις κτλ. άν και δεν συμμεριζόμασταν διόλου τις προλήψεις της δνομαζόμενης «οργανικής σχολής» στην κοινωνιολογία. Άπό τότε παρουσιάστηκαν δυό άποραστικοί συντελεστές: **α) άνατριχί στις παραστάσεις για την όργανωση της ύλης**, β) **άσυνείδητη άνάπτυξη του ιδεαλισμού στην έπίσημη μπουρζουάδικη έπιστήμη**. Η επανάσταση στη διδασκαλία για την όργανωση της ύλης, άλλάξε ριζικά την παράσταση για το άτομο, σάν άπόλυτα άπονομομένης μονάδας Στο μεταξύ, ατή κυρίως ή παλιά παράσταση για το άτομο, μεταφέρονταν στο εντιβίντουμ (και το «άτομο» και το «εντιβίντουμ», ρωσικά μεταφράζονται με την ίδια λέξη: «άδιαρβτο»). Οι ρομπίσιονάδες (*) στις κοινωνικές έπιστήμες άντιστοιχούσαν άκριβως με τ' άτομα της παλιάς μηχανικής. Μαζί μ' αυτά στις κοινωνικές έπιστήμες γίνονταν λόγος άκριβώς για την **υπερνίκηση** της ρομπίσιονάδας. Χριστιάσως να προαχθεί μ' δλη τη δύναμη και την άποραστικότητα ή **κοινωνική άποψη**, πράμα που έγινε με μεγαλοφία από τον Μάρξ, σ' άντίθεση με τις άτομικιστικές θεωρίες της μπουρζουάδας, συμπεριλαμβανοντας έδώ και τους λαμπρούς «κλασικούς» της πολιτικής οικονομίας (Σμιθ, Ρικάρδο). Είτανε σωστές οι διαμαρτυρίες ενάντια στο «μηχανικό» στον κλάδο των κοινωνικών έπιστημών: Βέβαια, μάλιστα.

Μα δεν πρέπει να μαθαίνουμε άπόξω μονάχα τους όρους χωρίς να νοιώθουμε την οσσία της ύπόθεσης. Τώρα το σωστό μετατρέπεται διαλεκτικά στη δικη του άντίθεση. Γιατί ή σύγχρονη παράσταση για την ύλη άναποδογύρισε τις παλιές άποψεις.

Το **άπονομομένο** και χωρίς ποιότητα άτομο πέθανε. Το στοιχείο της σχέσης, της άλληλοεξάρτησης, της άνάπτυξης καινούργιων ποιοτήτων κτλ. άποκαταστάθηκε μ' δλη του τα δικαιώματα. Η **άντιπαράθεση** του «μηχανικού» και του «οργανικού» άπ' ατή την άποψη κατανήχσε χουταμάρα.

Άπό την άλλη μεριά, ή ανάπτυξη του ιδεαλισμού στη μπουρζουάδικη έπιστήμη και φιλοσοφία, έφερε στον οργανικό **μυστικισμό**. Η έννοια της ζωής έγινε μυστικιστική (Μπέρκον, Ντρίκς και Σία). Μα τι βγαίνει άποδώ; Άποδώ βγαίνει το δίχτυμο από την ιδεολογία μας της παλιάς άντιπαράθεσης άν μόνο θελούμε στα σοβαρά κ' άγωνιστούμε για τη **ματεριαλιστική** κοσμοθεωρία γενικά, και για την **ματεριαλιστική** κοινωνική έπίσημη ειδικά.

2) **Η διαλεκτική και ή θεωρία της ίσορροπίας**. Ο Μάρξ, όπως είναι γνωστό, άπολυτρωσε τη διαλεκτική από το μυστικιστικό περιβάλημα, προβάλλοντας τη θέση πως ή διαλεκτική, σάν νοητική κατηγορία, είναι το άντικαθρέπτημα της διαλεκτικής στην πορεία του ρεαλιστικού, υλικού γίνεσθαι, γιατί το «είδατο» είναι μονάχα το μεταφρασμένο σε ειδική γλώσσα μέσα στο άνθρώπινο μυαλό όλικό. Όστόσο, ως τώρα—και μ' αυτό σε αξιόνομο βεβμό—γίνονται άποπειρες ν' **άποσπασεί** ή νοητική πορεία από την υλική πορεία, άποπειρες να μετατρέψή ή διαλεκτική σε μιά άποκλειστικά νοητική κονστρούκσια (σκελετό, κατασκευάσμα, Σ.τ.μ.) σε μιά κάποια μέθοδο, στην όποία δεν άντιστοιχεί μιά όποιαδήποτε πραγματικότητα. Τυπικός, άπ' ατή την άποψη, είναι ο «αδστρουαρισμός» μ' έπικεφαλής τον Μάρξ Άντλερ. Πώς πρέπει κ' άγωνιστούμε ενάντια σ' ατή την παραμόρφωση του μαρξισμού σε μιά παρα-

(*) Ρομπίσιονάδα—Άτομικιστική μέθοδο έρευνας των κοινωνικών προβλημάτων από τη μπουρζουάδικη κοινωνιολογία (Σ.τ.μ.).

μόρφωση ολοφάνερα **άντικατερευτική**; Είναι τέλεια χειροπιαστό πώς πρέπει να ανατάσσουμε (να ανοίξουμε) την όλη ρίζα της διαλεκτικής, δηλ. στις **φύσεις της κινουμένης ύλης να βρούμε εκείνο στο οποίο «άντιστοιχεί» ο διαλεκτικός τύπος του Χέγκελ**. Η ακατάπαυστη σύγκρουση των δυνάμεων, η κατάρρευση, η ανάπτυξη συστημάτων, ο σχηματισμός καινούργιων κ' η άποψη τους κίνηση, μ' άλλα λόγια, ή πορεία της παρωτέρας διατάραξης της Ισορροπίας, ή αποκατάσταση της πάσης σε καινούργια βάση, καινούργια διατάραξη κτλ.—να τι πραγματικά αντίστοιχει στο χειρκαλιανό τριαδικό τύπο. Τι «καινούργιο» μπαίνει αυτή η έρμηνεία; Ουδισιακά, αυτό είναι το ίδιο. Μα έδω ρίχνεται η προσοχή πάνω στην όλη πορεία κ' έπάνω στην κίνηση της **ύλης** σύμφωνα. Μ' άλλα λόγια έδω είναι η διαλεκτική του **ύλικου γίνεσθαι**, ιδεατά εκπραξίσιμη με τη χειρκαλιανή τριάδα.

Θεωρείται τέλεια λαθαιμένη η έπιρση επί μηχανισμού ενός τέτοιου όρισμού. Θεωρείται λαθαιμένη αυτή, γιατί **δεν πρέπει να αντιπαράθεσουμε** τη σύγκρουση μηχανική με τη διαλεκτική. Αν η μηχανική δεν είναι διαλεκτική, δηλαδή αν δεν είναι διαλεκτική κ' έδω η κίνηση, τότε τι μένει από τη διαλεκτική; Αντίθετα. Η κίνηση αποτελεί, αν έπιρσεται να εκπραξίσιμη έτσι, την όλη ψυχή της διαλεκτικής μεθόδου και την αντικειμενική της βάση.

Ο Μάρξ κ' ο Έγγελς, άπολυτόφανε τη διαλεκτική από τη μυστικιστική της φλυθιά, στη **δράση**, δηλ. **ματεριαλιστικά εφαρμόζοντας** τη διαλεκτική μέθοδο κατά την έρευνα των διαφόρων κλάδων της φύσης και της κοινωνίας. Τώρα γίνεται λόγος για τη θεωρητικο-συστηματική ανάπτυξη αυτής της μεθόδου και για την τέτοια της έπισης θεωρητικο-συστηματική θεμελίωση. Κ' αυτό πετυχαίνεται με τη **θεωρία της Ισορροπίας**.

Η θεωρία της Ισορροπίας έχει, έξω απ'αυτό, με το μέρος της άκομη ένα σημαντικό έπιχείρημα: άπολυτερωμένη την κοσμοθεωρία από την **τελεολογική** σάλτα, άναπόφευκτα συνδέονται με το χειρκαλιανό όρισμό που βασίζεται πάνω στην **αυτοεξέλιξη** του «πνεύματος». Αντί της **εβολουσίας** (της εξέλιξης) και μονάχα της εβολουσίας, έπιρσεται να δοθεί έπισης και τις περιπτώσεις της **καταστροφής** των όλικων μορφών. Και μαζί μ' αυτό θεωρείται και **πιο γενική**, και **εξακταθισμένη από τα ιδεαλιστικά στοιχεία** με τόν όρισμό των νόμων των κινουμένων όλικων συστημάτων.

3) Η **θεωρία της Ισορροπίας και οι παραγωγικές δυνάμεις**: Σάν βασικό ζήτημα για τη θεωρία του ιστορικού ματεριαλισμού θεωρείται το ζήτημα γιατί οι παραγωγικές δυνάμεις προσακόνονται (προτάσσονται), με την ιδιότητα της εσχάτης αιτίας που («τελικά») έξηγει τα πάντα. Έδω, στις μαρξιστικές γραμμές, (συνάμα και στις δικές μας, τις όρθοδοξο-μαρξιστικές, τις κομμουνιστικές γραμμές) βασίλευει ένας άρκετα δυνατός καυγάς. Πολύ συχνά την ύπόθεση την άναγουν στην ολοφάνερα άχρηστη έθεωρία των συντελεστών» συνάμα με τις παραγωγικές δυνάμεις άντικαταστάσιμους και τις παραγωγικές σχέσεις («οικονομικές συντελεστές»). Συχνά, στην ούσια, σηκώνουν το ζήτημα της κότας και του αγωγού, από την άποψη της «γένεσης» τους. Άκόμη κ' η λύση του Πλεξάνωφ (στη «Μονιστική άποψη») είναι ολοφάνερα μη ικανοποιητική. Πώς το βάζει αυτός το ζήτημα: Παίρνει τη διάσταση μεταξύ των δύο κατευθύνσεων της σκέψης: της μιας που ισχυρίζεται: «οι ιδέες διοικούν τον κόσμο» και της άλλης που υποθέτει: πώς «οι όροι της ζωής δημιουργούν τον άνθρωπο». Με τους δικούς μας όρους μπορούμε να μιλάμε για τα έποικοδομήματα και τη βάση. Έπιρσά το έποικοδομήμα πάνω στη βάση; Μάλιστα. Η βάση πάνω

στο έποικοδομήμα; Έπισης μάλιστα. Και ο Πλεξάνωφ σύμφωνοι στο ότι δεν πρέπει να λυθεί το ζήτημα με τέτοιο βάλσιμο. Ποιά βρίσκεται η βίωση ή η έρση; Κατά τόν Πλεξάνωφ στ' ότι κ' οι δύο αυτοί ή άλλολεοειδωμένοι παράγοντες έξαρτώνται από τ'αλλη τον άλλον (τις παραγωγικές δυνάμεις). Και να τ'αυτο άκριβώς το περιστατικό άδει έλο το πρόβλημα. Ώστόσο δεν είναι δύσκολο να δει κανένας πώς έπιρσά το ζήτημα μπορεί να **παραμεριστεί** μ' όχι και να λυθεί. Πραγματικά, έπιρσούν το έποικοδομήμα κ' η οικονομική ξανά πάνω στις παραγωγικές δυνάμεις. Μάλιστα. Οι παραγωγικές δυνάμεις πάνω στην οικονομική και το έποικοδομήμα; Έπισης μάλιστα. Το ζήτημα «άναπαράγεται πάνω σε καινούργια βάση» αυτό είν' έλο και μονάχ' αυτό.

Αυτό όμως είναι το **κεντρικό ζήτημα** της κοινωνιολογίας. Γιατί, αν δε δοθεί σ' αυτό άπάντηση με το πνεύμα του μεθοδολογικού **μονισμού** κ' ο καθένας άποπειράει να βρει κατεύρησι για τόν έαυτον κατ' από το φρεσάκι της έθεωρίας τόν συντελεστών», τότε, όπως τέλεια όρθά παρατηρεί ο άσος γερμανός έπιστήμιος Ε. Brandenburg, θα γίνεται λόγος «μονάχα για την ποσοτική διαφορά κατά τη έχτιση των οικονομικών και πνευματικών έπιρσών» (*). Κ' αυτό, πρώτα-πρώτα, θα είναι θεωρία που τίποτε άπλοτα δεν έξηγει, και δεύτερο, αυτό μπορεί να είναι ό,τι δήποτε θέλει, μ' μονάχα μαρξισμός δε θα είναι.

Ο καθήγητης Brandenburg κάνει ένόπιον ενός τέτοιου μαρξισμού μ' όφραία σκόληση. Μα σχετικά με την πραγματική ματεριαλιστική αντίληψη της ιστορίας ο άσος καθήγητης γράφει: «Θέλει (ή ματεριαλιστική αντίληψη της ιστορίας, π.τ.μ.), να άναγάγει όλες τις κινήσεις (alle Wandlungen) της κοινής ζωής τόν άνθρωπον, στις μεταβολές στον κλάδο των παραγωγικών δυνάμεων, μ' δε μπορεί να έξηγήσει γιατί αυτές οι τελευταίες πρέπει οι ίδιες να μεταβάλλονται παντοειώς, και γιατί αυτό πρέπει άπαράτητα να γίνει με κατεύρησι προς το σοσιαλισμό» (στην ίδια σελ.). Νά, πάνω σ' αυτό τον τύπο του κ. καθήγητη, μπορούμε καλύτερα να προχίσουμε τη δική μας μεθοδολογία κατά τη λύση του δομένου, το έπαναλωμένο, κεντρικό κοινωνιολογικό πρόβλημα.

Η άπάντηση σ' αυτό το ζήτημα, άπάντηση που έξω τη θεωρία είν' η μοναδική όρθή, είναι τούτη: οι παραγωγικές δυνάμεις καθορίζουν την κοινωνική εξέλιξη γιατί εκπραξίσιμη τη σχέση μεταξύ της κοινωνίας, σάν όφρισμένον πραγματικό συνόλου, και τόν περιβάλλοντος της... Η δε **σχέση μεταξύ του περιβάλλοντος και του συστήματος, είναι ο παράγοντας που καθορίζει τελικά την κίνηση κάθε συστήματος**. Αυτό είναι ένας από τους γενικούς νόμους της διαλεκτικής της κινουμένης φύσης. Αυτό είναι εκείνο το πλαίσιο, μέσα στο οποίο γίνονται οι μοριακές μεταποίσεις τόν δυνάμεων, δένονται και λύνονται οι άμειρητοι κόμποι τόν άλλολεοειδωμένων και τόν άντιπάρσων. Άς όφρίσονται άλλαγές οι παραγωγικές δυνάμεις **κάτω από την έπιρσση της «βάσης»**.

(*). Ε. Brandenburg, Prof. an der Universität Leipzig: «Die materialistische Geschichtsauffassung ihr Wesen und ihre Wandlungen» 1926. Berl. von Quelle & Meyer in Leipzig. P. 58. «... so handelt es sich nur noch um Gradunterschiede, in der Bemessung wirtschaftlicher und geistiger Einflüsse».

Ε. Brandenburg, **καθηγ. στο Πανεπιστήμιο της Λειψίας**: «Η ματεριαλιστική αντίληψη της ιστορίας, ή ούσία της και οι μεταβολές της» 1926. Έκδ. Κρέλλε και Μάγυερ, Λειψία, σελ. 58 «... έτσι πρόκειται μονάχα για ποσοτικές διαφορές κατά την έχτιση των οικονομικών και πνευματικών έπιρσών».

και τόν «έποικοδομημάτων». Η διαπίστωση τόν έπιρσών αυτών, δεν άλλάζει ούτε μιά σταλιά το βασικό γεγονός: ή σχέση μεταξύ της κοινωνίας και της φύσης, ή ποσότητα της όλης ενέργειας για λογαριασμό της όποιος ζει ή κοινωνία, κ' ή όποια μπορεί να μετασχηματιστεί όπως θέλει πάνω στην πορεία της κοινωνικής ζωής, είναι ο παράγοντας που καθορίζει κάθε φράσά.

Έτσι και μονάχα έτσι μπορεί να λυθεί το βασικό ζήτημα της θεωρίας του ιστορικού ματεριαλισμού.

4) Οι **παραγωγικές σχέσεις**. Οι παραγωγικές σχέσεις, κατά τόν Μάρξ, είναι ή **ύλική βάση** της κοινωνίας. Ώστόσο σε μιά άλαξερη σειρά ιδεολογικών όμάδων στο μαρξισμό (είτε στο «μαρξισμό») υπάρχει ή άκατανίκητη τάση να «πνευματιστικοποιήσει» αυτή την ύλική βάση. Η νικήτρια πορεία της **ψυχολογικής σχολής** και της **ψυχολογικής μεθόδου**, μέσα στα ένδιατήματα της πουρζουάδικης κοινωνικής έπιστήμης, δε μπορούσε να μη χωνεί στους μαρξιστικούς και μισομαρξιστικούς κύκλους, το φαινόμενο αυτό βάσιμα κατά τόδε με την αναπτυχθείσα έπιρσση της σχολικής ιδεαλιστικής φιλοσοφίας γενικά. Κάτω απ' την **ύλική βάση** του Μάρξ άρχισαν να άνεγείρουν την «ιδεατή ψυχολογική βάση της άσχετης σχολής (Μπέμ-Μπαρέρ, Α. Ουόρδα και intti quanti). Ός άκροβόλισης έβηκε κ' έδω ο θεωρητικά διαφραμένος άστρομαρξισμός. Την ύλική βάση άρσχαν να την έρμηνεύουν σε **πικριβέικη** έννοια. Η οικονομική, ο τρόπος της παραγωγής, άποδείχτηκαν σάν ή καλύτερη σειρά τόν **ψυχικού** άλλολεοειδωμένων. Ο γερός σκελετός του **ύλικου** γάθου κάτω από το κοινωνικό οικοδομήμα.

Στη ρωσική φιλοσοφία, αυτή ή «ψυχολογοποίηση» του μαρξισμού είναν έφαρμωσμένη με πάρα πολλά συνέπια στα έργα του Α. Μπυδάνωφ. Κατά τόν Μπυδάνωφ κ' αυτή άκόμη ή **τεχνική** δεν είναι πράγμα, άλλα **έμπειρία** τόν άνθρωπον να δουλεύουν με τη βοήθεια όφρισμένων εργαλείων δουλειάς, ή ψυχολογική τους σε να ποίμε έξάσκηση.

Είναι τέλεια ολοφάνερο πώς ένας τέτοιος ψυχολογοποιημένος μαρξισμός είναι ξεκάθαρο παραστράτημα από τόν υπογραμμίζομενο **con amote** από το Μάρξ **ματεριαλισμό** στην κοινωνιολογία.

Μα πώς να πραγματευτούμε όστόσο, την **ύλικότητα** τόν παραγωγικών σχέσεων; Μοιά φαίνεται πώς στη μαρξιστική φιλοσοφία, άκριβης άπάντηση πάνω σ' αυτό το ζήτημα δε δινόταν και ένε μέρι γ' αυτό οι «ψυχολογικές» κοιτρούσεις (σκελετώ, κατασκευάσματα π.τ.μ.) στις όποιες δεν πρέπει να άρηθούμε ένα κάποιο είδος ολοκληρότητας και σκεπτικότητας έπιρσάνε πάνω στα μαρξιστικά μυαλά. (*)

Μα πώς να λυθεί αυτό το πρόβλημα; Ο αντίπαλος παρουσιάζει σειρά από γνωστικά έπιχειρήματα. Σάν τ'ό πιο σοβαρό έπιχείρημα, θεωρείται ή αντίληψη του ότι ή έννοια **σχέση μεταξύ τόν ανθρώπων προϋποθέτει την ψυχική τους άλλολεοειδωση**. Έτσι ο εργατικός δεσμός είναι δεσμός ψυχικά εργατικός. Έπειδή δεν όφείκεται σε καμιά άμφιβολία το ότι ή πορεία της δημιουργίας όπως και της διατήρησης αυτών τόν σχέσεων, θεωρείται σάν πορεία ψυχική, που σχηματίζεται από ψυχικές πράξεις οι όποιες άντικειμενικοποιούνται σε κοινωνική κλίμακα, τότε μ' αυτό το ίδιο καθοριστικό ο κοινωνικο-ψυχικός χαρακτήρας της «βάσης».

Ισχυρίζομαι ότι σ' αυτή την έπιχειρηματολογία άνάμεσ' από μ'ας δεν προτάχτηκε άντιεπιχειρηματο-

(*) Για τη νοσηρόσημη μερικόν κοιτικόν, όφείλο να έπιτολαθώ: έδω γίνεται λόγος για το έπιπεδο το λογικό, που έχει, βέβαια, το κοινωνικο-οικονομικό του ιδότιμο.

λογία. Γι' αυτό προτείνεται από μένα καινούργια **ματεριαλιστική** λύση του προβλήματος ή όποια βασίζεται πάνω στη γραμμή τόν μαρξιστικών λύσεων. Αυτή ή λύση είναι τέτοια: Κάτω από τις παραγωγικές σχέσεις έννοια τόν **εργατική διάταξη (κοορδινάτια) τόν ανθρώπων (έξεταζόμενων ως ζωντανών μηχανών) μέσα στο διάστημα και το χρόνο**. Το σύστημα αυτών τόν σχέσεων είναι κατά τόσο ψυχικό όσο και το σύστημα τόν πλανητών μαζί με τόν ήλιο τους. Η **άκρίβεια του τόπου**, σε κάθε χρονολογικό σημείο, να τι κάνει το σύστημα: σύστημα. Άπ' αυτή την άποψη, κάθε ψυχικότητα της βάσης χάνεται. Και το γεγονός ότι τα ψυχικά στοιχεία θεωρούνται σάν συνδυετικό σημείο, καθόλου δεν χαλά και δεν ταραξεί την άρμονικότητα της έπιχειρηματολογίας μας: σάν συνδυετικό σημείο λειτουργεί στην πορεία της συνολικής άναπαράγωγής της κοινωνικής ζωής και κάθε άλλο έποικοδομήμα (από τα έποικοδομήματα π.τ.μ.). Την προτεινόμενη λύση τη θεωρώ σάν τη μόνη σωστή και τη μόνη ματεριαλιστική. Χωρίς αυτή, έξω απ' αυτό, είναι άδύνατο να δοθεί άπάντηση στους «Αντλερ και Σία».

5) Το **έποικοδομήμα κ' ή ιδεολογία**. Η **στρουχτούρα (φτιακά) τόν έποικοδομημάτων**.

Η άνάλυση αυτών τόν κοινωνικών φαινομένων από τη στατική τους όψη (*) είναν πάρα πολλά άνεπαρκής. Άποδό προέρχονταν έπιρσση σειρά από παρεξηγήσεις, λάθη, κ' έπισης κ' από θεωρητικά άδιέλυτα και ψεύτικες «φαινομενικές» έξηγήσεις. Λογουπαρά: οι έρμηνείες σκοντάρταν πάνω στο έπιστημολογικό έργαστήρι, με τα εργαλεία της δουλειάς του, με τις ίδιες όρθρες εργατικές σχέσεις κ.τ.λ. Άποδό το συμπέρασμα: ή εργαστριακή (τηρ. κάθε έπιστημολογική) δουλειά έχει σχέση με την παραγωγή. Άναπτύσσοντας π'ό πέρα αυτή τη θέση φτάναν στην αντίληψη πώς κάθε κοινωνική όφρεια δουλειά είναι παραγωγική δουλειά. Στα τελευταία, όλοι πινύγνυον σάν σ' αυτή την «παραγωγή» κ' ή μαρξιστική θεωρία μετατρέπονται σε μ' άνούσια έξήγηση του μέρους με το έλο και τίποτε παραπάνω. Είτε δε έρίσανε πού να χώσουν μέσα στο άρχιτεχνικό σχήμα του Μάρξ τέτοια φαινόμενα, σάν την έπιστημολογική έταιρεία, το γραφειοκρατικό μηχανισμό, το φιλοσοφικό σύλλογο, το άστεροσκοπείο.

Γι' αυτό στο βιβλίο μου πρότενα να χωριστούν προπαντός οι έννοιες της **ιδεολογίας** και του **έποικοδομήματος**, παίρνοντας το έποικοδομήμα σάν έννοια π'ό πλατιά και γενική. Ίδεολογία—συστήματα σκέψης, αίσθηματων, εικόνων, κανόνων κτλ. Το έποικοδομήμα κλει μέσα του και πολλά άλλα. Και ίδιως στα έποικοδομήματα όφείλομε να διακρίνομε τρεις κυρίως σφαίρες:

α) Η **τεχνική** του δομένου έποικοδομήματος, τα «εργαλεία δουλειάς» (τά εργαστριακά όργανα στην έπιστήμη, τα σάπια, τα κανόνια, τ' άρφη, άββακια, τα διαγράμματα κτλ. στον κρατικό μηχανισμό, τα πινέλα, τα μουσικά όργανα κτλ. στην τέχνη κτλ.).

β) Οι σχέσεις μεταξύ τόν ανθρώπων (δ' έπιστήμουν, σύλλογος, ή γραφειοκρατική όργάνωση, οι άνθρώπινες σχέσεις στο καλλιτεχνικό έργαστήρι, ή διάταξη (κοορδινάτια) τόν ανθρώπων στην όρχήστρα).

γ) Τα συστήματα ιδεών, εικόνων, κανόνων, αίσθημάτων κτλ. (ιδεολογία).

(*) Για τούς «νοήματα» κριτικούς, που μπορεί να σπκώσουν όδρυο: ή άνάλυση τόν τυπικών γραμμών της στρουχτούρας είναι άκριβός ή στατική όψη». Αυτό βέβαια δεν μας άλλάσσει από την υποχρέωση τόν ν' αναλύομε την δομένη στρουχτούρα κ' από την άποψη της κίνησης της, δηλ. δυναμικά.

ζουσε πιά οι γερασμένες και βαρυστοιχιμένες χώρες της Εύρωπης μας». Και στις σελίδες που ακολουθούν και οι όποιες δεν είναι βέβαια χωρισ μερικές «χρήσιμες» επιφυλάξεις, ή συγγραφέας εκφράζει στην αρχή την ελπίλη της και κατόπιν τη συμπάθειά της.

Το βιβλίο της κ. Andrée Viollis είναι μια «ά-πάντησι» πού αν για τούς κομμουνιστές δε μαθαίνει τίποτε νέο, αποκάλυπτε όμως στο πλατό κοινό τη Νέα Ρωσία κάτω από το αληθινό της φως.

Τη νέα ζωή, την εικόνα της προλεταριακής οργάνωσης: στο έργοστάσιο, στο σχολείο, στο στρατό, τη βαθειά μεταμόρφωση ενός λαού, όλ' αυτά ή κ. Βιολίς τα περιγράφει με ρηγυροές πινελίες αλλά γιομάτες θαυμασμό.

«Αυτόσο ή κ. Βιολίς λέει πως δεν... «πείστηκε» άκομη αλλά πως «συχνά» ένοιωσε βαθύτατο ένδιαφέρον και τις περισσότερες φορές, συγκίνηση». Το γεγονός ότι το Ρωσικό «πείραμα» έβγαλε σε μια άσπρη συγγραφέα τόσο ειλικρίνεια, είναι σημαντικό κέρδος...

GEORGES DUHAMEL : «Τό ταξίδι της Μόσχας» (Voyage de Moscou) Edit. Rieder). Το βιβλίο αυτό του Ντυαμέλ, άποτέλεσμα μιας τελευταίας έποικηφής του στη Χώρα του Προλεταριάτου, δίνει τις περισσότερες φορές, όρθες προγνώσεις για τό μέλλον της προουλοαζίας και σωστές κρίσεις για την αναγκαιότητα και τό μεγαλειό της Έπανάστασης. «Από τό βιβλίο δε λείπουν βέβαια οι συνειδητομένες θλίψεις του Ιντιβιντουαλιστή συγγραφέα για την «ζγρια ζ-μωνα» τού καθεστώτος κατά τών άστικών μηχανοραφιών και της άντεπανάστασης. Περιέχει όμως ειλικρινείς επιβεβαιώσεις:

«Ο μολοσειβικισμός είναι ένα σύστημα. Ένα σύστημα που μπορεί ό καθείς άν θέλει νά περπάτησει, αλλά δε θά μπορεί να τό άρνηθεί άσθερότητα και σαφήνεια». «Η νέα Ρωσία, με τόν άκρατο ένθουσιασμό τών νέων λαών, άφιερώνει στην έπιστημη αόστηρή λατρεία...» Και τέλος τό συμπέρασμα πού αναγκάζει τόν Ντυαμέλ να έγκαταλείψει για μία στιγμή τόν Ιντιβιντουαλισμό του: «πώς δηλ. άν οι «δυνάμεις τού χρήματος» δεν υποχωρήσουν στις διεκδικήσεις της μάζας τότες θά είναι «τό ζέσπασμα της λαϊκής όργης, ή επανάσταση και τότες ό κομμουνισμός δε παρέμειν για νά έπιβάλει με τη βία την άδυσώπητη τάξη του, τ» σιδερένιο νόμο του».

Τό βιβλίο τού συγγραφέα άσχολεϊται περισσότερο με τις προόδους της χώρας στο μορφωτικό έπίπεδο για τις όποιες ό Ντυαμέλ συχνά εκφράζει τό θαυμασμό του.

LUC DURTAİN : «Η Άλλη Εύρώπη» (L'autre Europe). Με τό φίλο του Ντυαμέλ, ό συγγραφέας Luc Durtain πήγε κι' αυτός στη Ρωσία και δημοσίεψε τις έντυπώσεις του στο περιοδικό «Europe». Πρόκειται σε λίγο να έκδοθούν σε ιδιαίτερο τόμο, γι' αυτό θάξίζει, με και είναι λόγος, νά γίνει μία μικρή μνεία. Από τις πρώτες σελίδες ό άναγνώστης καταλαβαίνει πως έχει μπροστά του ένα άπο τό πιο πρωτότυπα ντοκουμέντα πού δημοσιεύτηκαν ως την ώρα. Οι παρατηρήσεις τού συγγραφέα είναι πιο βαθειές, πιο άδυσωτικές και πιο ζωντανές. Στο κεφάλαιο πού άφιερώνει για τό μουσειά της Ε.Σ.Σ.Δ. είναι τό τελευταίο και τό πληρέστερο άπ' ό,τι έχει δημοσιευτεί σχετικά ως τό σήμερα. «Η Έπανάσταση, διασώζοντας τόν καλλιτεχνικό

πλούτο τό παρελθόντος, ύποστηρίζει ταυτόχρονα όλες τις προσπάθειες πού τείνουν για την τέχνη της άβυθίου».

Γενικά ή μελέτη και ή έρευνα τού Durtain παρουσιάζει έξαιρετικώτατο ένδιαφέρον άπο πολλές άπόψεις.

HERMAN GEORGE SCHEFFAUER : «Η Φυσιογνωμία της Νέας Αμερικής» («Visage de la Nouvelle Amerique»). Το βιβλίο τού Scheffauer διαφορτίζει κατά τρόπο πρωτότυπο και ακριβικό τά χαρακτηριστικά της και' έξοχήν ιμπεριαλιστικής χώρας τών τράστ και τών όπερντραϊντών. Ο συγγραφέας δεν είναι κανένας ταξενιδιώτης πού περιγράφει τά άποτέλεσματα της έρευνας του. Εϊν' ένας Αμερικανός πού γνωρίζει κατά βάθος τό θέαμα πού μας άναπαριστάνει.

Από μερικές άπόψεις τού βιβλίου του άποκαλύπτει και μερικές πλευρές τού Νέου Κόσμου πού ένδιαφέροντα κάθε μελετητή της σύγχρονης πάλης τών τάξεων και τών καθεστώτων. Κανένα όμως κεφάλαιο δεν άφίνει τόσο δυνατή έντύπωση όσο τό άφιερωμένο στον Τύπο και τις Έπιχειρήσεις.

Η άπόλυτη έξουσία πού έξασκει ό «μεγάλος τόπος» άπάνω σ' ένα λαό πού στεγάζεται ύπο τό έμβλημα της «δημοκρατίας» στηρίζεται πάνω σε όπολογισμούς συγχεροφάς. Ο εκμιαταλιστής Τύπος γνωρίζει καλά τα και' χρησιμοποϊεί τό λιπάσμα πού χρειάζεται για νά βλαστήσουν παχειά στάχνα στο χωράφι της ανθρώπινης έπιστήας. Η όπεράσιση «τών δικαιωμάτων τού λαού» μέσα από φύλλα πού ζυγίζουν τρεις λίτρες, για μία μεγάλη καθημερινή έσημεριδα εϊν' έδ-κόλη δουλειά και με άκετά πλεονεγτήματα. Μία Άλλη μέθοδο συνίσταται στο νά δίνει πατρικές συμβουλές και νά κηρύττει τό σεβασμό στην «καθεστνωτά άρχη» και στόν Ύψιστο Δία τού κορίου άφρονη της. Η προσπάθεια μιας Αμερικανικής έσημεριδας συνίσταται κυρίως στο νά έμποδίζει τη διανοητική άνάπτυξη τού άναγνώστη της και νά ζυμώνει μέρα με την ήμερα τη μάζα όλος τή θέλη. Κ' ύστερα χρησιμοποϊεί τά άποτελέσματα της ταχτικής της για τά συμφέροντα μιας μεγάλης κεφαλοοικρατικής ομάδας, ένός τεράστου τράστ, νά άποσιωπά γεγονότα πού δεν εύνουον τά σχέδια τών πατρώνων της και νά παίρνει σχεδόν πάντα θέση κατά της έργατικής τάξης σε μία άπεργία, σε μία δική ή σε μία συζήτηση.

Αν περάσουμε άπο τό οικόπεδα τού Τύπου στα οικόπεδα τών Έπιχειρήσεων θά ίδουμε πως αυτόο πρόκειται για μία εκμετάλλεψη όχι πιά της ανθρώπινης έπιστήας, αλλά τού «άνθρώπινου δίκαιού». Ο μετανάστης γίνεται τότες ή πού έδοκω λεία.

Τό βιβλίο αυτό τού Herman Scheffauer δίνει άκόμη κι' Άλλες εκπληκτικές λεπτομέρειες για τις μεθόδους τών δυνάστων τού πλούτου στην Αμερική, πού δυστυχώς δε θά μπορούσαν να χωρέσουν στα χρονογραφικά αυτά σημειώματα.

W.

ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Κ. Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗ : «Ελεγεία και Σάτιρες», Αθήνα 1927.

Ο Καρυωτάκης είναι άναμφισβήτητα ποιητής με πλέντο. Κ' έτσι μας παρουσιάζεται, στις πιο καλές όρες του. Εϊν' άκετό νά διαβάσει κανείς την τελευταία του συλλογή για νά τό διαπιστώσει. Βέβαια, τά Ελεγεία του δεν έχουν άξίωση πως άνανακλούνε κάτι καινούργιο άπο τό περιβάλλον πού ζει ό ποιητής. Είναι, τό έναντίο, μία άδιάσπαστη συνέχεια ένός τόνου μελαγχολικού πού χρωματίζει τά μικροσθήματα της καθημερινής ζωής. Ίσως νά Ισχυριστεί κανένας πως ό Κ. μοιρολογεί φάραϊα, και πού καλά άκόμη ξαίρει νά μας τονίζει κάτι μικρολεπτομέρειες τού ένός Άλλος δε θ' άποράσσει να τούς άποφύγει ούτε ένα τετρασίγιο. Μά άδικα θά προσπαθήσει ό άναγνώστης νά ξεδιαλίνει άπο μέσα στο πρώτο μέτρο της συλλογής (έννοω τά «Ελεγεία») τη σταθερή και βασική αίτία της λύπης αυτής. Φαερεις πως κάθε τραγικό είναι και μία στιγμιαία έντύπωση, χρωματισμένη με πένθιμο τόνο, γιατί έτσι τού γουστάρει τού ποιητή. Άλλοι νοσταλγία πεθαμένων άναμνήσεων, Άλλοι γιατί ή ζωή τών Ξεπεραά και αυτός μένει έστρώσε σόνοντας τη θλίψη του, άπορία «πός σβόνουμε όλοι, φεύγουμε» έτσι νέοι, σχεδόν «πράδα...» ενώ για μένα ή έβδομάδα έτέλειωσε και πύνο», έπιθυμία για μία άπροσδιόριστη Άλλαγή, μία βαθειά περιφρόνηση τού άνθρώπιμου του («Άλλος δεν ξαίρει ότι βρισκόμαστε, παρά - όποιος πατάει άπάνω μας καθώς διαβαίνουμε») - χωρίς φυτόσο την άποκάλυψη της αίτίας ένός τέτοιου βαρυστοιχιού και μιας τέτοιας μελαγχολίας, χωρίς νά σταθερή συνείπεια στην έπιπευσή του και στην άφορή της.

Έκει όμως πού ό Καρυωτάκης πετυχαίνει πλήρεια και πού δείχνει πως όταν τό θ' έλεϊ μπορεί νάγει κάθε προτερήμια πού τού λείπει στο Ελεγεία είναι οι Σάτιρες του. Άν άρχισει κανείς άπο τό πρώτο ποίημα («Στό άγαλμα της Έλευθερίας πού ποτίζει τόν κόσμο») θάβλεπε κάθε στιγμή νά επαναλαμβάνει τούς γιομάτους σαρκασμό και πραγματικότητα στίχους:

«Λευτεριά, Λευτεριά, σχιζίει, δαγκάνει τούς ούρανοούς, τό στέμμα σου. Τό φως σου, Χωρίς νά καίει, τυφλώνει τό λαό σου. Πεταλοούδες χρυσές οι Αμερικάνοι, λογαριάζουν πόσα δολάρια κάνει, σήμερα, τό όπεροσίο μετάλλο σου.»

Κι' όταν προχωρήσει στην φάραϊα κοροϊδία της «Εϊς Άνδράν Κάλβον φήδης, στην «Αποστροφή» στο «Όλοι μαζί...» και φτάσει στους «Δημόσιους Ύπάλληλους» και στο «Μιχαλιό» θά καταλάβει κανείς γιατί ό Καρυωτάκης όταν θέλγει να κινήσει τη ζωή με άν θ' ρώ π'νο μάτι, μας δίνει πραγματικές εικόνες κι' όχι άσθενικές φαντασίες πού θά σβόσουν με τό πρώτο μετροπύλλημα...

Και είμαι βέβαιος πως δε θά κουράσω διόλου τούς άναγνώστες μου παραθέτοντας όλακρονα τό «Μιχαλιό», τό άναμφισβήτητα καλύτερο τραγούδι άπο τις Σάτιρες του, άν και, κατά τη γνώμη μου, ό χαρακτηρισμός του ως σάτιρας δε θά μπορούσε και τόσο νά δικαιολογηθεί:

Τό Μιχαλιό τόν πήρανε στρατιότη. Κατωτάτο ξεκίνησε κι' φάραϊα με τό Μαρή και με τόν Παναγιώτη. Δέ μόρσεσε νά μάθει κόν τό «έπ' ώμου».

«Όλο έμοιροούριζε : «Κόρ-Δεκανέα, ζσε με νά γουρίσω στο χωριό μου». Τόν Άλλο χρόνο, στο νοσοκομείο, άμίλητος τόν ούρανο κοιτούσε.

«Έκάρφωνε πέρα, σ' ένα σμείο, τό βλέμμα του νοσταλγικό και : ράο, σά νάλεγε, σά νά παρακαλούσε : «Άφήστε με στο σπίτι μου νά πάω».

Κι' ό Μιχαλιός έβήανε στρατιώτης. Τόν ξεπροβόδισαν κάτι φαντάροι, μαζί τούς ό Μαρή και ό Παναγιώτης.

Άπάνω του σκεπάστηκεν ό λάκκος, μά τού άφισαν άπέξω τό ποδάρι : Εϊταν λίγο μακρός ό φουκαράκος.

Δέ θάβλεπα νά τείνεινα τό μικρό αυτό σημείωμα χωρίς νά παρατηρήσω πως ή χρησιμοποίηση, κάπου -κάπου, τούπων της καθαρευούσας ζημιώνει περισσότερο την αισθητική τών ποιημάτων του, παρά την έξεζητημένη ρίμα.

A. Z.

ΦΡ. ΝΙΤΤΙ : «Μπολεσειβικισμός, Φασισμός και Δημοκρατία». Μετάφραση και εισαγωγικό σημείωμα Μπάμπη Β. Αλιφράζτου). Αθήνα 1927.

Ο Νίττι, άπόστολος της φιλελεύθερης δημοκρατίας, ζητάει νά ξετάσει τις δύο σύγχρονες (όχι και έξ ίσου συγχρονισμένες) εκδηλώσεις στην πολιτική και κοινωνική ζωή τού κόσμου : τό φασισμό και τό μπολεσειβισμό. Τις εκδηλώσεις αυτές όμως δεν τις βλέπει σάν αναγκαία άποτέλεσματα της κοινωνικής φάρας, μά σάν πληγές, σάν έπιδημίες πού άρσαν μεταπολεμικά νά προσβάλουν τόν Άγιο και αίώνιο δημοκρατικό φιλελευθερισμό. Βλέπει τά δύο αυτά φαινόμενα σάν γεννήματα της μεταπολεμικής κρίσης τού κοινοβουλευτισμού, μά πιστεύει πως αυτά θά περάσει. Πώς προήλθε αυτή ή κρίση, πως θά γιαντρευτεί ; Ο Νίττι δε μάς τό λέει, γιατί βέβαια, ή επάνοδο στο φιλελευθερισμό και τη λείυθερη άνταλλαγή δεν είναι γιαντρικά άλλα εύχη. Βέβαια ό Νίττι δε βάζει στην ίδια μοίρα και τις δύο άντιδημοκρατικές τάσεις : ό μπολεσειβισμός έχει ένα ιδεολογικό περιεχόμενο σύμφωνο με την τάση της εποχής, ό φασισμός όμως εκφράζει την όμη, την τυφή άντίδραση.

Δεν πρόκειται νά εκπαθό σε κριτική τού Νίττι' άλλωστε ως ένα σημείο κρίνεται στο εισαγωγικό σημείωμα τού μεταφραστή. Αυτό, λοιπόν, θά μάς άπασχολήσει.

Ο μεταφραστής είναι «σοσιαλιστής» και κρίνοντας τόν Νίττι άναγνωρίζει πως βάση της πολιτικής όργάνωσης είναι ή οικονομική σύνθεση της κοινωνίας, πως ή δημοκρατία, με τις πολιτικές έλευθερίες πού έφερε, προστάτσει την άνάπτυξη τού καπιταλισμού, πως σήμερα, πού ή άνάπτυξη αυτή σταμάτησε, βρίσκεται στην άνάγκη να τις άποσύρει άπο την κυκλοφορία. Άναγνωρίζει άκόμα πως τό διαρκώς άξενό-μένο ποσοτικά και χειραφετούμενο ιδεολογικά προλεταριάτο, άναλαμβάνει άγώνα ενάντια στην άξουσα έξαθλίωση του. «Ο πολιτικός άναγνώνισμός παίρνει κάθε μέρα και περισσότερο οικονομικό χαρακτήρα». «Αν ή δημοκρατία διέρχεται μεταπολεμική κρίση, τούτο σημαίνει πως δεν εκπληρώνει τόν προορισμό της». Πού κάτω πάλι, ξετάσεται τού Νίττι για «Ένομένες Πολιτείες της Εύρώπης» και έλευθερία τού έμπορίου, τελειώνει : «Όσο δεν πέφτουν τά τείχη τών τάξεων, όσο δεν εξαφανίζεται ή εκμετάλλεψη τού άνθρώπου άπο τόν άνθρώπο, ή παγκόσμια ειρήνη θά είναι πάντα ένα φευγάλο όνειρο».

Τελειώνοντας ο κ. Αλιβιζάτος στο σημείωμα του, απαριθμεί όλες τις αντιδραστικές εκδηλώσεις που παρουσιάζονται σήμερα στην Ελλάδα: δικτατορίες, ξένοι, άρση όλων των συνταγματικών ελευθεριών του σύγχρονου, συνεταιρίζονται κλπ. ελευθερίες του λόγου, του τύπου. Παρουσιάζει όλην την πολιτική και πνευματική αντίδραση. Μά ως εδώ! όταν πρόκειται να πει για ποιά πράγματα, ποιά πάμε, τί πρέπει να γίνει, ξαναγυρίζει στο φιλελεύθερο τροπάρι του Νίττι, ενώ πρώτα το ξέρνει ούτοπιστικό κ' ενώ αναγνώρισε την όμη αντίδραση σαν απελπισμένη και αναγκαία τελευταία φωνή του καπιταλισμού. Ζητάει τον άγωνα των μορφωμένων για τις δημοκρατικές ελευθερίες γιατί άλλοι είναι «στη βία του επίσημου Κράτους, δέν θ' άπόμεινε στις καταπιεζόμενες τάξεις ν' αντιπάρουν άλλο όπλο από την Κοινωνική Έπανάσταση».

Δέν άστανόμαστε καμιά ιδιαίτερη συμπάθεια στη βία και θά πετύχομασε μιάν ειρηνική διόρθωση, μά ή ιστορική πείρα κ' ή παρατήρηση της σημερινής κατάστασης μάς πείθουν, μέ θλίψη, άν έλεγε, πως δέν είναι δυνατή. Καί την άποκρυφή αυτής της αλήθειας, τό νομίζουμε έγκλημα άπέναντι στις καταπιεζόμενες τάξεις.

Ο.Ν.Τ.

ΕΠΙΛΟΓΟΙ

Η ΑΠΕΔΑΣΗ.—Στό μακροσκελή κατάλογο των καταδικωμένων πρωτοπόρων του προλεταριάτου—έργατών και διανοομένων—ή Κυβέρνηση του Στενού Συνασπισμού και των «συνταγματικών» ελευθεριών, έπρόσεξε από της 23ης του Φλεβάρη και τό όνομα του Παναίτ Ιστανί. Η οίχητη κομμουνιστική των λακέδων της ελληνικής μπουρζουαζίας με τη γνωστή υπόθεση της «Αλάμπρα» δέ μορφοδός παρά νάχει και τό φυσικό της επίλογο. Ο «έχθρος του καθεστώτος» και ό... «πληρωμένος των Μπολσεβίκων» δέ δά ταραξίει πιά τους ύπνους των σαμπλόν της Δημοκρατίας... Η επανάσταση άπεσοβήθη. Η «τάξες» άποκατεστάθη...

Και ένα χιονισμένο άπόγεμα, ο μεγάλος προλεταρίος συγγραφέας, που μάς έφερε ως έδωκάτου την ελεύθερη πνοή της χώρας των προλεταριών και τό χαιρετισμό των λυτρωμένων αδελφών μας, τσακισμένος από την άρραότητα, επιβιβάζοταν, ύπό την επίτηρηση των όργάνων της Ασφαλείας και των χαριέδων του Συνασπισμού, στο βαπόρι που θά τότε γυρίε πάλι πίσω, εκεί που ή χαρά της ζωής δέ σπλώνεται από τις αυθαίρεσες των Μαρξών και τις ποταπόητες του Κουρτσάκη-δαν.

Τό ελληνικό προλεταριάτο άς τό σημειώσει κ' αυτό. Πρέπει κάποτε νά τό θυμηθεί...

ΜΙΑ ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ.—Η «Εταιρεία Σοσιαλιστικών Σπουδών» (της οποίας τό όνομα και τη σύσταση μάθαμε από την προκήρυξη που μάς στάλθηκε) καλεί όλους τους μορφωμένους νέους επιστήμονες και διανοομένους νά μελετήσουν «σοσιαλιστικά» τά σύγχρονα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα που άπασχολούν τη χώρα μας και νά γίνουν πρωτοπόροι στους άγώνες της Δικαιοσύνης

κατά της Άδικίας, του Φωτός κατά του σκότους, Καλή ή προαγωγή και καλός ο σκοπός άν οι διευθύνοντες την Έταιρεία είχαν κάπως καλύτερη αντίληψη των άγώνων που μέ τόσο ένθουσιασμό διηγούνται πρώθυμοι νά αναλάβουν. Τό πός από λαθαμένη και έντελώς έξω από την πραγματικότητα, άποψη ξεκινούν στη «σοσιαλιστική» τους κατεύθυνση είναι και ή σημασία που άποδίνουν στις πρόσφατες πολιτικές μεταβολές της χώρας μας που δέν είχαν ως συνέπεια και δέν είχαν συνέπειες καμιάς ούσιώδους κοινωνικής ή μεταβολής. Όχι! Δέν είναι ή πολιτική μεταβολή που έστησαν την άταρχή των «σκληρών και άμειλιχτων άγώνων ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις» ούτε νάθοι ζωής έδημιουργήσαν όταν «ή Δημοκρατία έπεκράτησε όριστικά». Ο άγώνας των κοινωνικών τάξεων ύφίσταται γιατί τό συμφέροντα της τάξης των καταπιεζόμενων είναι αντίθετα των συμφερόντων της τάξης των καταπιεστών και δέ θά μπορούσαν σε καμιά περίπτωση (ούτε δηλ. με τη βασιλεία, ούτε με τη δικτατορία, ούτε με την άστική δημοκρατία) νά βαδίσουν παράλληλα. Τό βασικό αυτό γεγονός φαίνεται ν' άγνοούν οι συντάχτες της Προκήρυξης ή τουλάχιστον νά μή τό λαμβάνουν ύπ όψη τους ενώ αυτό θά έπρεπε νά είναι τό μόνο άφετηρικό σημείο στους άγώνες που καλούν τους «νέους και τις νέες διανοομένους και επιστήμονες». Κ' έπειτα γιατί τόση άπομόνωση; Γιατί τόση άπολιτιστικότητα, άν ήθελαν πραγματικά νά υιοώσουν τον παλμό του λαού και τά κοινωνικά ιδεώδη του; Άς κατέβουνε πιά κάτω άν θέλουνε πραγματικά νά δουλέψουν. Άλλοιωτικά στειρός ο άγώνας και μάταιη ή προσπάθεια.

ΑΝΤΙ ΝΑ ΔΙΑΚΩΜΩΔΟΥΝΤΑΙ.—Έκατό (!) διανοομένοι και διανοομένες, χάρη στη μεγαλοφυά πρωτοβουλία μερικών καλών παιδιών που όλο και θέλουν ν' άνακατείνονται σε κάτι, άποφάσαν να νοικιάσουν ένα... υπόγειο μιάς κάποιας πατισσαρι (ή ιδέα δέν είναι πρωτότυπη, άν πιστεύουμε τον κ. Μάριο Βαγιάνη), για νά συνεχίσουν την παράδοση του υπόγειου του «Πάγγελου», που άν πιστέψει κανένας τις κακές γλώσσες, τόκλεισε ή Ύγειομηκή Ύπηρεσία...

Φιλοδοξία κ' αυτή όπως και τόσες άλλες, προπαντός όταν δέν φαίνεται νά υπάρχει ξεκάθαρη ή αντίληψη του γελίου. Είναι όμως άρκετη για νά μάς γεννήσει τό ρώτημα: Γιατί άντι νά διακωμωδούν έτσι τον ίδιο τους τον έαυτό, οι έκατό αυτοί, και νά διασύσουν στο πρόσωπό τους τη διάνοηση της χώρας μας, γιατί τάχατες αυτοί και όλοι οι άλλοι, νά μη συμπήξουνε μά για πάντα τό επαγγελματικό τους σωματείο, για τη διεκδίκηση των συμφερόντων τους, άντι νά άεροκοπανούν στα κερφενία και στα ύπόγεια;

ΟΙ ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ.—Μεγαλύτερη κοροϊδία του Κράτους άπέναντι στα δίκαια αίτήματα των υπαλλήλων του δέ μπορούσε να σημειωθεί. Αφού φιλικαίριδικα παζάρεψε για τό 13ο όσο που πέτυχε και τον παραμέρισε «δι' ευνδύατορον χρόνον», όταν δηλαδή χορτάσουν οι έπισημοί στόμαχοι, προσπαθεί τώρα τελευταία νά παρελκίσει και τό ούσιωδέστερο πρόβλημα της γενικότερης βελτίωσης της θέσης των δημοσίων υπαλλήλων που οι περισσότεροι άπ' αυτούς δέν παίρνουν ούτε τά λεφτά που ζοδούνται για την μεζύνα μιάς ήμέρας των ύπουργικών αυταυγώνων.

Κι όστόσο οι δημοσιοί υπάλληλοι ήσαν ως την ώρα οι μόνοι από άποψη επαγγελματικής ή οργάνωσης καθυστερημένοι και άνδρακελλα των

ιδιοτροπιών και των συνοφρωσέων των άνωτέρων «δημοσίων λειτουργών». Θά άφίσουνε κ' αυτή την εύκαιρία νά περάσει χωρίς νά δείξουν πώς είναι άνθρωποι ικανοί μέ τόλμηρότερα μέσα νά διεκδικήσουν έκεينو που τους άνήκει;

ΟΙ ΕΚΒΙΑΣΤΕΣ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ.—Μιά φορά που οι πλατωνικοί της «Δικαιοσύνης» άπέναντι στην αίσχη ήμετάληψη των άπόρων φοιτητών του Πανεπιστημίου από μέρους των καθηγητών τους, είχαν γίνει σοβαρότερες και καθάρθηκαν από τ' άφτι μερικοί εκβιαστές για νά καθήσουν στο σκαμνί, έγινε το κόσμου ή φασαρία και κατόπιν... διαφωνίας μεταξύ Εισαγγελέως και Άνακριτή οι κ.κ. καθηγητάί έπήραν τον καφέ τους μέσα σ' ή γραφεία της Άνακρισης. Τώρα γίνεται λόγος για νά τιμωρηθεί κ' ή άνακριτής που τόλμησε νά θίξει τά λεφτά και τά όσα των ξεδιάντρατων εκβιαστών. Τό αξίωμα έξητελειώθη, έφρούδαν οι άστικές έφημερίδες, ενώ ή τιμή των κ.κ. καθηγητών έμεινε άσπιλος και... άκεραία όπως και ή τιμή των συγγραμμάτων τους!

...ΩΡΑΙΑ ΠΟΥ ΕΙΝ' Η ΖΑΚΥΝΘΟΣ!—Ο κ. Ξενοπούλος, σχολιάζοντας τό άρθρο του συνεργάτη μας Π. Πικρού για την Πολιτική και κοινωνική σημασία της έκπαινετηριδίας του Φώσκολου, γράφει, με άρκετη έλαφρότητα, πως τις γιορτές αυτές τις έκανε ή Ζάκυνθος, και μόνο αυτή, για νά τιμηθεί ένα Ζακυνθινόν κλπ. και για κανένα άλλο λόγο! Άπό τ' «Νέα Έστία» δέν περιμέναμε βέβαια νά συμφωνήσει με τά συμπεράσματα του άρθρου του συνεργάτη μας, για την πραγματικότητα και την πιά βαθειά σημασία των γιορτών. Μάς μένει μόνο ή άπορία άν ή Ζάκυνθος, που κατά τό λέγουν του κ. Ξ., δείχνεται τόσο ευσχημένη με τις έκπαινετηριδίες, θά θυμηθεί, στον καιρό, της και τό γιορτασμό της έκπαινετηριδίας του κ. Ξενοπούλου «τιμώσα διά νά τιμηθί αυτή, ένα Ζακυνθινόν που δ, κ' άν ήταν» πάντως δέν είταν... συγγραφέας!

... ΑΡΑ ΒΡΕΧΕΙ! Τά «Ελληνικά Γράμματα» μέ έξαιρετική «καλοπισία» ανέλαβαν στό δο τους φυλλάδιο την ύποστήριξη του Δημάρχου Πειραιώς κ. Παναγιωτόπουλου, που φέρεται μερομερές σε τά «καλοπισία» του περιοδικού: «Ιδιαίτερα έμεις οι άνθρωποι των γραμμάτων (άχ!) έξέρουμε πόσο πάσχισε και πόσο δουλέυει για νά ένισχυσει κάθε πνευματική ή καλλιτεχνική προσπάθεια...»

ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ ΜΕ ΕΤΟΙΜΕΣ ΛΥΣΕΙΣ.—Κάποιος άναγνώστης των «Ελλην. Γράμματα» γράφει στο περιοδικό: «Σας διαβάξω γιατί δέ μπορώ νά σας άγνοώ. Μά όσο κ' άν έψαξα, δέ βρήκα τη θέ σ' αυτό του περιοδικού σας. Γιατί δέν ξεκαθαρίζετε άν είστε δεξιοί για άριστεροί; Άντι του περιοδικού που μπλέχηκε, ξεμπλέχηκε, είστε άνομιες, παρέπεμψε σε άνομιες. (Πβλ. Κ. Μραστιά: «Εθνομιάς κ' διεθνικός ταξισμός») και στο τέλος πέτυχε νά μή όδσει καμιά άπάντηση, δίνουμε έμεις τη λύση του αίνιγματος: Άντιδραστικοί!

ΤΟ ΜΕΤΡΟ ΤΗΣ ΕΝΤΙΜΟΤΗΤΑΣ.—Δικαιώμα τους, τά «Ελληνικά Γράμματα» νά λανσάρουν τις ρουκίστες των κακοηθειών του άρτιγέννητου κριτικού τους Δικαιώμα τους, άκόμη, νά βρίσκουν καλά όλα τά μέσα για νά διεκδικούν την προτεραιότητα αντίδραστικότητας μέσα στην ελληνική

διάνοηση, όπως, δικαίωμα τους, νά κάνουν... πολιτική της κλικας. Καθήκον όμως έχει ή Διεύθυνση τους νά δημοσιέψιν άπαράλλαχτη την έπιστολή του συνεργάτη μας Πέτρου Πικρού ως άπάντηση στις συκοφαντικές και ταχιδαιτυλοητικές λαθροζηρίες του δικού τους συνεργάτη. Κάνοντας αυτό, ή μη κάνοντας τό, δίνει στους ίδιους της τους άναγνώστες, τό μέτρο της έντιμότητας της. Γιατί, όσον άφορά την έπιστολή του συνεργάτη μας, ή «Νέα Έπιθεώρηση» έχει και θάχει πάντα τό χάρο που χρειάζεται για νά τη φέρει στο φώς της δημοσιότητας.

ΜΑΛΑΚΑ—ΣΕΙΟΣ! Προσφέρουμε την έπώνυμια της «ελεύθερης» Άκαδημίας που προτείνεται να ιδρυθεί.

ΔΥΟ ΛΟΓΙΑ ΣΕ ΜΙΑ ΑΝΤΙΚΡΙΤΙΚΗ.—Ο κ. Ξ. στην τελευταία «Νέα Έστία», παίρνοντας άφορμή από ένα προεσαιγκικό σημείωμα μας στην κριτική του πρόσφατου βιβλίου του Π. Πικρού, κάμνει ένα είδος άπολογίας των συγγραφέων της τάξης του και του έαυτού του. Δικαιώμα του και χρέος του. Μά έκεينو που δέν είναι δικαίωμα του είναι νά παραμορφώνει—σκόπιμα, φανατίσματος, γιατί, από σεβασμό στα χρόνια του δέν πιστεύουμε νά μην καταλαβαίνει ότι διαβάζει—την προφάνη έννοια του σημειώματος δέν υπάρχει άλλη Τέχνη άπ' έκεινην που δίνει στον άγωνα της έργατικής τάξης έκφραση καλλιτεχνική και ζωντανεύει τους πόθους της προλεταριακής μάζας, αλλά ότι, άπλόστα, ή άλλη αυτή τέχνη δέ μπορεί νά την ένδιαφέρει μά που δέν άντανακλά κανένα πόθο της και δέν υπνέγεται από τις ιδεολογικές της κατευθύνσεις. Κι' αυτό τό τονίζουμε και σήμερα, όσο κ' άν στεναχωριέται ο κ. Ξ.—Ναι, ή άποχή της Τέχνης από την πάλη των τάξεων δέν είναι παρά καθάρος και κόψιος ιδεαλισμός, γιατί πώς είναι δυνατό νά νοηθεί τεχνίτης που νά μη δίνει κοινωνικό περιεχόμενο στα έργα του; Και τό κοινωνικό αυτό περιεχόμενο δέ μπορεί ν' άγνοήσει ούτε ν' αυτοπεριοριστεί από τό κολοσσιαίο κοινωνικό φαινόμενο της πάλης των τάξεων που άποτελεί αυτή την ύπόσταση της άστικής κοινωνίας. Και πως είναι δυνατό, κ. Ξ., άφού ο άληθινός τεχνίτης—δικός σας ο χαρακτήρισμός—πρέπει πάντα νά βρίσκεται με τό μέγρος των άυτωνών και των ταπεινών, ή Τέχνη του νά μην εκφράζει τό κοινωνικό περιβάλλο της; Και γιατί νά σας κακοφαίνεται τόσο όταν χαρακτηρίζουμε τους τεχνίτες έκείνους που δέν εκφράζουν τό ιδανικό της μάζας—ιδανικό που είναι ή εφαρμογή ενός καλύτερου κοινωνικού συστήματος—ως τεχνίτες της άχουνας τάξης ή όποια, καθώς άναγνωρίζετε, είναι συντηρητική και παρεμποδίζει κάθε κοινωνική πρόοδο και εξέλιξη; (Μ' άλλα λόγια, γιατί φοβάστε τη λέξη;—αντιδραστική!)

Έπειτα, νά και τό αίώνιο παράνομο! Δέν έχετε σεις ούτε θέση, ούτε θεσούλα, ούτε θεσάρα στον κριτικό προπολογισμό... Τό Κράτος σας άγνοεί... Κρίμας! Τι νά γίνει; Φροντίστε νά γίνεται πού καπάσας. Άλλοι πιά ξεπνιου από σας τά καταφέρουν καλύτερα...
Α. Ξ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

(Κείνουμε τὰ βιβλία ποὺ μᾶς στέλνονται σὲ δύο ἀντίτυπα).

Κοινωνιολογικά :

Καθ. Μάρξ : «Τὸ Κεφάλαιο» Τόμ. 4ος (*Ἐκδοσὴ «Ἀκαδημαϊκοῦ» Μετάφρ. ἐπιτροπῆς ἐπιστημονίων). 1928.

Ἐλεον. Μάρξ : «Φρεΐδερ. Ἐνγκελς». (Μετάφρ. Κ. Παπαδοπούλου *Ἐκδοσὴ Γκοβόστη, Σολωμοῦ 12).

Λεον. Τρότσκι : «Ὁ ἑμφύλιος πόλεμος» (Μετ. Κ. Παπαδοπούλου, *Ἐκδ. Γκοβόστη).

Ν. Λένιν : «Ἡ Κομμούνια». (Μετάφρ. Κ. Παπαδοπούλου, *Ἐκδ. Γκοβόστη).

Λογοτεχνικά :

Παναγ. Μαυρέα : «Ἐλεγιοι». Σειρά Γ' (σ. «Ν. Ε.». Θὰ προτιμοῦσαμε νὰ μιλησομε, ἔχοντας ὑπ' ὄψην καὶ καὶ τὴς δύο πρώτες σειρές).

Πότη Φαλιῆρα : «Ἄστρα ἢ Πυγολαμπίδες» (ποιήματα) 1928.

Λευτέρη Ἀλεξίου : «Ἡρακλῆς καὶ Ὀμφάλ.» Δρᾶμα λυρικό (Ἡρακλεῖο—Κρήτης) 1928.

Φ. Ντισσογιόβσκυ : «Λευκὲς νύχτες». Τρίτη ἔκδοσις. (Μετ. Κ. Παπαδοπούλου, *Ἐκδ. Γκοβόστη).

Φ. Ντισσογιόβσκυ : «Τὸ ὄνειρο ἐνὸς γελοίου». (Μετ. Γ. Σημηριώτη, *Ἐκδ. Γκοβόστη).

Μαξ. Γκόρκυ : «Ὁ ἀναγώστης». (Μετ. Γ. Σημηριώτη, *Ἐκδ. Γκοβόστη).

Δ. Ἀντρέγιερ : «Ἡ Ζωὴ ἐνὸς φτωχοῦ ὑπαλλήλου». (Μετ. Κ. Γκοβόστη, *Ἐκδ. τοῦ ἴδιου).

Γ. Θ. Μαιτζέου : «Γαῖθουράνθρωπος» τοῦ Λουκιανού (*Ἐκδ. «Παρισσοῦ», Ἀκαδημίας 79).

Ἰβάν Μπελουκίν : «Ὁ βαρκάρης τοῦ Βόλγα», μυθιστόρημα. (*Ἐκδ. «Κοραή») 1928.

Ἐντυπώσεις—ταξίδια :

Ν. Καζαντζάκη : «Ταξιδεύοντας». (Ἰσπανία—Ἰταλία—Αἴγυπτο—Σινά). (*Ἐκδοτ. Οἶκος «Σεράπειον». Ἀλεξάνδρου) 1928. (σ. «Ν. Ε.» Γράφουμε στὸ ἐρχόμενο).

Ν. Καζαντζάκη : Τὶ εἶδα στὴ Ρωσία». Τόμος α'. (*Ἐκδ. «Στοχαστή») 1928. (σ. «Ν. Ἐπ.» Γράφουμε στὸ ἐρχόμενο).

Ἱστορικο—φιλοσοφικά :

Σωκρ. Β. Κουγέα : «Ἡ ἰδέα τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν παρά τοῖς Ἕλλησι» (*Ἐκδ. Οἶκος «Ἀθῆνᾶ») 1928.

Κριτικά :

Ἡλ. Π. Βουτιερῖδη : «Ἀπάντησις σὲ μιὰ κριτικὴ» (γιὰ τὴν «Ἱστορία τῆς Νεοελλ. Λογοτεχνίας») 1928.

Ἐγκυκλοπαιδικά :

J. N. Fabre : «Σκαραβαῖος ὁ ἱερός». (Μετ. Β. Δασκαλάκη, *Ἐκδ. «Κοραή») 1928.

Γλόγγι Ραμασαράκη : «Ἡ μαγνητικὴ δύναμις τῆς ἀναπνοῆς». (Μετ. Ἀντ. Πισσάνου, *Ἐκδ. «Παρισσοῦ»).

Ἡ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΜΑΣ. (*Ἐχετε πάντα ὑπ' ὄψην σας τὴν τευχδρομικὴν μᾶς διευθύνσιν: Ταχ. Κιβ. 255).—**Μάρ. Θαλασ. Ἐνταῦθα.** Θὰ μπορούσαμε νὰ σᾶς ἐπαυαλάβουμε ὅτι σᾶς γράψαμε καὶ στὸ προηγούμενον φύλλο. Παίρνομεν ὁμως μιὰ φράσιν σας καὶ σᾶς τὴν ὑπενθύνησομε: Ἐκείνο ποὺ θέλετε νὰ πεῖτε, τὸ λέτε κατὰ καὶ ἄτεχνα. Κ' ἐπειτα γιὰ τί τὴν βία: Δουλέητε κατὰς ὑπομονητικὰ τὸ στίχον σας. **Γ. Φωτῆ. Ἐνταῦθα.** Σᾶς εὐχαριστοῦμε περιμένοντες ὁμως ἀπὸ σᾶς κάποια ἐνέργεια στοὺς κύκλους σας. **Κ. Ν. Γ. Λίμνην.** Δυστυχῶς δὲ διαθέτομε καιρὸ γι' ἄλλον εἶδους ἀλληλογραφία ἐχτός ἀπ' αὐτὴν. Τὰ μειονεχτήματα τοῦ πρωτολείου σας δὲν εἶναι τόσα στὴν ἐμπνευσί του ὅσα στὴν τεχνικὴ του ἐκτέλεση. Τὶς ἀτελείας σας αὐτῆς, τίς μαντεύετε καὶ σῆς καθὼς βλέπομε ἀπὸ τὸ γράμμα σας. Διαβάστε, λοιπόν, πρώτα. **Κ. Χάλκην.** Ὅτι μᾶς γράφετε τὸχομε καὶ μεις ὑπ' ὄψην μας, ἀν καὶ μερικοὶ νέοι ποὺ ἐκδηλοῦνται τόσο «δικαίω» δὲ διστάζουσι νὰ δύνουσι φιλικὸ χέρι στὴν ἀντίφραση. ἴσως ὁμως νὰ τὸ κάνουν ἀπὸ ὑπερβολικὸ ζῆλο γιὰ τὴν... τέχνην! (*Ἄν ρίξτε μιὰ ματιὰ στὸ 5ο φύλλο τῶν «Ἐλλ. Γραμ.» θὰ καταλάβετε τὸ νόημα τῆς φράσεως μας). Σημειώνομε μὲ πολλὴ μᾶς εὐχαρίστησι τὰ καλὰ σας λόγια καὶ θάχομε τὸ δικαίωμα, ἀπὸ δὸ κ' ἐμπρός, νὰ σᾶς λαγαριάζομε γιὰ φίλο μας, τὸ διήγημά σας ἀν ἔχει προσόντα στὸ στυλ του, ὁμως ἡ ἐμπνευσί του δὲ θὰ μπορούσε ν' ἀξίωσε πρωτοτυπία. Στείλετε μᾶς κατὰ καλύτερον. Καὶ φροντίστε τὴν ἐπαρχίαν σας γιὰ τὴν διάδοσιν τοῦ περιοδικοῦ μας. **Μαν. Ἀλεξ. Πειραιᾶ.** Σεχωρίζομε ἀπ' ὅλα τὸ «Νυχτέρι» καὶ θὰ τὸ δημοσιεύσομε στὸ ἐρχόμενο. **Γιάν. Φωτ. Ἐνταῦθα.** Εἰστε κι' ὁ ἴδιος βέβαιος γιὰ τὴν πρωτοτυπία τῶν στίχων σας, γιὰτι μᾶς θυμίζουσι κάποιους ἄλλους παρόμοιους στίχους ποιητῶν ποὺ εὐχαρίστος θὰ σᾶς ἀναφέρναμε. Δὲ δημοσιεύομε τὸ τραγοῦδι σας γιὰ νὰ μὴν ἐκθέσομε σᾶς, σὲ ἀδικεῖ ἴσως παρεξηγήσει. **Φ. Ἀνθ. Ἐνταῦθα.** Πόσο καλὴ ἡ ἐμπνευσί καὶ πόσο τραχημένη ἡ ἐχτέλεσι τῶν ποιημάτων σας! Γιὰτι νὰ μὴν ἔχομε καλύτερά σας; Ἡ, ἀν θέλετε, πὸ καλοδοουμέναι: **Γ. Μαυρ. Μυτιλλῆν.** Ἡ Δοσι μᾶς εἶναι ἀσφαλέστατη καὶ καθὲ εἶδους ἐμβασιμα. Σᾶς εὐχαριστοῦμε καὶ περιμένοντες τὴς ἐνεργείας σας. **Π. Χαχάμ καὶ Λ. Λεμ. Σάνθη.** Οἱ βροὶ τῆς συνδρομῆς στὴ «Ν. Ἐπ.» γράφονται στὴ β' σελίδᾳ τοῦ ἔξωφύλλου. Περιεργὸ πᾶς δὲν τοὺς εἶδατε. Στέλνομας 50 δραχ. σ' ἐπιταγῇ γίνεστε συνδρομητῆς κ'. ἔχετε δικαίωμα στὴν ἀνατύπωσιν τοῦ α' φύλλου ποὺ ἔχει ἔξανθληθεῖ. **Δέσπ. ΣαγῆΒαθῆ.** Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ καλὰ σας λόγια. Φροντίστε, ἀν θέλετε, γιὰ τὴν ἐγγραφὴν συνδρομητῶν στὸ νησί σας. **Ἐλ. Χολτσῆ. Ἐνταῦθα.** (Συνεῖκ. Κουντουριότη) Ζητήσετε ἀπὸ τὸ βιβλιοπτελεῖο «Ἀκαδημαϊκοῦ» σημείωμά μας ποὺ θὰ σᾶς ὀρέξει ἡμέρα καὶ ὥρα προσωπικῆς μᾶς συναντήσεως. **Ι. Κασσιμ. Φλώριν.** Μπράβο σας! Ὅταν ἔχομε τέτοιους ὑποστηρικτῆς θὰ πάμε μπρός! Ἐθρμὲς εὐχαριστίες.

Ἐλάβαμε τὰ περιοδικά : «Νέα Ἀγωγή», Ψαρῶν 41β, (ἀρ. 2).—«Ἀναγέννησις», Σταδίου 28, Μέγ. Ἐρεσίου, (ἀρ. 5).—«Ἑλληνικὰ Γράμματα», Χρισσοῦ 3, (ἀρ. 5, 6).—«Νέα Ἐστία» Ρόμης 22, (ἀρ. Β' 1, 2, 3, 4, 5).—«Τόμιος Ἀνθολογίαι», Ζάκυνθος (ἀρ. 1).—«Libre» Louis Roussel, Faculté des Lettres, Montpellier, Hérault—France, (ἀρ. 64-65).